

Matiu

Yesu pi wel wiak kutömweri sēen wē enēmak Matiuuk Yesuu ngön ompyaō epēt retēng ēa. Matiu, yapin nent Liwai, pöp Yesuu ru 12 pöröakaanēp. Pi tektek ngön yaaurōa ngaan retēng ēa pöt Yesuu naē kē orōön pi Anutuu wa ngaōök nimēēpna pöt ngēs rēere Yesuu ngön kēsang ök ēa pöt retēng ēa. Ngön pöt, Yuta omnarō Yesuun Anutuu Yaō Mēēaup pöt ēwat sēpēnēak retēng ēa.

Pöt epël wia.

Yesuu èere körööröre pim wilauta ngönte *1:1–2:23*

Son i yamēaupē ya mēnaut *3:1-12*

Yesu i momēen morök elmēaut *3:13–4:11*

Yesuu Kalili yangerak ya mēnaut *4:12–18:35*

Kalili yangerakaan Yerusalemē saut *19:1–20:34*

Yerusalem kak Yesuu naē orōaut *21:1–27:66*

Yesuu wal ēak öo pet elmēaut *28:1-20*

Yesu Kristo pim èere köröörōa ngönte

(Luk 3:23-38)

- 1** 1 Yesu Kristo pim èere köröörōa kurment epël. Yesu pi Tewit pim kurmentēakaanēp. Èn Tewit pi Apram pim kurmentēakaanēp.
- 2 Apram pi Aisakē pepap.
Èn Aisak pi Yakopē pepap.
Èn Yakop pi Yutaare pim nangre nanörōa pepap.
- 3 Èn Yuta pi Peresre Siraē pepap, èn piarpim èlöp Tema.
Èn Peres pi Esronē pepap.
Èn Esron pi Ramē pepap.
- 4 Èn Ram pi Aminatapē pepap.
Èn Aminatap pi Nasonē pepap.
Èn Nason pi Salmonē pepap.
- 5 Èn Salmon pi Poasē pepap, èn pim èlöp Reap.
Èn Poas pi Opetē pepap, èn pim èlöp Rut.
Èn Opet pi Sesi pim pepap.
- 6 Èn Sesi pi omp ak Tewit pim pepap.
Èn Tewit pi Solomonē pepap, pim èlöp pöt Yuraiaē öng kapirēp.

- 7 Ën Solomon pi Riapoamë pepap.
 Ën Riapoam pi Apaisaë pepap.
 Ën Apaisa pi Esaë pepap.
- 8 Ën Esa pi Seosapatë pepap.
 Ën Seosapat pi Soramë pepap.
 Ën Soram pi Asaiaë pepap.
- 9 Ën Asaia pi Sotamë pepap.
 Ën Sotam pi Easë pepap.
 Ën Eas pi Esekaiaë pepap.
- 10 Ën Esekaia pi Manasaë pepap.
 Ën Manasa pi Emosë pepap.
 Ën Emos pi Sosaiaë pepap.
- 11 Ën Sosaia pi Sekonaiaare pim nangaröa pepap.
 Akun pötak Pabilon nga omnaröak Yuta omnaröa naëaan narö
 wii tëak wak së Pabilon yangerak moulmëen pitëm inëen eim
 wakaima.
- 12 Yuta omën narö Pabilon yangerak wakaima akun pötak Sekonaia
 Sialtielë pepap wakaima.
 Ën Sialtiel pi Serapapelë pepap.
- 13 Ën Serapapel pi Apaiatë pepap.
 Ën Apaiat pi Elaiakimë pepap.
 Ën Elaiakim pi Esoë pepap.
- 14 Ën Eso pi Setokë pepap.
 Ën Setok pi Ekimë pepap.
 Ën Ekim pi Elaiatë pepap.
- 15 Ën Elaiat pi Eliesäë pepap.
 Ën Eliesä pi Matanë pepap.
 Ën Matan pi Yakopë pepap.
- 16 Ën Yakop pi Yosepë pepap.
 Ën Yosep pi Mariaë ompöp.
 Ënak Mariaak Yesu, pim yapinte Kristo pël yema pöp wila.
- 17 Apramökaan yewaisem wais Tewitëk elën, omën kur pöment 14
 yaë. Ën Tewitëkaan yewaisem wais Pabilon omnaröa pit wii tëak wak
 së Pabilon yangerak moulmëa akun pötak ela pöröeta 14 tapël yaë. Ën
 pitëm Pabilon yangerak wii kaatak saö pörekaan yewaisem wais Yesuu
 wilaurek oröa pöröeta 14 tapël yaë.

Yesu Kristoë wilauta ngönte

(Luk 2:1-7)

18 Yesu Kristo pim wilauta ngönte epët. Öng Maria Yesu pim ël pöp omp
 Yosep pöp koirëpënëak yaö elmëen wëa. Pël äautak piarip yal naën om
 namp nerek wëen, Maria pi Ngëengk Pulöök elmëen önga namp tekeri

sa. ¹⁹Pël èen pim omp yaö elmëaup Yosep pi omèn wotpilëp yak Maria omnaröa ëöetak ëö sëpanëak ëlëëp wes momëëpënëak kön wia. ²⁰Yosep pi pël kön wieim ka uraan Aköpë ensel nampök wangartak oröak piin epël ök mëëa. “Yosep, Tewitë körööp, ni Maria pim öngaap wë piptaan kas ëëngan. Pim önga tekeri sak wë pipop, Ngëëngk Pulöök kaamök elmëënak wë. ²¹Pël èen pi yokotup wilën pöt pim yapinte Yesu pël mam. Pi tapöpök pim omnaröa ketre saunat ent ë nuulëak utpetetakaan kama niöpnaap.”

²²Omèn nant peene e orö yes epot, Aköp pimtë tektek ngön yaaö omèn naröen ök maan pitëm tekeri wesak ök niaïo aprö ima pötök kë yaarö. ²³“Kat wieë. Koont öng tek nampök ru yak sak yokot namp wilëpnaan yaë. Pël èen pitök yokot pöpë yapinte Emanuel pël mapnaap.” Yapin pöta songönte epët. “Anutu tiarring wë.” ²⁴Pël maan Yosep pi wal ëak Aköpë enselëpë ök mëëa pël ëak Maria koirä. ²⁵Pël ëautak Maria yokot pöp nawilën wëen Yosep piiring ka naurön ëa. Pël èen yokotup wilën pim yapinte Yesu pël mëëa.

Këtëpë yengampiaulaan ëwat omèn narö Yesuun itaampënëak waisa

2 ¹Omp Erot pim Yutia yangerak omp ak sak wëa pötak Mariaak pörek Petelem kak Yesu wila. Pël èen ënëmak këtëpë yengampiaulaan ëwat omèn narö Yerusalem kak së oröak epël pëël mëëa. ²“Runga ngolöp oröaup, Yuta omnaröa omp ak sëpna pöp e tarëk wë? Ten pim tangewes këtëpë yengampiaulaan oröak wëen itenak yaya manëak yewais,” pël mëëa. ³Pël maan omp ak Erot pöpë ën Yerusalem kakë omnarö pit ngön pöten kat wiak yaan sak kön selap wia. ⁴Pël ëak omèn omp ak Erot pi kiri ar yaaö wotöököröere ën Mosesë ngön kosangotë ngarangk pouröen ngön maan së pim naë rongan ëen ngön pötaan yak pitën, “Kristo pi kak tarëk orööpnaap?” pël mëak pëlpël mëëa. ⁵Pël maanak pit epël mëëa. “Petelem kak Yutia yangerak orööpnaap. Ngön pöt tektek ngön yaaö omèn nampök epël retëng ëaut.

⁶‘O Petelem kak Yutia yangerak wëaurö,
arim kak Yutia yangerak ka wia pötë iri naëpan.
Pöt arim naëaan omèn kësang nampök oröak
Israel nem omnaröa ngarangk sëpnaat.’ ”

⁷Pël maanak omp ak Erot pi ëlëëp këtëpë yengampiaulaan ëwat omèn pöröen ngön maan pim naë sëen pitën, “Tangewes akun taltak oröak wëen itena?” pöten pëël kat wia. ⁸Pël èen pit ök maan pi pitën epël ök mëak Petelem kakë wes momëa. “Ar së kosang ngentiak ap wesak runga pöp koirak pöt kaalak wais neen ök nean. Pël èen neenta së itenak piin yaya memaan,” pël mëëa. ⁹Pël maan pit kat wiak sëp wesak kan yesem itaangkën tang peen ngaantak pitëm këtëpë yengampiaulaan oröak wëen itena pöwes pitëm wet rëak së ruupë ka wieëaö pöta ngaarëk leng ëak

wëa. ¹⁰Ënak pit tang pöwesën itenak ya kë panë sa. ¹¹Pël ëak ka pöta kakaati sê itaangkën ruupre ën pim ëlëp Maria wëa. Pël ëën pit sê rar rë mowesirak yaya mëak pitëm ul keus köröökään sum kësang yaaö nant, aini koolre kos lölöp kamp yaaöre i kamp ompyaö yaaut yowe mena. ¹²Pël ëak pit rö kan ka uraan Anutuuk wangartak omp ak Erotë ngësël sëpanëak nga mëak pepanöm maan pit sëp wesak pim naë nasën, kan munt naöök kaalak pitëm kakël kan sa.

Yesure ëlre pepaar Isëp yangerakë kas sa

¹³Pit kan sëën Yosep ka uraan Aköpë ensel nampök wangartak oröak piin epël ök mëëa. “Ni wal ëak Yesure ëlëp mësak kan kas Isëp yangerakël sê. Erot pi runga pipop ap wesak mëmpënëak yaë pötaan. Ni pörek sê wë kat wiaan ënëmak nemtok kaalak waisën pël niaanak waisënëën.” ¹⁴Pël maan Yosep pi wal ëak Yesure ëlëp mësak Isëp yangerakël rök taptakëër kan sa. ¹⁵Pël ëak pit Isëp yangerak sê wëën omën omp ak Erot pöp ënëmak wel wiin akun pötak kaalak waisa. Pöt Aköpë ngönte tektek ngön yaaö nampök ök ëa pöt kë rëa. Ngön pöt epët. “Ne nem ruup Isëp yangerak wëën yas maan waisa.”

Erotök maan runga narö kësang panë mën wel wia

¹⁶Omp ak Erot këtëpë yengampiaulaan ëwat omën pörö pi morök elmëa pöten kön wiak ya sangën kaö pan ëa. Pël ëak pim omën naröen maan pit sê Petelem kakre ka kot naë wieëa pötë yokot kot narö krismaki nentepar il newasën pörö pourö mën won wesa. Pöt ëwat omnaröa tangewesi oröön itenak ök mëëa akun pöten kön weswes ëak ök maan sê mën won wesa. ¹⁷Akun pötak tektek ngön yaaö omën Seremaia pöpë ngön ëa pöt kë oröa. ¹⁸Pöt epët.

“Rama kakaan ingre këlël kaö panë yaan kat wia.

Öng Resel pim ë köröörök pitëm rungaaröaan yaköm ëën ing aima.

Pël yaëën omnarök yok pangk pit wiap nemowasën ëa.

Pöt pitëm rungaarö wel wia pötaanök.”

Yesure ëlre pepaar Isëp yanger sëp wesak kaalak sa

¹⁹Omp ak Erot pöp wel wiin Aköpë ensel namp kaalak Yosepë naë oröak wangartak epël ök mëëa. ²⁰“Omën rungaap mëmpënëak ëa pörö yok wel wia. Pötaanök piar ëlëp mësak Israel yangrakël sê.” ²¹Pël maan Yosep pi wal ëak Yesure ëlëp mësak Israel yangerakël sa. ²²Pël ëak pi kat wiin Akeleas pöp pim pepap Erot pim urtak Yutia yangera omp ak sak wëa. Pël ëën pi we pöökël sê öpnaaten kas ëa. Ënak Anutuuk piin wangartak pepanöm maan pi pörek sëp wesak Yesure ëlëp Kalili yangerakël mësak sa. ²³Pël ëak pit sê ka naöökë yapinte Nasaret pël ya pöök wakaima. Pöt Anutuu tektek ngön yaaö omën naröa Yesu pimëën

ëa pöt kë oröa. Ngön pöt epët. “Omnaröak piin Nasaret omnamp pël mapnaap.”

Son i yamëaup Anutuu ngönte ök aimä
(Maak 1:1-8; Luk 3:1-18; Son 1:19-28)

3 ¹Akun pötak Son omnarö i yamëa pöp oröak Yutia yang omën wonrek Anutuu ngönte ngës reäk epël ök maima. ²“Anutuuk tiar wa ngaöök nimëepna akunet yok temanöm yes. Pötaanök ar lup kaip tiak utpetat sêp wesak kasëng meneë.” ³Son pöpön Anutuu tektek ngön yaaö omën Aisaia pöpök ngön epël ëa.

“Yang pultakaan omën nampök epël ya.

‘Aköpëen kanö wotpil weseë.

Ngësak ompyaö panë weseë.’ ”

⁴Son pöp pim ulpëen kosangëp pol kamel ëpötök ket ëäk mëak wëa. Pël ëäk pol koröpök yepat ket ëaö naö ureëa. Ën pim kaömp pöt ngëntre mop pëen neima. ⁵Yerusalem kakaanre Yutia yang poutëaanre Yotan i pouuk ka wieëa pötëaan omnarö pim naë sê rongan ëa. ⁶Pël ëäk pitëm ketre saunat tekeri wesak ök maan Sonök Yotan imeri i momëa.

⁷Son pi itaangkën Parisiire Satusi ngönën omën narö kësang puuk i momëëpënëak yesën itenak pitën epël ök mëëa. “Kamalöröa morök yaalni pöl ar yaaurö. Ar kön wiin nem naë waisën i nimëëma pöt Anutuuk nga elniipënëak ëa pöt naalniipan. ⁸Ar lup kaip tiak wëwë pötakël önë pötakëer omnaröak arën itaangkën lup kaip tian pël ëëpnaat. ⁹Arimtë könök epël angan. ‘Ten Apramë köröörö,’ pël angan. Ar kön wi kosang newasën wë, ‘Ten Apramë köröörö,’ pël anë pöt pangk naën. Ne niamaan kat wieë. Anutu pi apënëak pöt yok pangk aan kël epötök Apramë körö koröp orööpnaat. ¹⁰Anutu pim iner këra songöntak wia. Pöwer këra nement ulöp ompyaö nautön ëëpna pöt ku tiak es marën kotöpnaat.

¹¹“Omën nem ënëm waisëpna pöp pim weëre kosangtak nemët il wasëpnaap. Ne utpet epöpök pim ing korötepar yok pangk wak nasëngan. Ne ar lup kaip tiak arim utpetat sêp wasënëëtaan i yaaptaring yanimë. Ën puuk pöt ar Ngëëngk Pulöök i ket ëäk nimëën esuwesi ök arim utpetat kotak won sêpnaat. ¹²Pi pim kat yaurautaring wais kat ur rongan ëäk kaömp ompyaut wa pim kaömp kaatak wiipnaat. Pël ëäk unönre söksök pöt wa top ëäk es kosangwesi moolaan kot sêpnaat.”

Sonök Yesu i momëa
(Maak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³Akun pötak Yesu pi Kalili yanger sêp wesak Sonök i momëëpna yak Yotan i pouukë sa. ¹⁴Pël ëën Son pi ke mourak piin epël ök mëëa. “Ni öröpmorëen nook i nimëëmëak yenëaan? Ne omën pasip, ën nuukëer

omën kaöap. Pötaan nuukëer yok pangk ne i nemëëmëep. Pël äautak ni nook i nimëëmëak waisan.” ¹⁵Pël maan Yesuuk kangiir epël ök mëëa. “Ni peene kat newiak pël ëëm. Tepër wotpil wesak Anutuu ngön pout ngaarëk öpëa pöt pangk ëëpnaat.” Pël maan Son kuure mak mëak i momëa.

¹⁶Sonök Yesu i momëën pi akun tapëtakëer imeriaan oröak itaangkën kutömwer këm nga ëën Ngëëngk Pulö int ekëpë ök sak pim rangk irë ngentia. ¹⁷Pël yaëën kutömweriaan ngön nent epël irëa. “Epop nem Ruup. Ne piin ya kë sak kent pan yaalmë.”

Setenök Yesu morök elmëa

(Maak 1:12-13; Luk 4:1-13)

4 ¹Setenök Yesu morök elmëëpna yak Pulöök Yesu mësak së yang pultak omën won panëerek moulmëa. ²Pël ëën Yesu pi kaömp nanën wë këtre röök akun 40 pël äak sa. Pël ëën ënëmak pi këënëën elmëa. ³Pël ëën Seten pi oröak morök elmëak epël mëëa. “Ni Anutuu Ruup. Pötaanök kël epotön maan kaömp sëën në.” ⁴Pël maan Yesuuk kangiir kaip tiak epël mëëa. “Ngönëntak epël wia. ‘Kaömp pöt pëënök omnaröa wëwëet nanimpan. Anutuu këmtakaan pim ngön äaut pout ngaarëk weim öpna pöpökëer wëwë om wakaim öpnaap.’” ⁵Pël maanak Setenök kaalak Yesu pi mës wak së Yerusalem ka kësang ngëëngköökë ngönën tup kaöeta möröök moulmëak ⁶epël ök mëëa. “Ni Anutuu Ruup. Pötaanök öngkrek sörok ola. Pöta ngönte ngönëntak epël wia. ‘Anutu pi pim enselöröen maan ni ngarangk elniipnaat. Pël äak këlötök nim ingesi niwalpanëën pitök morötök akaak elniipnaat.’” ⁷Pël maan Yesu pi kaalak kangiir epël mëëa. “Ngönën nenteta epël wia. ‘Aköp Anutu kaamök elniipnaaten ököök elmëëngan.’” ⁸Pël maanak Seten pi kaalak Yesu mës wak së rosir wali panë naöök moulmëak omnaröa kaare yang poutre ën pitëm omnant ompyaö poutön pet elmëak ⁹piin epël mëëa. “Ni nemëën rar rë nowesirak yaya neamë pötak ne e yangerakë omën ompyaö epot pout nimpaat” mëëa. ¹⁰Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Seten, ni mop wiak kama së. Pöt ngönëntak epël wia. ‘Aköp Anutuun yaya mam. Pimënt kopëtapön inëën elmëëm.’” ¹¹Pël maan Seten pi yok Yesu pörek sëp wesak kan sëën ensel narö së pi kaamök elmëa.

Yesu Kalili yangerak ya ngës rëak mëna

(Maak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹²Yesu pi kat wiin Son pi omën naröak wak wii kaatak moulmëën wë pël maan Yesu pi Kalili yangerakë sa. ¹³Pi Nasaret kak sëp wesak Kapaneam kak së wakaima. Ka pö i kaöökë ëöök Sepulanre Naptalai yang pöraarë tekrak wieëau. ¹⁴Pël ëën Anutuu ngönte tektek ngön yaaö omën Aisaia pöp pim ök ëa pöt kë oröa. Pöt epët.

15 “Sepulanre Naptalai yang pöraarë,
i kaöökë naë, i Yotanë nal komuntakël,
Kalili yang ngönën wonöröa wëaurek,

16 omën narö pörek koutak wëa pörö
pit yok ëwa kësangöön itena.

Ën omën pörek koutak wë wel wiak kö sëpënëak yaaö pöröa naë
ëwaö yok oröa.”

17Akun pötak Yesu pi ngës rëak ngönën epël ök maö ima. “Anutuu
wa ngaöök nimëëpna akunet yok temanön yes. Pötaanök ar lup kaip
tieë.”

Yesuuk omp 4 ëak ngön maan pim ënëm sa
(Maak 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 Yesu pi Kalili i kaö pöökë pouuk yesem itaangkën omp nanang naar,
namp Saimon pim yapin nent Pita, ën pim nangap Entru, piarip i kaö
pöök iir yoolaan itena. Pöt piarip i kaö animaurö korak wes mëak mon
wa pël eim wëa. 19Pël yeem wëën Yesu pi piaripön ngön mëak epël mëëa.
“Arip nem ënëm waiseë. Pël ëën nook aripön arpim i kaö animaurö
yewan pi tapël omnaröeta önëën niulëëmaan.” 20Pël maan piarip
teëntom panë piarpim iiröt om wiak pim ënëm sa. 21Pël ëën pi kaalak
yesem itaangkën omp nanangën munt naar, piarpim pepapring i kaö
wang naöökë rangk wë iiröt ompyaö yewasën itena. Piarpim yapintepar,
namp Sems, namp Son, ën piarpim pepap Sepeti. Pël ëën pi piaripön pim
ënëm sëpënëak mëëa. 22Pël maan piarip teëntom panë piarpim pepapre
wangaö sëp wesak Yesuu ënëm sa.

Yesuuk ngönën ök mëak omën kësang pan këëkë mowesa
(Luk 6:17-19)

23 Yesu pi Kalili yangerak ka wieëa pötë së omnaröen ngönën tupötë
kakaati Anutuu ngönte rë moulak pim wa ngaöök nimëëpna ngön
ompyaö pöt ök mëak omën yauman ke nentere nent yaaö pöröere omën
koröp lup nantë utpet ëa pörö pourö këëkë moweseima. 24Pël ëën Yesu
pim pël yaaö pöta ngönte aö yesem Siria yangerak oröön yang pör pangk
ëa. Pël ëën omën pörek wëaurö pöten kat wiak pitëm yauman omën
pourö pim ngësë mësak sa. Yauman omën pörö, narö yauman ke nentere
nent waurö, ën narö këlangön ke nentere nent kat yawiaurö. Ën këlangön
kat yawia pörö, narö urmerarö pitëm lupötë wëaurö, narö om pas kawi
ngentiak reireë ureim wëaurö, ën narö kosat kël waurö. Omën yauman
piporö pourö pit pim naë mësak sëën këëkë moweseima. 25Pël yaëën
Kalili yangerakaanre Tekapolis yangerak ka 10 pötëaanre Yerusalem
kakaanre Yutia yangerakaanre i Yotanë nal komuntakëlaan omën kësang
pan pim ënëm ëa.

Yesu pi rosiraöök isak ngönën ök mëä

5 ¹Yesu pi omën kësang panë pim ënëm sa pöröen itenak rosir naöök sè wel aisëak wëa. Pël ëën ruurö pim naë sa. ²Pël ëën pi ngës rëak ya rë moulak pitën epël ök mëä.

Omnaröa ërëpërëp ëëpnaata songönte

(Luk 6:20-23)

³“Omën pitëmtë lupötön kön wiin ompyaut won yaë piporö Anutuuk wa ngaöök yemomë. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁴“Omën ingre ya ilak aim wë piporö Anutuuk wiap mowasëpnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁵“Omën ya wiapring wë piporö yang ngolöpra omnantëen yaö sëpnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁶“Omën wëwë wotpilte öpnaaten kent ëën weë yengenti piporö Anutuuk wëwë wotpil pöt mangkën öpnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁷“Omën karuröaan yaköm yaalmëa piporö Anutuuk yaköm elmëëpnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁸“Omën lup kölam wë piporö Anutuun itaampnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁹“Omën mayaap wiaapnaataan weë yengenti piporöen Anutuuk pim ruurö pël mapnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

¹⁰“Omën pitëm wëwë wotpil yaaö pötaan omën munt naröak utpet mowasën këlangön kat wiipna piporö Anutuuk wa ngaöök momëëpnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

¹¹“Ën naröak itaangkën ar nem ënëm yeëan ëën pöt ökre was niaöre utpet elniire ngön utpet ke nentere nent ngön kaar niaö pël yaëen pöt ërëpërëp ëënëët. ¹²Pöt naröak tektek ngön yaaö omën ngaan wakaima pöröaan utpet ke pil elmëeimauro. Pötaanök pitök peene ar pil yaalniin pöt, ‘Ënëmak kutömweriaan kangut kësang önaat,’ pël weseë ya kë sak ërëpërëp ëën.”

Anutuu omnarö tomunatre ëwaöökë ökörö

(Maak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³“Tomunat polötë olaan söp naën yaë pöl ar yangerakë omnarö utpet ëëpanëak kaamök yaalmëaurö. Pël yaauröak tomun pötë misëngö som sak wiaan tiar tol ëak kaalak misëng wasën pangk ëëpën? Pël naengan. Tomun som ke piltak omnant pangk misëng newaspan. Pötaanök wa moolaan omnarö ing mësaö kan ing ëëpnaat. Ar ngön epët kasëng menak pöt tomun misëng won pöta ök sënëët.

¹⁴“Ën es ëwaöök rö kanötë omnarö kaamök elmëen kamtaöök yes pöl ar yangerakë omnarö Anutuu ënëm sëpënëak kaamök yaalmëaurö. Ar

ka naö rosiraöök wieëa pöökë ökörö. Ka pö ëlëëp wi naöpan, om tekeri wiaan omnarö maimerekaan pangk itaampnaat. ¹⁵Ën omnarö esuwes mangiak kapita öngpök namëëpan, ngaarëk wasën kakaati ëwa ëaan omën kakaati wëaurö omnantön pangk itaampnaat. ¹⁶Arim omnant yaaut esuwesi ök ëëp. Omnarö itenak arim Pep kutömweri wë pöpë yapinte ngaarëk wak isak apnaan omën ompyaut ëëë.”

Anutuu ngön kosangta ngönte

¹⁷“Arök ne Moses pim ngön kosangötre tektek ngön yaaö omnaröa ngönöt wa moolamëak waisan pël wasnganok. Ne pipot wa moolamëak newaisënëp. Ngön pi tapöt kë orööpënëak waisaup. ¹⁸Ne yaap pan niamaan. Kutömre yang epweriar won nasën wiaan Mosesë ngön kosang lup kot nent ap nasëpan, pout kë rapnaat. ¹⁹Omën Mosesë ngön kosang lup kot panë nent wa moolëak naröen tapël ëëpënëak mapna pörö pit omën Anutuu wa ngaöök momëëpnaaröa ikanöök öpnaarö. Ën omën ngön pöt pout ngaarek wak naröen tapël ëëpënëak mapna pörö omën Anutuu wa ngaöök momëëpnaaröa naë kaö sak öpnaarö. ²⁰Ne niamaan kat wieë. Arim Anutuu ngönte ngaarëk wak wëwë wotpil yaaö pötak omën ngön kosangötë ngarangköröere Parisi ngönën omnaröa pël yaaö pöt il newasën ëëpna pöt ar Anutuu naë rë olëak wëen wa ngaöök nanimëëpan.”

Ya sangën yaauta ngönte

(Luk 12:57-59)

²¹“Ëaröen ngön ök mëëa pöt ar yok kat yawiaurö. Pöt epët. ‘Ni nim karip mëngkanok. Ën ni namp pël ëëmë pöp ngön yaatak oröömëëp,’ pël yaan kat wi yeë. ²²Ën nook pöt ök niamaan kat wieë. Omën namp pim karipön ya sangën ëëpna pöp pi ngön yaatak orööpnaap. Ën namp pim karipön utpet wesak mapna pöp pi ngarangk wotöököröa naë oröak ngön ya mëmpnaap. Ën namp pim karipön, ‘Kaökaö,’ kip mapna pöp pi es parëaöökë yaö sëpnaap. ²³Pötaanök ni omën nant Anutuun kiri wiimëak wak së kiri yawiaurek wë kön wiin nim karipëen utpet elmëen pi niiring ngön wieëaupök ëanéen pöt ²⁴sëp mowasum. Pël ëak om kiri yaauta naë wiak kaalak së. Pël ëak nim karipring arpim ngön wieëa pöt wilak wotpil wesak sëak Anutuun yowe wiim.

²⁵“Ën omën nampök ni ngön yaatak nuulëëpënëak yaan pöt ngön yaaurek nasën wieëaar ngön pöt teëntom ë pet irak ngöntre kar ëëë. Pöt puuk ni omën ngön ë pet yairaupë moresi nuulëen polisöröa moresi wes nimëen wii kaatak nuulnëëpanëen. ²⁶Ne yaap panë niamaan kat wi. Ni pörök wë teënt naaröongan. Nim karipë kangut pet pan ir olëakök oröömëëp.”

Öngre omp wëwëet utpet yawesauta ngönte

²⁷“Ngön kosang nent yaan ar yok kat yawiaurö. Pöt epët. ‘Ni öngre omp wëwëet kom ëënganok.’ ²⁸Ën nook pöt, ök niamaan kat wieë. Omp

namp öng nampön itenak kent kön wiin pöt yok könöök öng ngësöp söp yewas. Pël äak öngre omp ë ngön kosangët ilap riak saun yokoir. ²⁹Ën omën nent nim it yaapkëöök itaampë pötak wak weru nuulaan utpet ëëmëak yeem pöt it pö ti moolam. Pöt koröp kaö nentak elniin utpet äak nim koröp pou es parëaöökë sëpanëen koröp kaö kopët pöt won wasumë pötakëer ompyaö. ³⁰Ën nim mor yaapkëewesök kentöökë ënem äak utpet nent ëëmë pöt nim mor pöwes kama il moolam. Pöt koröp kaö nentak elniin utpet äak nim koröp pou es parëaöökë sëpanëen koröp kaö kopët pöt won wasumë pötakëer ompyaö.”

Öngre omp wes yamëauta ngönte
(*Matiu 19:9; Maak 10:11-12; Luk 16:18*)

³¹“Ngön kosang munt nenteta epël yaan ar yok kat yawiaurö. ‘Omp namp pim öngöp wes mëepënëak pöt öngre omp yailauta pepewer pim öng pöp mamp.’ ³²Ën nook pöt, ök niamaan kat wieë. Omën namp pim öng omp nga naën yaaupök wes mëepna pöt pim pël elmëepna pötaan öngöp omp munt namp yokoirem öngre omp ë ngön kosangët ilap riak saun koirëpnaat. Ën namp pi munt nampë öng wes mëa pöp koirëpna pöt piita öngre omp ë ngön kosangët ilap riak saun koirëpnaat.”

Tiar ngön nent kosang wasëpenëak ngaarëkël wesak angan

³³“Ën ngön kosang munt nent ëaröen ök mëëa pöt ar yok kat yawiaurö. Pöt epët. ‘Ni omën nent ëëmëak Aköpë ëöetak kaar kosang wesak anganok. Omën nent pël ëëmëak pim ëöetak kosang wesak pöt ngaarëk wëen këët orööp.’ ³⁴Ën nook pöt, ök niamaan kat wieë. Ar ngön nent kosang wasënëak ngaarëkël wesak yaap pël anganok, won pan. Ar kutömweriil wesak kosang wasnganok. Kutöm pöwer Anutu pim wëauwer pötaanök. ³⁵Ën e yangerakëlta mëak kosang wasnganok. Yang epëreta Anutu pim ingesiarë urte pötaanök. Ën Yerusalem kakëlta yapin mëak kosang wasnganok. Yerusalem pö Omp Ak kaöapë ka kësangö pötaanök. ³⁶Ën nim kepönöökëlta ngön nent kosang wasnganok. Nuuk yok pangk kepön ëp naön maan koöre kôlam naëpan pötaanök. ³⁷Ar omën nent ëënëak pöt om, ‘Mak, ne pël ëëmaap,’ pöt pëen an. Ma omën nent naën ëënëak pöt om, ‘Won, pël naëngan,’ pöt pëen an. Arim omën nantëël mëak kosang wasënëak ngön munt nant anë pöt Setenë naëaan orööpnaat.”

Omën nampök utpet yaalniin pöt kangiir elmëëngan
(*Luk 6:29-30*)

³⁸“Ngön kosang nent epël yaan ar yok kat yawiaurö. ‘Omën nampök nim it naö utpet nuwasën pöt kangiir pim naö utpet mowasumëëp. Ën omën nampök nim kë naö nitiin pöt kangiir pim naö motiimëëp.’ ³⁹Ën

nook pöt, epël niamaan kat wieë. Omën nampök ni utpet yaalniin pöt kangiir elmëenganok. Ën omën nampök nim kerëm yaapkëetak nimöön pöt katnëëteta nimööpnaan mowasum. ⁴⁰Ën omën nampök nim ulpëen iriip öpënëak ngön yaatak nuulëak ngön nent nimëen wesak niaan pöt ulpëen rangkëëpta përe mamp. ⁴¹Ën omën kaö nampök kan mëntöök omën nant wak sumëak kosang wesak niaan pöt nuuk kan waliöököl wak sum. ⁴²Ën omën nampök ni omën nant pi mampëak kimang yeniaan pöt mamp. Ën nampök nim naëaan omën nant yaam öpënëak yaan pöt keimön ëenganëp mamp.”

Kööre tokörö lup sant elmëëpa

(Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³“Ngön kosang nent epël yaan ar yok kat yawiaurö. ‘Nim karipön lup sant elmëëm. Pël äak nim kööre toköpön kaaö elmëëm.’ ⁴⁴Ën nook pöt, ök niamaan kat wieë. Arimëen kööre tok yaalniaurö lup sant elmëën. Ën utpet yaalniaurö Anutuuk kaamök elmëëpnaan kimang man. ⁴⁵Ar omën ke pilöt ëënë pöt arim Pep kutömweri wëaup pim ru panë sënëët. Pöt puuk pim këtëpön maan omën utpetere ompyaö pouröa rangk yema. Ën pi tapöpök pim kopiirenta maan omën wotpilre korar pouröa naë yepel. ⁴⁶Arën lup sant yaalniaurö kangiir elmëënë pöt Anutuuk ompyaut nimpnaat ma? Won. Utpet yaaurö pitta lup sant tapël elmë yaë. ⁴⁷Ën arimtë karuröenökëer sant mowasënë pöten kön wiin arök omën muntarö il wesak ompyaö ëen sa ma? Won. Omën ngönën wonörö pitta sant tapël mowas yaë. ⁴⁸Pötaanök arim Pep kutömweri wëa pöpë ompyaö wotpil wë pöl arta ompyaö wotpil wë arim kööre toköröen ompyaö moweseim ön.”

Omën il ngentingenti yaaö pörö kaamök yaalmëauta ngönte

6 ¹“Ar arimtën ngarangk këëkë ëen. Arim ngönën yaat omnaröa ëöetak pit itenak arën kön wiin ompyaö ëëpna pöl wesak mëngkanok. Pël ëënë pöt arim Pep kutömweri wëaup kön wiin ompyaö naën ëen ompyaö kangut nangingkën ëëpnaat.

²“Ni omën il ngentingenti yaaurö omnant kaamök elmëëmëak pöt kaar yaauröa ök elmëëganok ëlëëp mamp. Kaar omën pörö pit omën muntarök itenak pitëmëen wak isak apëna yak omën il ngentingenti yaaurö kaamök äak omnant ngönën tupötëere kamtatë omnaröa itöök yemengkaurö. Ne yaap yeniak. Omnaröa pitëmëen wak isak yaaö pötök pitëm kangut yok yemangk. Pötaanök pit puorö ënëmak Anutuuk kaalak ompyaö kang munt nant nemangkën ëëpnaarö. ³Ni pöt omën il ngentingenti yaaurö kaamök elmëëmëak pöt omnant ëlëëp panë wesak mamp. Nim mor yaapkëëwesök omnant yemangkën katnëëwesi ewat nasën ëëpna pöta ök karuröak nim mampëëtön ewat nasën ëëp. ⁴Ni omnant ëlëëp mampë pöt nim Pep omën ëlëëp pipotön ityeengkaupök ompyaö kangut nimpnaat.”

Anutuun ök yamëëauta ngönte
(Luk 11:2-4)

5“Ar Anutuun ök manëak pöt kaar omnaröa yaaul ëënganok. Pit omnaröak itenak pitëmëen wak isak apëna yak ngönën tupötë kakaatiire kamtatë, omnaröa itöök, taueë Anutuun ök mapnaaten kent yaurö. Ne yaap yeniak. Ommaröa pitëmëen wak isak yaaö pötök pitëm kangut yok yemangk. Pötaanök pit ënëmak Anutuuk kaalak kang munt nant nemangkën ëëpnaarö. 6Ar Anutuun ök manëak pöt arimté kaatë kakaati së kan wariak arim Pep ëlëp wë pöpön ök man. Pël ëënë pötak arim Pep ëlëp yamëëautön ityeengkaupök kangut nimpnaat.

7“Arim Anutuun ök yamëëautë ngönën wonöröa ök ëak ngön paspas nentere nent kësang anganok. Pitëm pël yaaö pöt, pitëmtok kön wiin ngön wali yemaan Anutuuk kat mowiiipnaat wesak pël yaurö. 8Ar pitëm ök ëënganok. Pep piin kimang nemaan wëen arim ap yewesautön ëwat yaaup. 9Pötaanök ar Anutuun epël ök man.

“Tenim Pep kutömweri wëaup,
nim yapinte ngëëngk wiaap.

10 Ni wais wa ngaöök nimë.

Kutömweri wëaurö nim këm ngön ngaarëk yeö pöl e yangerak
wëaurö teenta tapël ëënëak kent yaë.

11 Ni peene kët epta könkön kaömp nimp.

12 Tenim saunaté kangut kërë nuula.

Tenökta omnaröa saun tenimëen yaalni pötë kangut tapël kërë
yemoolak pötaanök.

13 Moröktak nuulëënganëp,
pim naëaan ent ë nuulë.’

14“Yaap, ar omnaröa arimëen utpet elniauta kangut kërë moolanë pöt arim Pep kutömweri wë pöpökta arim utpet yaaütë kangut kërë nuulapnaat. 15Ën ar omnaröa arimëen utpet elniauta kangut kërë nemoolaan ëënë pöt arim Pepap puukta arim utpet yaaütë kangut kërë nanuulaan ëëpnaat.”

Kaömp ngës olëak wëauta ngönte

16“Ar Anutuun yak kaömp ngës olëak pöt omën ngön kaar yauröa ök koöre sap ëak önganok. Pit kaömp ngës olëak wë pël yaëen omnaröak pitën itenak wak isak apëna yak koöre sap ëak wëaurö. Ne yaap yeniak. Ommaröa pitëmëen wak isak yaaö pötök pitëm kangut yok yemangk. Pötaanök pit puorö ënëmak Anutuuk kaalak ompyaö kang munt nant nemangkën ëëpnaarö. 17Ar kaömp ngës olanëak pöt arim wëaul uwari mëak arim këere wot kanöt iirën. 18Arim kaömp ngës olëak önë pöt, omnaröak itenak ëwat nasëpan, arim Pep ëlëëptak wë

pöpökëer itaampnaan pël ëen. Pël ëenë pötak arim Pep ëlëep pipotön ityeengkaupök ompyaö kangut nimpnaat.”

Omën ompyaut wieëauta ngönte

(Luk 12:33-34)

¹⁹“Ar yangerakë omnant iwal ka ëere kumkum ë, omnaröak ka pör menak këkain wë pël yaaut kësang wiak önganok. ²⁰Anutuuk arimëen omën ompyaut kutömweri ningkën önëen omën ompyaut ëë. Kutömweri pötökëer iwal ka ëere kumkum ë, ën omnaröak ka pör menak këkain wë pël naën yaaut. ²¹Arim omën ompyautë wia pörekël arim könötta wiaapnaat.”

Tiarim itöörar koröpöökë rampewesi ök

(Luk 11:34-36)

²²“It pipöörar arim koröpöökë rampewes. Arim itöök omnant itenak kön ompyaut yawiin pöt arim lupötë rampewesi yaë pöl ëwa ompyaö ëaapnaat. ²³En arim itöök omnant itenak kön utpetat yawiin pöt arim lupötë koö olëaapnaat. Pötaanök arim lupötë ëwa wia pipët koö olapna pöt koö pöt sasa kësang panë olëaapnaat.”

Tiar Anutuu yaatere monere uröma yaat mëngkre mëngk namëngkan

(Luk 16:13)

²⁴“Omën nampök yok pangk omën omp ak naarë inëen naën ëëpnaat. Pi nampön kaaö yaalmëem nampön ngöntre kar elmëëpnaat. Won ëen pöt, kangiir nampë naë rë olëak wë namp kasëng mampnaat. Pötaanök arta tapël Anutuu yaatere monere uröma yaat mëngkre mëngk namëngkan.”

Kön selap yaauta ngönte

(Luk 12:22-31)

²⁵“Pötaanök ne arën epël ök yeniak. Ar arimtë wëwëetaan kön selap ëak epël anganok. ‘Tiar kaömpöt tarëkaan öpen? Ma iit tarëkaan öpen?’ Ën koröpöonta kön selap ëak epël angan. ‘Oröpötök kör koëpen?’ Kaömp pöt këet won, wëwëetakëer këet. Ën ulpëenre poë koröp pöt këet won, koröpöökëer këö. ²⁶Ar intöröen kön wieë. Pit kaömp ngëntak nëere wa peram wi pël naën yaauröak arim Pep kutömweri wë pöpök kaömp koir mangkën neim wë. Omnarö arök intörö il yewas. Pötaanök pi ngarangk elniipnaat. ²⁷Ma arim naëaan nampök weëre kosang wia pöt yok pangk pimtë wëwëeten kön selap ëak kot nent wali wes ulmëëpën sa ma? Won. ²⁸Ën ar tol ëënak ulpëenre poë koröpötëen kön selap yeë? Ar polpol puutön kön wieë. Pit pitëm ulpëenre poë koröpötëen ya namëngkën yaë. ²⁹Pël yaëetak ne epël ök yeniak. Omp ak Solomon pi omnant kësang

wieëaupök ë rangiak wakaima. Pël ëaap pim ë rangiatök polpol pu pötëët il nemowasën. ³⁰Këra pu ompyaut ya lupöök peene yaarö, ëlpamök tiak es marën won sëpnaat pël yewas pipotta Anutuuk maan ompyaut yaarö. Kön wi kosang panë newasënörö ar pöt, Anutuuk koröpöökë kaamököt nin yaë. ³¹Pötaanök ar kön selap ëak epël anganok. ‘Tiar kaömpöt tarëkaan öpen?’ ma ‘lit tarëkaan öpen?’ ma ‘Oröpötök kör koëpen?’ pël angan. ³²Omën ngönën wonörö pit omën pipotëën kön kësang wia. Pël ëaap arim Pepap ar wëwë koirënëen iire kaömp nënë pöten kön wiak nimpnaat. Pötaanök omën pipotëën kön selap ëëngan. ³³Ar pöt, wot rëak Anutuuk wa ngaöök nimëen wëwë wotpil pim önëak nia pöt önëen weë ngentieë. Pël ëënë pötak yangerakë omën pipotta koir nimpnaat. ³⁴Pötaanök omën nant ëlpamök orööpna pötön peene kët eptak kön selap ëënganok Wangam kan orööpna akun pötakökëër omën pötön kön wiin. Ën kët nantë könömöt yaaröön yok pangk pötëen kön wiinëët.”

Omnaröa wëwëat wël yaauta ngönte

(Luk 6:37-38, 41-42)

7 ¹“Anutuuk ngön ë pet yairaupë yaë pöl ar elniipanëen omnarö kom ëak ngön ë pet yairaupë yaë pöl elmëëngan. ²Arök omnaröaan ngön ya ke nal wesak mompunë pöt Anutuuk kangiir ke tapël wesak arimëen elniipnaat. Ën arök omnant omnaröaan elmëënë pöt Anutuukta tapël kaip ti nimpnaat. ³Ni tol ëënak nim karipë itöök ulöl kotten iteneëak nimtëöökë këra elten kön nawiin yaën? ⁴Nimtëöök om wiaan ni tol ëak karipön epël maan pangk ëëpën? ‘Ni kat newiin ne nim itöök ulöl wia pipët niömaan.’ ⁵Kaar omnamp, ni nimtë itöök këra elte wia pipët wakök këëkë iteneë nim karipë itöök ulöl wia pipët wëen pangk ëëpnaat.

⁶“Omën utpet kentöröa ök pörö Anutuu ngön ngëëngkët kontak mengkanok. Pël ëënë pöt arim ë rangiat ent ëak polöröa naë olanë pöta ök yaë. Ënak pol pöröak ing samsam yeem kaalak kaip tiak arimënt kant nimpnaat.”

Anutuun ök yamëëauta ngönte

(Luk 11:9-13)

⁷“Kimang maim olëak omën këët önëët. Ngaöl ëeim sëak këët koirënëët. Kanwer körangkörang maimën të niwiipnaat. ⁸Anutuun kimang yamëëauröak omnant yeö. Ngaöl yaaurö Anutuu naëaan këët yokoir. Kanweri körangkörang yamëëauröaan Anutuuk të yemowi. ⁹Arim naëaan runga namp këënëen pepapön kaömp kimang maan këlö kor mampën ma? ¹⁰Ma animautaan kimang maan kamal utpet namp wa mampën ma? Won. ¹¹Ar omën utpetaröak arim rungaarö omën ompyaut men yeë pöl arim Pep kutömweri wë pöpök il niwesak omën piin kimang manë pörö omën ompyaut kaö wesak nimpnaat.

12 “Arim omnaröak omën ompyaut elniipënëak kent kön yawi pipël arök kangiiir pitën elmëen. Ngön piptak Mosesë ngön kosangötre tektek ngön yaaö omnaröa ngönöt kepön erën ëak wia.”

Wëwë kosangta kanër kotur

(Luk 13:24)

13 “Ar kan koturak ilëak wëwë kosangta kanöök sën. Kö yesaurekë kanër kaöer, ën pörekë kanö kaöaö. Pötaanök omën selap ilëak yesau. 14 Ën wëwë kosangtakël yesa kan pör kotur. Kan pöök sëpenëak pöt pomp ëak omën selap won kopët nampnampök koirak yesau.”

Tektek ngön yaaö kaar omnaröaan ngarangk këëkë ëëpa

(Luk 6:43-44; 13:25-27)

15 “Ar tektek ngön yaaö omën kaaröroaan ngarangk këëkë ëën. Pit arim naë wais wëen ar pitëm koröpötön pëen itenak pitën kön wiin pol sëpsëpöröa ök ëpre wiap yaurö pël wasënëët. Pël ëënëëtak pitëm lupötë kent toköröa ök nga panë wia. Pötaanök ar utpet niwasëpnaarö. 16 Ar pitëm omnant yaautön itenak songönten ëwat sënëët. Pöt wëleri ëër nautpan. Ën rakësaöök kasu nautpan. 17 Këra ompyaut ulöp ompyaurö yaut. Ën këra utpetat ulöp utpetarö yaut. 18 Këra ompyautök ulöp utpetarö nautpan. Ën këra utpetatök ulöp ompyaurö nautpan. 19 Ën këraat ulöp ompyaurö nautön ëëpna pöt ku tiak es marën kotöpnaat. 20 Pötaanök tektek ngön yaaö omën kaaröroa omnant yaautön itenak pitëm songönten ëwat sënëët.

21 “Ar epël kön wiingan. ‘Omën neen, “Nem Aköp,” pël yenëa pörö pourö Anutuu wa ngaöök yamëautak ilapnaarö,’ pël wasngan. Nem Pep kutömweri wëaupë kentöökë ënëm yaaö pöröakëër pël ëëpnaarö. 22 Ënëmak akun kaöaöök omën kësang wais neen epël neapnaat. ‘Aköp, ten nim urtak wë Anutuu ngönte ök aöre omën naröa lupötëaan urmerarö waö ë momëëre omën weëre kosang it ngölöp kësang nant pet ë pël eimaut.’ 23 Pël nean ne pitën epël memaap. ‘Utpet omnaarö aë, ne arën köpël. Ar mop newiak kama seë.’ ”

Ka ök yarëauta songön nenteparë ngönte

(Luk 6:47-49)

24 “Omën nem ngön epët kat wiak ngaarëk öpna pörö pit omën kön ompyaö wieëaup ka weit ök rëa pöpë ökörö. 25 Pël ëën kopi kësang panë pelak i nga urak kent kësang nempel möak ka pöt tööl noolaan ëa. Pöt ka pöta wapöt yang weitak wesirak taë ë ulmëa pötaan. 26 Ën omën nem ngön epët kat wiak ngaarëk naön ëëpna pörö pit omën kaökaup pim kaat i kosemeri pisöök ök rëa pöpë ökörö. 27 Pël ëën kopi kësang panë pelak i nga urak kent kësang nempel möak ka pöt töölak sasa utpet wes olëa.”

²⁸Yesu pi ngön epët ök më pet yairën omën pim naë wa rongan ëa pörö pourö pim ngön pötaan yaan panë sa. ²⁹Pöt pi pepapök öngpököt wa kotiak maan ngön kosangötë ngarangköröa ngön yaaut il mowesa pötaanök.

Yesuuk omën kësë ëa namp ompyaö mowesa

(Maak 1:40-45; Luk 5:12-16)

8 ¹Yesu pi rosiraöökaan kaip tiak yengmaan omën rongan kësang panë nempel pim ënëm sa. ²Akun pötak omën kësë ëa namp pim naë së rar rë mowesirak epël mëëa. “Aköp, ni ompyaö newasumëak pöt yok pangk ompyaö newasumëët.” ³Pël maan Yesu mores el mëak pim rangk mowiak epël mëëa. “Pël elnimëak yeëerek ompyaö së.” Pël maan tapëtakëër pim kësëat won sa. ⁴Pël ëën Yesuuk piin ngön epël mëëa. “Kat wi. E yaalni epëta ngönte omnaröen ök manganok om el wesak së nim koröpö kiri ar yaaö nampön pet elmë. Pël ëak omnarö nim ompyaö san pöt ëwat sêpnaan Moses pim ngön kosangta wia pöl kiri ar ëëm.”

Yesuuk nga omnaröa wotöök nampë inëën ruup ompyaö mowesa

(Luk 7:1-10)

⁵Ënëmak Yesu pi Kapaneam kakë sa. Pël ëën Rom nga omnaröa wotöök namp së piin ngön kosang wesak epël mëëa. ⁶“Aköp, nem inëën ruup pi yauman ëak pim kosat kël wak këlangön kësang yaëën komun ureim kaatak wia,” pël mëëa. ⁷Pël maan epël mëëa. “Ne së ompyaö wasumaap.” ⁸Maan nga omnaröa wotöököpök ngön kangit epël mëëa. “Aköp mosëp. Ne ompyaup talte nem kaatak waisum? Ni om eprek wë këm pëentak aan nem inëën ruup ompyaö sëp. ⁹Pöt ne omën isauröa ikanöök inëën yaapök nem iri nga omnarö wë. Pötaanök nook nampön, ‘Së,’ maan sêpnaat, nampön, ‘Wais,’ maan waisêpnaat, ën nem inëën ruupön, ‘Pël ë,’ maan pël ëëpnant. Pötaanök nim naë weëre kosang wieëaup pöten ne kön wiin ni maan nem inëën ruup yok pangk ompyaö sêpnaap.” ¹⁰Pël maan Yesu pi kat wiak yaan sak omën pim ënëm yesa pöröen epël mëëa. “Ne yaap niamaan. Israel omnarö arim naë kön wi kosang yewesa epël nent nokoirën ë yeë. ¹¹Kat wieë. Omën kësang panë yang we naöökaan naöök, këtëpë yengampiaulaanre së yeilëaulaan omën pörö wais Apramre Aisakre ën Yakop pitëm naë kutömweri wel aisëak kaömp nëmpnaarö. ¹²Pël ëëpnaaröak Anutuuk Yuta omën narö kutömweri së öpnaarö pël yewesa pörö koö panëëtakël wa moolaan wë ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaarö.” ¹³Pël mëak pi kaip tiak nga omnaröa wotöököpön epël mëëa. “Ni së. Nim omën orööpënëak kön wi kosang yewesan pöt nim naë orööpnaat.” Pël yemaan akun tapëtakëër pim inëën ruup ompyaö sa.

Yesuuk Pita pim lëlamöp ompyaö mowesa

(Maak 1:29-34; Luk 4:38-39)

¹⁴Yesu pi së Pita pim kaata kakaati ilëak itaangkën pim öng lëlamöp yauman koröp es nga kaö nent yeem ka ureëa. ¹⁵Pël ëën Yesu pi pim

moresi mor moön yauman koröp es nga pöt won sëen pi wal äak kaömp ar ë mena.

Yesuuk omën narö kësang ompyaö mowesa
(Maak 1:32-34; Luk 4:40-41)

¹⁶ Wiap kan koö olapënëak yaëen omën naröak yauman omën kësang pan pitëm lupötë urmerarö ilëak wëa pörö pim ngësë wak sa. Pël ëen pi urmeraröen nga mëak pitëm lupötëaan waö ë momëak yauman yaaurö ompyaö mowesa. ¹⁷ Pël ëa pötak tektek ngön yaaö omën Aisaia pöpë ngön epël ëa pöt kë oröa. “Pi tiarim yauman won nuwesak këlängön pöt kama wak sa.”

Omën naar Yesuu ënëm sëpënëak mëä
(Luk 9:57-62)

¹⁸ Yesu pi itaangkën omën rongan kësang nempel pi wa taap elmëak wëen pim ruuröen i kaöökë ëngk komuntakël sëpnaan ko ëpënëak mëä. ¹⁹ Pël yaëen omën ngön kosangötë ngarangk nampök piin epël mëä. “Rë yanuulaup, nim yasumëët ne ënëm elniimaap.” ²⁰ Pël maan Yesuuk kangiir epël ök mëä. “Kent tokörö pit pitëm ka yauraut wia. Ën intörö pitta pitëm ka epöt wia. Pël ëaatak Omën Këep nem ka uröma kaat won.” ²¹ Pël maan omën munt pim ënëm yaaö nampök epël mëä. “Aköp, ni yok pangk kat newiin wet rëak së nem pepap yang kel weerum.” ²² Pël maan Yesuuk epël mëä. “Mosëpnerek ni nem ënëm wais. Omën nem ngönte ngaarëk naön yaaö pöröak yok pangk wel pitëm karurö yang kel weerëpnaat.”

Yesuuk kent kësangöön maan won sa
(Maak 4:36-41; Luk 8:22-25)

²³ Pël mëak Yesu pi wangaök ilaan pim ruurö pitta tapël äak piiring sa. ²⁴ Pël ëen kent kësang nempel möön i kaö maat kësang panë möak wangaök ilaan utpet äak iri i kaöök ilapënëak yeä. Pël yaëen Yesu pi om ka kun sak wieä. ²⁵ Pël ëen Yesuu naë së it moilak epël mëä. “Aköp, tiar kö sëpenëak yeëerek ni ten kaamök elni,” pël mëä. ²⁶ Pël maan Yesu pi pitën epël mëä. “Ar tol ëenak kas yeë? Arim kön wi kosang yewesaut om kot panë wieëan epët.” Pël mëak pi kentöore i kaöön nga maan kentö leng ëen kaö maatta won sa. ²⁷ Pël ëen pit yaan sak neneren epël mëä. “Elei, omën epop ke tolëel namp apen? Puuk kentre kaö maatön nga maan pim ngönte ngaarëk yeöp.”

Yesuuk omën naarë lupmeriarëaan urmer narö waö ë momëa
(Maak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Pit i kaöökë ëngk komuntak së Katara yangerak oröön omën urmeraröaring wëa naar Yesuu naë së koira. Omën pöaar piarip wel

yangaöök wakaimën omnarö piaripön itaangkën nga panë sak wëen kas ëak piarpim naë nasën ëeima. ²⁹Pël ëen piaripök merëk ë olëak Yesuun epël mëëa. “Yesu, ni Anutuu Ruup. Ni ten tol elniimëep? Akun kaöäo temanöm nasën wiaan këlangön kat niwiimëak yaën ma?” ³⁰ Akun pötak pol narö kësang kamaarek wë kaömp neim wëa. ³¹ Pël ëen urmeraröak kosang wesak piin epël mëëa. “Ni ten waö ë nimëëmëak pöt pol ëngkoröa lupötë öngpök wes nimëëm.” ³² Pël maan, “Yok seë,” pël maan pit së polöröa lupötë öngpök ilëa. Pël ëen pol pörö kas pöömpö së parëaöök oröak i kaöök ilëak ëm përeäk wel wia. ³³ Pël ëen omën pol ngarangk yaaö pörö kas së pitëm ka kaöäöök oröak omën urmeraröaring wakaima pöaarë naë oröa pöta ngönöt ök mëëa. ³⁴ Pël ëen ka kaö pööké omën pourö Yesuun itaampö sa. Pël ëak së koirak pitëm yanger sëp wesak kaalak kaip tiak sëpënëak ke urak mëëa.

Yesuuk omën kosat kël wa namp ompyaö mowesa
(Maak 2:1-12; Luk 5:17-26)

9 ¹ Yesu wangaöök ilëak pim ruuröaring kaalak i kaöökë ëngk komuntakël së Kapaneam kak oröa. ² Pël ëen omën narö omën kosat kël wa namp urweri wiak wak Yesuu naë sa. Pël ëen Yesu pitëm kön wi kosang yewesauten itenak omën kosat kël wa pöpön epël ök mëëa. “Nem ruup, ne yok nim saunatë kangut ent ë yanuulak. Pötaanök ni ya kë sak öm.” ³ Pël maan omën ngön kosangötë ngarangk narö neneren epël mëëa. “Omën epop, ‘Ne yok nim saunatë kangut ent ë yanuulak,’ pël yemaan Anutuu yapinte wa ngep yaalmë. Ya pöt Anutu pimtëët.” ⁴ Pël yemaan Yesuuk pitëm könre lupötön itenak epël mëëa. “Ar tol ëënak kön utpet pipot yawi? ⁵ Pöt nem omnampön, ‘Nim saunatë kangut ent ë yanuulak,’ ngön pël yemak pöt kengkënte. Pöt ar ngön pöta këët tekeri nasën ëen ar nem ngön pöt yaap ma kaar pël newasngan. Ën nem omnampön, ‘Wal ëak së,’ ngön pël yemak pöt könömët. Pöt nem ngön pöta këët tekeri sëën ngön pöt yaap ma kaar pël wasënëët. ⁶ Pötaanök ar ne kaar omën wonöp Omën Këep e yangerak wë weëre kosang wak saunatë kangut ent ë yemoolak pöten ëwat sëneäk epël ök yemaan iteneë.” Pël mëak kosat kël wa pöpön epël mëëa. “Ni wal ëak korumönte wak nim kaatakë së.” ⁷ Pël maan pi wal ëak pim kaatakë sa. ⁸ Pël ëen omën kësang pöten itenak kas ëak Anutuuk weëre kosang ke pilte omën moresi mena pötaan pit Anutuun ping wesak mëëa.

Yesuuk Matiun pim ënëm ëëpënëak mëëa
(Maak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Yesu pi pörök sëp wesak yesem takis yewa omën namp Matiun ne nem takis yewa kaatak wëen itenak epël yenëa. “Ni nem ënëm elnë.” Pël neaan ne wal ëak omnant sëp wesak pim ënëm saut.

¹⁰Yesu pi nem kaata kakaati wais wel aisëak kaömp yenën takis yewaare saun omën munt narö kësang wais Yesure ten pim ruuröaring wel aisëak kaömp naut. ¹¹Pël yaëën Parisi ngönën omnaröak pöten itenak ten pim ruuröen epël niaut. “Arim rë yanuulaup pi tol ëënak omën takis yewauröere saun omnaröaring kaömp ngawi yen?” ¹²Pël yeniaan Yesu kat wiak kangiiir epël mëëaut. “Omën yauman wonörö rota ngësë nasën. Yaumanringöröakëër rotaaröa ngësë sa yaë. ¹³Ar pöt, së ngön nent ngönëntak epël wia pöta songönten këëkë kön wiin. ‘Ne ar nemëën animaurö kiri ar elnëënëëten kaaö. Nem kentöök ar omnarö yaköm ëën ompyaö elmëënëëtenök kent yaë,’ pël wia pöten kön wieim ön. Ne omën pitëmtën kön wiin wotpilörö pël yewas pörö lup kaip tiipnaan memëak newaisën. Won, omën pitëmtën kön wiin saun yaaurö pël yewas pörö ngön ök maan lup kaip tiipëneäk waisaup.”

Omën naröak Yesuun kaömp ngës olëak wëautaan pëël mëëa
(*Maak 2:18-22; Luk 5:33-39*)

¹⁴Akun pötak Sonë ru narö Yesuu naë wais epël mëak pëël yema. “Ten Parisi ngönën omnarö Anutuun yak kaömp ngës olëak wëaurö. Ën nim ruurö pit tol ëënak kaömp ngës olëak naön yaë?” ¹⁵Pël maan Yesuuk kangiiir epël mëëaut. “Omën namp öng öpëneäk yeem pim karuröaring wëën karuröak yaköm ëën kaömp ngës olëak öpën ma? Won pan. Peene wë öng öpna pöp karuröaring akun wali naön ëëpnaat. Pi peene wëën omën naröak pi wak kama ulmëën akun pötakökëër pim karurö yaköm ëën kaömp ngës olëak öpnaat. Pöl pit ne kama neöpna pötakökëër nem ruurö neen yaköm ëën kaömp ngës olëak öpnaat.

¹⁶“Omën namp poë koröp ngolöpöökäan kaö nent ilak ulpëën ngaanëpë keliaurek wiak korir namëëpan. Pël ëëpna pöt poë koröp ngolöp pötak ulpëën ngaanëp weruun ilak kaak sëpnaat. ¹⁷Ën omën namp i kep pol koröpwerring ket ëa ngaan pötak wain i ngolöpöt kolön yok pangk naëpan. Pël ëëpna pöt wain i pöt kep wetak pol koröp pöt sak il ngentiin iit örö sëpnaat. Pël ëën pol koröpwerta utpet ëëpnaat. Pötaanök wain i ngolöpöt kep ngolöptak lë mëëpna pötak pangk ëëpnaat.” Yesuu pël mëëa pöta songönte epët. Mosesë ngön kosang ngaanötre pimtë ngön ngolöpöt pangk irikor naëpan pötenök mëëa.

Yesuuk ngarangk nampë koontupre öng namp ompyaö mowesa
(*Maak 5:21-43; Luk 8:40-56*)

¹⁸Yesu pi ngön pöt ök yemëem wëën ngarangk namp wais pim naë rar rë mowesirak epël yema. “Nem koontup peene ngolöp wel wia. Pël ëaarek ni wais mores pim rangk mowiin kaalak öp sëp.” ¹⁹Pël maan Yesu pi wal ëak ten pim ruuröaring omp pöpring saut.

²⁰Pi kan yesën öng namp öng yauman ëeim wëën krismaki 12 ëak saö namp kasngaël wais pim mores ulpëënëpök mëësël yaalmë. ²¹Pöt, “Ne om

pim ulpëenëpök mësël elmëema pöt ompyaö sumaat,” pimënt kön pël wesak pël yaë. ²²Pël èen Yesu pi kaip ti itenak epël yema. “Koontup aë, nimtë kön wi kosang yewesautak ompyaö yesën. Pötaanök ya kè sak öm.” Pël maan öng pöp tapëtakëër ompyaö yes.

²³Yesu pi sè ngarangkepë kaatak oröak itaangkën omnarö koontupëen yak yaköm èen pitëm yaaul nger pëep mempööre ngön kaëp ilö pël eim wëa. ²⁴Pël èen pi pitën epël yema. “Ar mop wiak ka tomökël oröëë, koont epop wel nawiin om ka ura.” Pël maan pit sömre ëlak ya. ²⁵Pël yaan Yesu pi omnarö tomökël wes momëak koontupë wieëa pörek ilë moresi wëen wal äaut. ²⁶Pël èen pim pël elmëa pöta ngönte yang pörek ka poutë sa pet ira.

Yesuuk omën it il tëa naarre ngön won sa namp ompyaö mowesa

²⁷Yesu pi ka pö sëp wesak ten pim ruuröaring yesën omën it il tëa naar pim ènëm yewaisem ngön ë olëak epël yema. “Yesu ni Tewitë äapök tenipön yaköm kön niwi.” ²⁸Pël maan Yesu pi pim ka sëpënëak ëa pötak ilaan omën it il tëa pöaar pim naë waisën pëël mëäaut. “Arip kön wiin ne yok pangk ompyaö niwasum ma?” Pël maan piaripök kangiiir epël yema. “Aköp, mak.” ²⁹Pël maan piarpim itöörarë mësël elmëak epël yema. “Arpim kön wi kosang yenewas pötak ne ompyaö yanuwat.” ³⁰Pël maan piarpim itöörar nga ngëna. Pël èen Yesuuk kosang panë wesak epël yema. “Omnaröen ök manganok.” ³¹Pël maan piarip së Yesu pim pël elmëa pöta ngönte yang pörekë omnaröen ök maan yang pörek pangk ë pet ira.

³²Ten kaalak ka pöt sëp wesak kan yesën omën narö omën urmerapök elmëen ngön won sak wëa namp Yesuu naë wak waisa. ³³Pël èen Yesuuk urmer pöp waö ë momëen omën ngön won sak wëa pöpök ngön yaan omnarö kat wiak yaan sak epël ya. “Elei, tiar omën ke epël nent Israel yanggerak oröön itnaangkën äaut.” ³⁴Pël yaan Parisi ngönën omnaröak epël yema. “Urmeraröa kaöapök kaamök elmëen urmerarö waö ë yemomë,” pël yema.

Yesuuk omnaröen yaköm elmëa

³⁵Yesu pi ten pim ruuröaring ka kotre kaö poutë imeë pitëm ngönën tupötë ngönën rë moulööre Anutuuk wa ngaöök nimëepna ngön ompyaö pöt ök maö, këlangönre yauman ke nentere nent ompyaö mowasö pël elmë imaut. ³⁶Pël yeem pi omën selap pan itenak pitën kön wiin pol sëpsëp ngarangk wonöröa ök kön irikorring wë weëre kosang won wëen itenak pitën yaköm kön wia. ³⁷Pël ëak pim ruurö tenën epël yenia. “Ya lupöök kaömp kè kësang pan köp sak wë. Pël äaap ya omnaar kopët. ³⁸Pötaanök ar ya Pepapön kimang man. Pël èen puuk ya omën munt narö koirak wes mëen këët wa rongan ëëpnaan.”

Yesuu ngön yaaö omën 12 pöröa yapinöt

(Maak 3:13-19; Luk 6:12-16)

10 ¹Yesuuk ten pim ru 12 pöröen ngön niaan sëen urmerarö waö ë mëere këlangönre yauman ke nentere nent ompyaö mowasö

pël eëneäk weëre kosang ninaut. ²Ten pim ngön yaaö omën 12 pöröa yapinöt epot. Wotöököp Saimon yapin nent Pita piire ën pim nangap Entru, Semsre pim nangap Son, Sepeti pim ruaar, ³ën Pilipre Patolomiu, Tomasre Matiu takis yewaup neere Sems Alpiasë ruupre Tatias, ⁴Saimon Selot pël yamëëa pöp pi ngaan Rom kamanëp sëp mowasëpënëak aimä omën tok pötakaanëp piire ën Yutas Keriot kakaanëp ënëmak Yesuun kup mowiiipnaap.

Yesuuk pim ngön yaaö omën 12 pöröen ya ngön mëëa
(*Maak 6:7-13; Luk 9:1-6*)

⁵Ten omën 12 pöröen Yesuuk epël niak wes nimëën saut. “Ar omën ngönën wonöröa naë sëëre Sameria omnaröa ka kaötätë së orö pël eënganok. ⁶Om Israel omën pol sëpsëp ngarangk won eëen repak yes pöröa ök ëa pöröa naëëkëër sën. ⁷Pël ëäk ar yesem pöt ngönën epël ök man. ‘Anutuuk tiar wa ngaöök nimëëpna akunet yok temanöm yes.’ ⁸Pël yeem yauman omnarö ompyaö mowasööre omën wel wiaurö wal ë moulmë, omën kësë ëaurö ompyaö mowasööre urmerarö omën naröa lupötëaan waö ë momë pël elmëën. Nem weëre kosangöt sum won yaningk. Pötaanök arta tapël sum won omnarö kaamök elmëën. ⁹Ën monat arim kërötë waulak sënganok. ¹⁰Ar kan kourakë kaömp waulönëäk këröt wak sënganok. Ar ulpëenre ing kör muntatre sungköratta wak sënganok. Pöt ar omnarö ya yamëngkën yok pangk kaamök elniak kaömp nimpnaat. ¹¹Ar ka kaö naöök ma kot nentak së oröak wet rëäk pitëm songönöt nampön pëël mëäk kat wiin ompyaö sant niwasëpnaap eëen pöt piiring wë olëäk sënëetak sëp wesak sën. ¹²Ar ka nenta kakaati yeilëem pöt omën pörök wëauröen, ‘Anutuuk ompyaö elniip,’ pël ök man. ¹³Pël eëen pit sant niwasëpna pöt Anutuuk arim ngön manë pöl pit ompyaö elmëëpnaat. Ën pit sant naniwasën eëpna pöt arim ngön Anutuuk ompyaö elmëëpënëäk mëëan pöt pitëm naë kë naarööpan. Arimënt wak sënëët. ¹⁴Ën ka naöök ma nentak omën narö sant niwesak arim ngönte kat nawiin yaëen pöt ar pörök sëp wesak yesem pit utpet eëen Anutuuk kangiiir kasëng mampnaat pöt pet elmëäk ing porpor elmëäk arim ingötëaan yangre ulölöt kërë pörök moolan. ¹⁵Ne yaap pan niamaan. Ngaanëër Sotomre Komora ka pöteparë omnarö pit utpet ëeima. Pötaan akun kaöaöök Anutuuk Sotomre Komora omnarö pitëm utpetatë kangut mampnaat. Ën omën ar sant naniwasën eëpna pörö utpet pan eëen Sotomre Komora omnaröa kangut kaö wesak mampnaat.”

Könöm ke nentere nent orööpnaata ngönte
(*Maak 13:9-13; Luk 21:12-17*)

¹⁶“Kat wieë. Pol sëpsëp ruurö kent toköröa öngpök wes namëën yaautak nook ar kööre toköröa öngpök wes nimëën së önëen yeë. Pit

utpet niwasëpënëak ëëpnaat. Pötaanök ar pol reraupë yaë pöl it nganga yeem int ekëpë wë pöl wiap ëën. ¹⁷Ar omnaröen ngarangk këëkë ëën. Pit ar kaöaröa naë niulëen pitök maan ngönën tupötë pës nimööpnaat pötaanök. ¹⁸Ar nem ru sak wë pötaanök pitök ar yang ngarangkre omën omp ak naröa naë ngön yaatak niulëëpnaat. Pël ëën ar pitre omën ngönën wonöröa ëöetak nem ngönte tekeri wesak manëët. ¹⁹Yang ngarangköröa naë niulëen tol anet ëak kön selap ëënganok. Akun pötak ngön anëët Anutuuk arim lupötë niwiipnaat. ²⁰Pël ëën ngön anë pöt arimtok naëngan, arim Pepapë Pulöök tekeri wes nimpnaat.

²¹“Omën naar nanëpök nangapëen kup mowiin mëmpnaat. Ën pepapökta ruupëen kup mowiin mëmpnaat. Ën koröngre ruurök ëlre pepaarëen kup mowiin mëmpnaat. ²²Ar nem ru sak wë pötaan omën pourö ya sangën ëën kööre tok elniipnaat. Pël ëëpnaatak omën weë sak wëak wel wiipnaarö Anutuuk kama öpnaat. ²³Ar kak nerek wëen nga elniin pöt kas nerekël sën. Ne yaap niamaan. Ar kak nerekaan waö elniin pöt nerekël kas sënëët. Israel kaatë wii saal ar sa pet nairën wiaan Omën Këëp ne oröömaap.

²⁴“Runga pep kaatak nampök pim pepap il newaspan. Ën inëen ru nampök tapël pim ngarangkëp il newaspan. ²⁵Runga pep kaatakëp pim pepapë mëngkre mëngk wëen pangk ëëpnaat. Ën inëen ruupta pim ngarangkëpë mëngkre mëngk wëen pangk ëëpnaat. Pitök ne arim kaöapön utpet wesak neak neen, ‘Pielsepul urmeraröa kaöap,’ pël neea. Pötaanök pitök il wesak ar nem ruuröen utpet panë wesak niapnaat.”

Tiar Anutuunökëer kas ëëpa

(Luk 12:2-7)

²⁶“Pitën kas ëënganok. Pöt epël. Omën ngep ëën wia pipot wiakaim wi naöpanëët. Ënëmak wëlël ëën omnarö itaampnaat. Ën ëlëëp wia pipot wi naöpanëët. Pipot tekeri sëpnaat. ²⁷Nem arën koutak ök yeniak pipot ëwaatak ök an. Ën ngön laöök ök yeniak pipot omnaröa tekarak wë kaö wesak an. ²⁸Ar omën könöp utpet newasën koröpö pëen nimëmpnaaröen kas ëënganok. Anutu es parëaöök niulëak könöpre koröpö pout kö niwasëpna pöpönökëer kas ëën. ²⁹Omnarö tiar int sëpër naar 1 toea pötak sum ëëpenaat int ke pëlöröakaan namp köntak wel wiak yangerak nengentiipan. Anutuuk anak pël ëëpnaat. ³⁰Ar omnarö pöt, arim kepön ëpötönta pi ewat wë. ³¹Pötaanök ar kas ëëngan. Pöt Anutuuk kön wiin arim sumatök int kot pöröaat il yemowas. Pötaanök omën nant arim naë köntak naarööpan. Puuk anak orööpnaat.”

Yesuu yapinte aöre piin yak mowasö pël yaauta ngönte

(Luk 12:8-9)

³²“Namp pi omnaröa ëöetak, ‘Ne Yesuu ënëm yeë,’ pël apna pöp nookta kangiir nem Pep kutömweri wë pöpön, ‘Pi nemop,’ pël memaat.

33 Ën namp pi omnaröa ëöetak neen yak newasëpna pöp nookta nem Pep kutömweri wë pöpë ëöetak piin yak mowasumaat.”

Yesu pi tiar kom elniipënëak waisa

(Luk 12:51-53; 14:26-27)

34 “Arök ne yangerakë ngaat won wasumëak waisan wasngan. Ne arim naë ngaat won wasumëak newaisën. Ne ar neen kön wi kosang wesak wëaurö omën neen pël naalnëen wëauröa naëaan kom elniin pit kööre tok elniipënëak waisaup. 35 Nook elmëen ruupök pepapëen kööre tok ëëre korömpök ëlëpëen kööre tok ëëre koröng lëlamöpök ël lëlamöpëen kööre tok ë pël ëëpënëak waisaup. 36 Omën ka kopëtetak wëaurö neneraan kööre tok ëëpnaat.

37 “Omën namp pim ëlre pepaarëen kent panë yeem neen kent panë naën ëëpna pöp yok pangk nem omnamp pël naëpan. Ën namp pim rungaaröaan kent panë yeem neen kent panë naën ëëpna pöp yok pangk nem omnamp pël naëpan. 38 Ën namp pi, ‘Ne Yesu pimëen wel wiima pöt pangk ëëmaap,’ pël wesak pim këra yetapër wak nem ënëm naalnëen ëëpna pipop nem omnamp pël naëpan. 39 Namp pim wëwëet keimön ëäk öpna pöt pim wëwëet kö sëpnaat. Ën namp nemëen yak wëwëet këëpöt wasëpna pöt pim wëwëet ompyaö orö morëëpnaat.”

Omën narö ompyaö kangut öpnaata ngönte

(Maak 9:41)

40 “Omën ar sant niwasëpna pöp ne elnëëpnaap. Ën omën ne sant newasëpna pöp Anutu nem wes nemëaup elmëëpnaap. 41 Omën namp tektek ngön yaaö namp pim ngësë yewaisën pi tektek ngön yaaup pël wesak sant mowasëpna pöt pi tektek ngön yaaupë ompyaö kangit piiring öpnaap. Ën namp omën wotpil namp pim ngësë yewaisën pi wotpil yaaup pël wesak sant mowasëpna pöt pi omën wotpilëpë ompyaö kangit piiring öpnaap. 42 Ën omën namp omën pas nampön itenak pi nem ruup pël wesak i ëpët nëmpënëak kelöntak kol mampna pöp pi Anutuuk yaap ompyaö kangit mampnaap.”

Sonök Yesuu ngësëël ngön wes mëa

(Luk 7:18-35)

11 ¹ Yesuuk ten pim ruuröen wetete ngön pöt ök ni pet irak pörek sëp wesak ka munt pörek wieëa pötë ngönën ök mëak rë moulö saut.

² Son i yamëaup wii kaatak om wë Kristoë yaauta ngönte kat wiak pim ru naar wes mëen waisa. ³ Pël ëäk piaripök piin epël mëak pëël yema. “Waisëpënëak aan kor wakaimaup ni tapöp ma muntapön kor ön?”

⁴ Pël maan omën pöaar wais ök maan Yesuuk kangiir piaripön epël ök yema. “Arip së Sonön omnant arpim itaampööre kat wi yeë epötön

ök man. ⁵It ngaapörö it nganga sè, ing il tëaurö ompyaö sak kan ë, kësè ëaurö ompyaö sè, katun yaaurö kat nganga sè, welarö wal ë ulmë, ngöntök yaaurö ngön ompyaut ök maan kat wi, pël yeë epotön ök man. ⁶Omën namp nemëen yak pim kön wi kosang yewesaut irikor naën yaë pipop ërëpërëp ëëpnaap.”

⁷Pël maan piarip yesën Yesuuk omnaröen Sonë songönte ök yema. “Ar ngaan yang omën wonrek kalaö naö kent möön sak waisak yaëen itaampunëak saurö ma? Won, Son pi pöta ök won. ⁸Ma ar omën ulpëen ke nalëp mëaö nampön itaampunëak saurö ma? Won, omën ulpëen ke nalörö mëa pörö omën omp aköröa ka ompyautë wëetak Son pi ulpëen ke nalörö namëen wëaup. ⁹Ma ar omën ke tolëëlëpön itaampunëak saurö? Ar tektek ngön yaaö nampön itaampunëak saurö ma? Ar yok pël ëan. Ne ök niamaan. Epop tektek ngön yaaö tapöpök pim ya yamëngka pötök tektek ngön yaaö muntaröa ya yamëngka pöt il yemowas. ¹⁰Pöt omën pöpëenök ngönëntak epël retëng ëa.

‘Kat wi. Ne omën nem ngönte waup wes mëen wet rapnaat.

Puuk nim kanö ningësëpnaat.’

¹¹Ne yaap niamaan. Son puuk yangerakë omën pourö il yemowas. Pël ëaap omën Anutuuk wa ngaöök yamë pöröak pi il yemowas. Pitëm naëaan koturöakta pi il yemowas. ¹²Ngaan Son i yamëaup pim ngës rëak ngönën ök ëa pötakaan wais peene e wë eptak omën utpet ke nentere nent yaaö naröak Anutu pim wa ngaöök nimëak wë pötak ilapënëak weë yengenti. ¹³Mosesre tektek ngön yaauröak Anutuuk wa ngaöök nimëëpënëak ëa ngön pöt aö aö wais Sonë oröak wë eptak kë yaarö. ¹⁴Ën ar pitëm ngönöt kat wiak taë wasënëak pöt Sonön pi Elia pitëm waisëpënëak ëa tapöp pël wasënëët. ¹⁵Katringëpök ngön epët kat wiip.

¹⁶“Ne ar akun eptak wëauröen oröp nentak ök elniim? Ar rungaaröa ökörö. Rungaarö pit ka tomök ngasam yeem pitëm karuröen epël yema.

¹⁷‘Ten intö tang yamöön ar tan naurön yeë.

Ten ingre tan yaan ar ingre ya ilak naën yeë.’

¹⁸Ar tapël yaaurö. Son pi wais wain i nanën wë akun nantë kaömp ngës olëak wëen ar piin, ‘Pi urmerapring wë,’ pël aiman. ¹⁹Ën peene Omën Këep ne wais iire kaömp yenën ar epël aim. ‘Iteneë. Omën epop wain iire kaömp kaö yenëp. Pi takis yewaöre saun omnaröa karip,’ pël aim. Pël ëaap Anutu pim ewat pöt arim naë wieëanëen ar tenip sant elnian tapön.”

Yesuuk Kalili omnaröen pepanöm ngön mëä

(Luk 10:13-15)

²⁰Akun pötak Yesu pim wet rëak ka nantë ya retëng weëre kosang mëngkën itenak lup kaip natiin ëa pöröen epël mëak nga yema.

²¹“Yakömpe, Korasin omnaröen. Yakömpe, Pesaita omnaröen. Nem

retëng weëre kosangöt arim naë elnia pöl Taaiaare Saiton omnaröen elmëanëën pit ngaanëër pitëm lupöt kaip tiak ulpëenre poë koröp sinöt ëak ka kosöt kolak pitëm koröpöök wa mëan tapön. ²²Pötaanök epël niamaan. Akun kaöaöök Anutuuk Taaiaare Saiton omnarö pitëm utpetatë kangut mampnaat. Ën ar pöt, utpet pan ëën pitëm kangut kaö wesak nimpnaat. ²³Ën Kapaneam omnarö, ar kutömweriil isën ma? Won, ar es parëaöök ngemanëët. Nem retëng weëre kosangöt arim naë elnia pöl Sotom omnaröaan elmëanëën pitëm ka kaö pö kö nasën peene om wieëan tapön. ²⁴Pötaanök epël niamaan. Akun kaöaöök Anutuuk Sotom omnarö pitëm utpetatë kangut mampnaat. Ën ar pöt, utpet pan ëën pitëm kangut kaö wesak nimpnaat.”

Yesuu naë së kë sëpenaat

(Luk 10:21-22)

²⁵ Akun pötak Yesuuk Pepapön epël ök mëäut, “O Pep, ni kutömre yang poutë pepap. Niin yowe yeniak. Ni omën ëwatöröaan nim ngönëntë ëlëëp yaalmëaup. Ën kön nawiin yaauröaan pet yaalmëaup. ²⁶Mak, Pep nim kentöök pël yaaup.” ²⁷Pël mëak omnaröen epël yema. “Pepak omnant pout ne nenaut. Pötaanök omnarö pit ne Anutuu Ruupë songönten köpël wë, Pepakëër ëwat wë. Ën Pepenta tapël wia. Omnarö piin köpël wë, Ruupökëër ëwat wë. Pötaanök Ruupök omën nampön Pepapë songönten ök maan yok pangk ëwat sëpnaat. ²⁸Ar Anutuu ngönte ngaarëk önëëtaan ya kaö mëneimeë këlangön kat wieim wëaurö nem ngësë waisën. Pël ëën nook niaan kë sënëën. ²⁹Ar nem inëën ru sak neering ya mëneim wë nem naëaan ëwatöt ön. Pöt epël. Ne ya wiap yaaupök nemtën wak irëak wëën arim saunatë könöm pöt won sëën lup kengkën sak önëët. ³⁰Omnant arim ëënëak ök niaim pöt ompyaut, könöm won pangk ëënëët.”

Kë yesa akun ngëëngkta ngönte

(Maak 2:23-28; Luk 6:1-5)

12 ¹Wë kë yesa akun nentak ten Yesuring rais yaöökë lup yesem këënëën ulöp nant töak söngsöng ëak naut. ²Pël yaëën Parisi omnaröak itenak Yesuun epël yema. “Kat wi. Nim ruurö kë yesa akun ngëëngkötë naënëël yaë.” ³Pël maan kangiir epël yema. “Ar Tewitre pim omnaröa këen wë ëa pöt ar sangk kelak kat nawiin yaaurö ma? ⁴Tewitre pim omnarö pit Anutuu ngönën tup kaöeta kakaati së kaömp Anutuu ëöetak wieëa pöt kiri ar yaauröakëër nempnaan piire omën pas pim naë wëaurö nëmpanëak nga yaaut wa na. ⁵Ma Mosesë ngön kosangtak lup epël wia pöt ar sangk kelak kat nawiin yaaurö ma? Kiri ar yaaurö Anutuu ngönën tup kaöetak kët kë yesa akun ngëëngkötë ya yamëngkem kë yesa akunatë nga wieëa pöt ilën saun naën ë yaë. ⁶Ne niamaan kat

wieë. Arim ëöetak e taua epopök tup kaöet il yewas. ⁷Ngönëntak ngön nent epël wia. ‘Ne ar nemëen animaurö kiri ar elnëenëeten kaaö. Nem kentöök ar omnarö yaköm ëak ompyaö elmëenëetenök kent yaë.’ Ar ngön pöta songönte ewat wëanëen omën ketre saun wonöröen nga nemaan ëan tapön. ⁸Omën Këep ne kë yesa akun ngëengk pöta pepap. Pötaanök nem kentöök akun eptak nem ruuröen omnant ëëpnaan memaat.”

Kë yesa akun ngëengk nentak Yesuuk omën mores kël wa namp ompyaö mowesa
(*Maak 3:1-6; Luk 6:6-11*)

⁹Pël mëak pörekaan pitëm ngönën tuptak së ilëaut. ¹⁰Pël ëen omën namp pim mor nas kël waup pörek wëa. Pël ëen pitök Yesuun morök elmëak ngön yaatak ulmëepënëak epël pëel yema. “Tiar yok pangk kë yesa akun ngëengktak ompyaö wasëpen ma won?” ¹¹Pël maan epël mëëaut. “Arim naëaan namp pim pol sëpsëp namp kë yesa akun ngëengk nentak yang öngöpöök ilëaan sëp wasëpën ma? Pël naëpan, öpnaat. ¹²Sëpsëp pöp omën pasip. Ën omnarö tiar këërö. Pötaanök kë yesa akun ngëengktak yok pangk ompyaö wasëpenaat.” ¹³Pël mëak pi omën pim mores kël wa pöpön epël yema. “Nim mores el më.” Pël maan pim mores el mëen kaalak muntasi ök ompyaö yes. ¹⁴Pël yaëen Parisi omnarö ka tomök së wa top ëak pit tol ëak Yesu mëmpën pöta ngönte kopëta wesa.

Yesu pi Anutuu inëenëp

¹⁵Yesu pi pitëm ngönte ewat wëak pörekaan yesën omën selap pim ënëm waisa. Pël ëen pi yauman omën pourö ompyaö mowesak ¹⁶pitën omën muntaröen piin ök mepanëak nga yema. ¹⁷Pël yaëen tektek ngön yaaö Aisaia pöpë ngön epël ëa pöt kë öröaut.

¹⁸“Epop nem inëen ruup, nem yaö mëëaup.

Ne piin kent pan ëak ya kë yes.

Nem Pulö pim naë wes mëen pim rangk wë weëre kosang mangkën nem ngön wotpilte omën ngönën wonöröen ök mapnaat.

¹⁹Pi omnaröaring ngön nga elööre ngön ëak aö, omnarö pim ngönte ka tomök kat wi pël naëpan.

²⁰Omën kalaö pötöp möautë ök këlangön kat yawiaurö pi utpet nemowaspan, kaamök elmëen ompyaö sëpnaat.

Ën omën es wëlëngö riipënëak yaë pöl wiap panë yaauröeta puuk elmëen wel nawiiipan, kaamök elmëen weë sak öpnaat.

Pi kosang ngentiak ya mëngkën Anutuu wotpil yaautak omën muntat il wasëpnaat.

²¹Pël ëen omën ngönën wonöröak piin kön wi kosang wesak kor öpnaat.”

Omèn naröak Yesuun Pielsepulök kaamök yaalmë pël mëëa
(Maak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

22 Wë ënëmak omèn narö omèn urmer nampök elmëën it il tëëre ngön won së pël ëa namp Yesuu naë wak waisa. Pël ëën ompyaö mowasën omèn pöp ngön aöre it nga së pël ëaut. 23 Pël ëën omnarö pöten itenak yaan sak epël ya. “Elei, epop Tewitë ëap, Anutuu Yaö Mëëaup, tiarim ngarangk elniipnaap ma?” 24 Pël yaan Parisi omnarö pöten kat wiak epël yema. “Kaar angan. Omèn epop urmeraröa kaöap Pielsepul puuk kaamök elmëën waö ë yamë.” 25 Pël yemaan pi pitëm lupötë itenak yema. “Yang nerakë omnarö pitëm naë nga oröön nener mënak kom ëak wë weëre kosangring naön ëëpnaat. Ën omèn ka naöök wëaurö ma ka kopët nentak wëaurö tapël nener mënak kom ëëpna pöt repak sëën omèn won wiaapnaat. 26 Tapël Seten pimtök ne kaamök elnëën pim urmerarö waö ë yemomëanëën pimtök pimënt mëngkën pim weëre kosangöt won san tapön. 27 Ar neen, ‘Pielsepul puuk kaamök elmëën urmerarö waö ë yamë,’ pël aim. Pötaanök arim ngön pipët yaap yeëanëën arim ruurö pitta Pielsepul kaamök elmëën urmerarö waö ë mëan tapön. Pötaanök arim ruurö pitëmtök arim ngön pöt kaar ëan pöt tekeri yewas. 28 Ne pöt, Anutuu Pulöök kaamök elnëën urmerarö waö yeë. Pötaanök Anutuu wa ngaöök yanimë pöt arim naë yaarö.

29 “Omèn nga namp wëën munt nampök pim kaatak ilëak pim omnant naöpan. Wet rëak omèn nga pöp wii të wiakök pim omnant pout öpnaat. Nga pöp Seten.

30 “Namp ne sant naalnëën yaë pipop kööre tok yaalnë. Namp neering pol sépsöpörö wa top naën yaë pipop pi sépsöpörö rep yamë. 31 Pötaanök ne ök niamaan. Omèn utpet ke nentere nent ëak Anutuun utpet wesak mapna pöt Anutuuk omèn utpet pöt poutë kangut yok pangk kërë moolapnaat. Ën namp pi Ngëëngk Pulöön utpet wesak tapël mapna pöp pim saun pöta kangit ent ë nemooolapan. 32 Ën namp pi Omèn Këëp neen utpet wesak apna pöp pim saun pöta kangit Anutuuk kërë moolapnaat. Ën namp pi Ngëëngk Pulöön utpet wesak tapël mapna pöp pim saun pöta kangit peeneere ënëm poutë ent ë nemooolapan.”

Këra ompyaöre utpet pötë ngönte
(Luk 6:43-45)

33 “Këra ompyaumentëk ulöp ompyaürö ütöpnaat. Ën utpetementëk ulöp utpetarö ütöpnaat. Këra ëlmenti songönte ulöpöröak war yewas. 34 Kamalöröa morök yaë pöl ar yaaurö. Utpet yaauröak tol ëak ngön ompyaut an? Pël naëngan. Omèn namp ke nantre nant pim lupmeri peö ëak wë pöt këmtak war yewas. 35 Omèn ompyaup pim lupmeri kön ompyaut wieë ngön ompyaut ya. Ën utpetap pim lupmeri kön utpetat wieë ngön utpet tapëlöt ya.

³⁶“Ne ök niamaan. Ënëmak kangiir ëëpna akunetak Anutuuk omnaröa ngön köntak mosut yaaö pötaan ngön ya mëmpnaat. ³⁷Arim ngön yaautak arim songön ompyaut tekeri wasën pöt Anutuuk niöpnaat. Ën arim ngön yaautak utpet yaaut tekeri wasën pöt sëp niwasëpnaat.”

Omën narö Yesu retëng weëre kosangring nent ëën itaampënëak mëëa.
(Maak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸Pël maan ngön kosangötë ngarangköröere Parisi ngönën omën naröak Yesuun epël yema. “Rë yanuulaup, ten Anutu niiring wë ma won pöta songönte ëwat sënaan, ni retëng weëre kosang nent ë. Pël ëën itaampunaan.” ³⁹Pël maan pi epël yema. “Omën peene akun eptak wë eporö ar utpet ëak Anutuun kön wi kosang newasën yaaurö. Ar ya retëngöt yamëngka pöten ke urak yenëak. Pötaanök ne ya retëng nent naëngan, om ngaan tektek ngön yaaö omën Sona pim elmëa pöta ököt pëen pet elniin itaampunëët. ⁴⁰Ngaan Sona pi i kaö imën kaöapë yaatak këtre röök nentepar nent wakaima pöl Omën Këëp ne këtre röök nentepar nent yangera öngpök ömaap. ⁴¹Ënëmak Anutu pim ar kom elniipna akunetak Niniwa kakaanörö pit wal ëak arim kön wi kosang newasën yeë pöt war wasëpnaat. Pöt Sona puuk ngönën ök maan lup kaip tia pötaanök. Pël ëaap omën peene wë epop nook Sona il yemowesetak ar nem ngönöt kat nawiin yeë. ⁴²Ënëmak Anutu pim ar kom elniipna akunetak öng ak namp yang we naöökël wakaimaup pi wal ëak arim kön wi kosang newasën yeë pöt war wasëpnaat. Pöt öng pöp yang kaö pantakaan Solomonë naë wais pim ëwat kësangöt kat wiipënëak waisaup pötaanök. Pël ëaap omën peene wë epop nook Solomon il yemowesetak ar nem ngönöt kat nawiin yeë.”

Urmerap omën namp sëp wesak së rëak kaalak waisauta ngönte
(Luk 11:24-26)

⁴³Pël mëak Yesuuk pitën watepang ngön nent epël ök yema. “Urmer namp omën nampökaan oröak së kosangöök wë urre korumön ap wesak ⁴⁴epël kön wia. ‘Nem ka ngaan wakaim olëak waisautakë kaalak sumaan.’ Pël kön wiak së itaangkën ka tapët koore katëp ëak ë rangi ulmëen kos wieëa. ⁴⁵Pël ëën pi kaalak së urmer muntarö 7 ëak koirak waisa. Pörö pim ök won, utpet panëëro koirak wais ka kopët taptak wëa. Pël ëën omën pöp pi ngaan utpet kot nent wakaimaupök ënëm sasa pan sa. Tapël Yuta omën utpet peene akun eptak wë eporö ar utpet panë sak önëëro.”

Yesu pim ëlre nangaröa ngönte
(Maak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶Yesu pi omnaröen ngön ök maim wëën pim ëlre nang wais ka tomök wë piin ngön ök mapënëak yema. ⁴⁷Pël ëën omën nampök piin epël

yema. “Nim ëlre nang niin ngön ök niapënëak wais ka tomök wë.” ⁴⁸Pël maan piin kangiir epël yema. “Nem elëp talëp? Nangarö talörö?” ⁴⁹Pël mëak pim ruurö tenim ngësël mor song ëak kaalak epël yema. “Nem ëlre nang pörö eporö. ⁵⁰Omën nem Pep kutömweri wëaupë ngön ngaarëk yeö piporö nem ëlre nangarö pël yaë.”

Omnant öp olëauta watepang ngönte

(Maak 4:1-9; Luk 8:4-8)

13 ¹Kët pötak Yesu pi pim kaatakaan oröak ten pim ruuröaring i kaö ëöök së wel aisëaan ²omën kësang pan wais pim naë wa rongan yaë. Pël yaëën pi wangaöökë ngaarëk is wel aisëak wëën omnarö i pisöök tauëëa. ³Pël éaan pi watepang ngön nentere nent mëak nent epël yema. “Omën namp pim yaak së omnant öpöt olëa. ⁴Pël ëën nant kamtaöök ngentiin intöröak oröak na. ⁵Ën nant këlöökö rangk ngentia. Pël ëën yanget kënyangap wiaan yak teënt oröa. ⁶Pël ëën këtëp ngaarëk apër maan öp pöt kotön saap wak umön rëa. Pöt misënöt kotut pötaanök. ⁷Ën nant nönötë öngpök olëa. Pël ëën nönöt oröak ngep ëën sësë ëa. ⁸Ën nantökëër yang kolaptak olëa. Pël ëën pötökëër aprak kë kësang pan uta. Kengk nemorëët 100, nemorëët 60, nemorëët 30 pël uta. ⁹Katringëpök ngön epët kat wiip.”

Yesu pi watepang ngöntaan mëëa

(Maak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰Pël yemaan ten pim ruurö Yesuu naë së piin epël mëëaut. “Ni tol ëënak pitën watepang ngön yemaan?” ¹¹Pël maan pi kangiir epël yenia. “Anutu pimtök wa ngaöök nimëak wë ngön ëlëëp pöta songönte arënökëër pet yaalni. Ën muntarö puuk pël naalmëën yaë. ¹²Omën namp Anutuuk ngön ompyaö nant mangkën taë wak öpna pöp muntat mangkën pim naë kësang wiaapnaap. Ën namp mangkën taë wes wak naön ëëpna pöp kot weëa tapët Anutuuk kama wa ëp ëën elek öpnaap. ¹³Nem watepang ngön yemak epëta songönte epël. Pit itöök iteneëak këëkë itna naskolön yaaurö. Katëëpök kat wieëak këëkë kön nawiin yaaurö. ¹⁴Tektek ngön yaaö omën Aisaia pöpë ök ëa pöt pitëm naë kë yaarö. Pöt epël.

‘Ar ngön pëën kat wiinëetak songönte ëwat nasëngan.

Pël ëak ar itaampunëetak yok pangk omnantön itnaangkan.

¹⁵Omën piporö pitëm lupöt kosang saurö, katöt il wariaurö, itöt mësäaurö.

Pit pël naën ëanéën itaampööre kat wiire kön wi pël ëan tapön.

Ën pit pël naën ëanéën nem naë rë olaan ompyaö mowesan tapön, Anutuuk pël ya.’

¹⁶“Ar pöt arim itöök omën ngölöpötön itaampööre katëëpök ngön ompyaut kat wi pël yeë pötön ërëpërep ëënëët. ¹⁷Ne yaap ök niamaan.

Ngaan tektek ngön yaaöre omën wotpilörö kësang omën epotön iteempënëak äak itnaangkën äautak ar peene ityaangk. Kat wiipënëak äak kat nawiin äautak peene kat yawi.”

Omnant öp olëauta watepang ngön pöta songönte

(Maak 4:13-20; Luk 8:11-15)

¹⁸“Peene omnant öpöt olëauta watepang ngön niak pöta songönte war wes niamaan kat wieë. ¹⁹Omnant öpöt kamtöök ngentia pötë ökörö omën narö Anutuuk wa ngaöök nimëëpënëak yaë ngön pöt kat wiauröök kön nawiin yaëen ngön Anutuu pitëm lupötë wia pöt Setenök kama wa ëp yaë. ²⁰Ën omnant öpöt këlöökë rangk ngentia pötë ökörö, omën narö Anutuu ngönte kat wiak ërëpsawi äak öpnaat. ²¹Pitëm lupötë misën il natëen. Pötaanök akun kot nent kön wi kosang wesak wëen pitëm Anutuu ngön ngaarëk yeö pötaan omnaröök këlängön kat mowiak utpet mowasën tapëtakëer wil këlök ëëpnaat. ²²Ën omnant öpöt nönötë öngpök ngentia pötë ökörö, omën narö Anutuu ngönte kat wiipnaatak wë koröpöökë omnantön kön selap ëere monere urömen kentre kaur ëere omën munt nantön war ë pël yaëen pötök ngep elmëen Anutuu ngönte mos ëëpnaat. ²³Ën omnant öpöt yang kolaptak ngentia pötë ökörö, omën narö Anutuu ngönte kat wiak këëkë kön wiak wëen pitëm wëwëatë kë ompyaut orööpnaat. Narö kë 100, narö kë 60, narö kë 30 pël orööpnaat.”

Ya lupöök nön utpetat oröauta watepang ngönte

²⁴Pël mëak Yesuuk watepang ngön munt nent pitën epël yema. “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt omën namp pim ya lupöök omnant öp ompyaut ngënta pötakël ök ëëmaan. ²⁵Pël ëen röök nentak pim kööre tok namp wais nön utpetatë öpöt ompyautë rangk olëak sa. ²⁶Pël ëen omën ompyaut oröök këet ütöpënëak yaëen nön utpet pötta oröök kaö sa. ²⁷Pël ëen omp pöpë inëen ruurö pim naë wais epël mëëa. ‘Kaöap, ni öp ompyaut ya lupöök ngëntauppe. Nön utpetat tol äak oröa?’ ²⁸Pël maan epël mëëa. ‘Kööre tok nampök ëa.’ Pël maan pim inëen ruuröök, ‘Ten së nön utpetat ti moolan ma?’ pël mëëa. ²⁹Pël maan pi kangiir pitën epël mëëa. ‘Won. Ar nön utpetat yatiem omën ompyautta tiinganok. ³⁰Pout irikor äak öp. Pël ëen omnant köp sëen öpenaatak nem omën këet öpnaaröen epël memaat. Wet rëak nön utpetat tiak ut urak esuwesi moolan. Pël äak omën ompyaut wa rongan äak nem kaatak wiin.’ ”

Këra lëlëp kotupre yis pöteparë watepang ngönte

(Maak 4:30-34; Luk 13:18-21)

³¹Pël mëak Yesuuk watepang ngön munt nent pitën epël yema. “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt këra nementi lëlëp pöpökël ök ëëmaan. Omën nampök lëlëp pöp pim ya lupöök ngënta. ³²Lëlëp pöp kot panëëp,

omën muntatë lëlöpöröak il yewas. Pël yaëetak oröakökëër pöpök këra muntat il yewas. Pël ëak kësang sak wëen intörö wais morötë ngentiak ka ëp yawi.”

³³Pël mëak watepang ngön munt nent epël yema. “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt öng namp yis pöt korupaë kas möautring irikor ëen pötak ekek yes pötak ök ëëmaan.”

³⁴Yesu pi watepang ngön kësang omnaröen ök yema. Nent war wesak nemaan, watepang pëen yema. ³⁵Pël yaëen tektek ngön yaaö nampë ngön epël ëa pöt pim naë kë yaarö.

“Ne watepang ngön ök memaap.

Omnant ngaanëër Anutuuk kutömre yang ket ëa akun pötakaan wais peene e wë eptak ëlëëp wiakaima pöt nook tekeri wasumaap.”

Nön utpetat ya lupöök oröauta watepang ngön pöta songönte

³⁶Yesu omnarö sëp wesak së kaata kakaati yeila. Pël ëen ten pim ruurö naë së epël mëëaut. “Ya lupöök nön utpetat oröautakël nim watepang ngön yaan pöta songönte ök nia.” ³⁷Pël maan kangiiir epël yenia. “Omën öp ompyaut ngënta pöp Omën Këëp ne epop. ³⁸Ya pöwer pöt yang epër. Ën omnant öp ompyaö pöt omën Anutu pim wa ngaöök yamë pörö. Ën nön utpetat omën Setenë ënëm yaëen pim ngarangk yaalmë pörö. ³⁹Kööre tok öp utpetat olëa pöp Seten, ën omën ompyaö wa pöt akun kaöaö. Ën omën wa wia pörö enselörö. ⁴⁰Omnaröa nön utpetat tiak esuwesi mera pöta ök akun kaöaöök orööpnaat. ⁴¹Akun pötak Omën Këëp nook nem enselörö wes mëen nem wa ngaöök yamë pötak omën utpet yaauröere omën munt narö utpet sëpënëak yaalmëa pörö kama wak ⁴²es kosangwesi moolapnaat. Es kosang pöwesi omnarö ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaarö. ⁴³Pël ëen akun pötak omën ompyaö saurö pit Anutu pitëm Pepapök wa ngaöök yamëen ketëpë yema pöl ëwa elmëëpnaat. Katringëpök ngön epët kat wiip.”

Omën nampök uröm ompyaut yangerak ëlëëp wieëaut koirauta watepang ngönte

⁴⁴“Ën Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt urömere omën ompyaut ngaanëër yangerak ëlëëp wia pötakël ök ëëmaan. Ënëmak omën munt namp koirak muntarö koirpanëen kaalak ëlëëp wia. Pël ëak teëntom ërëpsawiaring së pim omën pout menak sumat wak yang lup pöt sum ëa.”

Songre sar ompyauta watepang ngönte

⁴⁵“Ën Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt omën songre sar ompyaut ap yewesa pöpëël ök ëëmaan. ⁴⁶Pi songre sar ompyaö panë nent koirak pim omnant pout menak sumat wak së songre sar ompyaö pöt sum ëa.”

Iir yewaul pöta watepang ngönte

⁴⁷“Ën Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt iirëep i kaöök olaan imën ke nampre namp ilëa pötakël ök eëmaan. ⁴⁸Iir pöëep imënörö peö eën omnarö weruak eöökël sa. Pël äak wël äak ompyaurö kaputë wesirak utpetarö wa moolëa. ⁴⁹Pöta ök akun kaöaöök tapël eëpnaat. Enselöröak wais omën utpetarö ompyauröa naëaan wël äak kama wak ⁵⁰es kosangwesi moolapnaat. Es kosang pöwesi ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaat.”

Uröm ngaanre ngolöpöt wieëauta watepang ngönte

⁵¹Pël niak tenën epël pëël yenia. “Ar pöta songönten kön wia ma?” Pël niaan ten, “Mak,” pël mëëaut. ⁵²Pël maan tenën epël niaut. “Pöt ompyaö. Ngön kosangötë ngarangk namp Anutuu wa ngaöök yamëautak ilëak wë ngönënte këëkë ewat saup pi ka pepapë ököp. Ka pep pöp pi uröm ompyaö ngaanre ngolöp pout pim peram wiaurekaan yeö pöl pi ngönën ompyaö ngaanre ngolöp poutepar ewat wëaup.”

Nasaret omnarö Yesuun kaaöre këëpöt elmëa (Maak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³Yesu pi watepang ngön pöt ök më pet irak ten pim ruuröaring saut. ⁵⁴Pël äak Nasaret pim ka songöntak oröak ngönën tuptak ilëak ngönën ök yemaan omnarö pit yaan sak epël ya. “Elei, omën epop omën yaap tiarim karippe. Tarëkaan ewat ompyaö epot wa? Ma talëpök weëre kosang mangkën ya weëre kosang epot yamëngk? ⁵⁵Tiar piin ewat wëep. Pi ka ök yarëaupë ruuppe. Pim ëlëp Maria. Ën yokot pim nangarö Semsre Yosep, Saimonre Yutas pörö. ⁵⁶Ën koont pim nangaröeta tiarring wë. Pël äaap pi weëre kosang epot tarëkaan wa?” ⁵⁷Pël mëak pit piin kaaöre këëpöt yaalmëen Yesuuk epël yema. “Tektek ngön yaaö namp ka poutë omnaröak piin ping wesak yema. Pël yaautak pimtë kaare yangerak wëen piiring wëauröak pi kaö nasën wë wesak piin ping wesak nemaan ë yaë.” ⁵⁸Kak pörökörö pitëm kön wi kosang nemowasën äautaan ya retëng weëre kosangring nant kësang pitëm naë namëngkën äaut.

Son i yamëaup mëna (Maak 6:14-29; Luk 3:19-20; 9:7-9)

14 ¹Akun pötak yang ngarangk kaöap Erot pi Yesu pim yaauta ngönte kat wia. ²Pël äak pim ya omnaröen epël mëëa. “Omën pipop Son i yamëaup, pi wel wiak wal äaup yak weëre kosangring ya retëng pipot yamëngk.” ³⁻⁴Erot pim pël mëëa pöta songönte epët. Ngan pi pim nanëpë öngöp Erotias pöp wa ëp äa. Pël eën Sonök piin epël mëak nga mëëa. “Ni öng pipop wa ëp eën pangk naën yaë.” Pël mëëa

pötaanök Erotök pim ya omën naröen maan pitök Sonë ingre morötë wii tëak wii kaatak moulmëa. ⁵Pël ëën Erot pi Son mëmpënëak kön wiautak omnarök piin, “Anutuu tektek ngön yaaö omnamp,” pël yamëëa pötaan kas ëën sëp wesa. ⁶Pël ëën ënëmak Erotë oröa akunet temanöm sëën këere imën nëmpënëak omën kaöarö pourö pim naë wa top ëa. Akun pötak Erotiasë koontup omën pöröa ëöetak tan yaurön Erot pi itenak kent kön wia. ⁷Pël ëäk pi koont pöpön epël mëëa. “Ne Anutuu ëöetak kosang wesak niamaan. Ni omën nenten kimang neamë pöt nimpaat.” ⁸Pël maan pim ëlëpök këk maan epël mëëa. “Son i yamëaup pim kepönö töak söwar neweri wiak wak wais namp. Pël ëën ne pi wel wia pöt ëwat sumaan.” ⁹Pël maan omën omp ak Erot pi pöt kat wiak ya këlangön kön wia. Pël ëaap pi omnaröa ëöetak ngön kosang wesautaan pim kimang ngönten kat wiak ¹⁰pim ya omën naröen maan wii kaatak së Sonë kepönö töak ¹¹söwar neweri wiak wak së koontup mangkën wak së ëlëp mena. ¹²Pël ëën Sonë ruurö kat wiak së pim sokur wak yang kel weera. Pël ëäk wais Yesuun ök yema.

Yesu pi omën 5000 pörö kaömp mena
(*Maak 6:30-44; Luk 9:10-17; Son 6:1-14*)

¹³Yesu pi ngön pöt kat wiak ten pim ruuröaring yang pör sëp wesak wangaök ilëak i kaök yang omën wonrekël saut. Pël yaëën omnarö kat wiak pitëm kaat sëp wesak tenim ënëm yangerak waisa. ¹⁴Pël ëën wangaökaan orök së itaangkën omën kësang pan wëën itenak yaköm ëën pitëm yauman omnarö ompyaö yemowas.

¹⁵Wë wiap kan ten pim ruurö pim naë së epël ök mëëaut. “Omën wonrek wëën wiap kanëën yes. Pötaanök omnarö wes mëën kaatë së kaömp sum ëëp.” ¹⁶Pël maan Yesuuk epël niaut. “Pit tol ëën sëpën? Arök kaömp meneë.” ¹⁷Pël niaan epël mëëaut. “Ten tarëkaan mampun? Tenim naë kaömp selap won, kaömp mor nas, ën i kaö imën kopët naar pël ëäk wia.” ¹⁸Maan epël niaut. “Nem naë wak waiseë.” ¹⁹Pël niak omnaröen maan nönö mö mëak wel aisëaan kaömp mor nas pötring i kaö imënaar wak kutömweriil iteneë Anutuun yowe mëak kaömpöt pelak ten pim ruurö ningkën omnarö menaut. ²⁰Pël ëën omën pourö nak kep wesak kaut olaan ten wak kër 12 pötë waulön peö yaë. ²¹Omën kaömp na pörö selap pan, ompörö 5000, ën öngre yokoturö pöt sangk nekelën.

Yesu pi i kaökë roro sa
(*Maak 6:45-56; Son 6:15-21*)

²²Kaömp na pet irën Yesuuk ten pim ruuröen epël niak këk niaut. “Ar wangaök ilëak i kaökë ëngk komuntakël seë. Pël yaëën ne omnarö wes mëëmaan.” Pël niaan saut. ²³Pël ëën pi omnarö wes mëën yesën Anutuun ök mapënëak rosiraök isa. Pël ëën koö olaan pimënt pörök wëën

24 wangaö i kaöökë luptak yesën kentö maap yamöön kaö maat weëre kosangring wangaöök yamö. 25 Pël ëen ëlpam wal ëëpënëak yaëen Yesu i kaöökë roro tenim ngësë yewais. 26 Pël yaëen itenak ten kas kësang ëak, “Elei, waötöp ëngk yewais,” pël mëak merëk ëaut. 27 Pël ëen pi tapëtakëër tenën epël niiaut. “Arim lupöt weë sëp. Nemtok yewaiserek kas ëëngan.”

28 Pël niaan Pitaak piin epël mëëaut. “Aköp, nimtok yaëen pöt aan ne i kaöökë roro nim naë waisum.” 29 Pël maan, “Wais,” maan Pita wangaöökaan oröak kaöökë roro Yesuu ngësël yes. 30 Pël yeem kentö kësang yamöön itenak kas ëak i kaöökë öngpök yengmëem ngön ëak Yesuun, “Aköp, kaamök elnë,” pël mëëaut. 31 Maan Yesuuk tapëtakëër el mëak moresi weë epël yema. “Nim kön wi kosang yewesaut këlok pan yaën. Tol ëënak kön selap yaën?” 32 Pël mëak piarip wais wangaöök ilaan kentö leng yaë. 33 Pël ëen wangaöök wëaurö ten piin yaya mëak epël mëëaut. “Yaap pan, ni Anutuu Ruup.”

Yesu pi yauman omën kësang Kenesaret yangerak ompyaö mowesa
(Maak 6:53-56)

34 Ten i kaö poö ëngköök së Kenesaret yangerak oröaut. 35 Pël ëen omën pörek wëaurö Yesuun itenak ëwat sak ngön maan yauman omën yang pörek wëaurö pim naë wak waisa. 36 Pël ëen pit pim ulpëen kautak pëen mësël ëak ompyaö sëpënëak këk yema. Pël maan omën pël ëa pörö ompyaö saut.

Anutuu ngön kosangötök ëaröaat il yewas
(Maak 7:1-13)

15 1 Parisi ngönën omën naröere ngön kosangötë ngarangk narö Yerusalem kakaan Yesuu naë wais epël yema. 2 “Nim ruurö tol ëënak tiarim ëaröa ngön kosangöt ilap yari? Pit ngön kosangötë wieëaul kaömp nëmpënëak mor i nairën yaë.” 3 Pël maan Yesuuk epël yema. “Ar tol ëënak arim ëaröa ngön kosangöt ngaarëk önëak Anutu pimtë ngön kosangöt wa yoolak? 4 Anutuuk kosang wesak epël ëa. ‘Nim ëlre pepaarë ngön ngar wak ompyaö elmë.’ Ën nenteta epël. ‘Omën namp pim ëlëpön ma pepapön utpet wesak mapna pöp mën wel wiip.’ 5 Anutuuk pël yaatak ar ngön epël yaaurö. ‘Namp pim ëlre pepaar omën nenten ap yewasën omën pim piarip kaamök elmëëpna pöt pim naë wiaan pöten, “Ne omën epët Anutuun yaö ëaup,” pël mëëaupök pim ëlre pepaarë ikanöök wë kaamök naalmëen pöt pangk yaë.’ 6 Ar pël yeem arim ëaröa ngön kosangötë ënëm yeë pötak Anutuu ngönte ke ur yoolak. 7 Kaar omnarö aë. Tektek ngön yaaö omën Aisaia pim ngaanëër arimëen ngön ëa pöt kë yaarö. Pöt epël.

8 ‘Omën eporö pitëm këmötök neen yaya yenëem lupötök këëpöt yaalnëaurö.

⁹ Pitëm ngönöt nem ngön këeta urtak wiak nener rë yemoulaurö. Pël yeem neen yaya yenëaan itaangkën mos ë yaë.’ ”

Tiarim lupmer utpet yewas pöta ngönte
(Maak 7:14-23)

¹⁰ Pël mëak Yesu pi omnaröen ngön maan waisën epël yema. “Nem ngön ök niama epët kat wiak kön wi soköleë. ¹¹ Omnant këmtak yen pötök lupmer utpet newasën yaë. Këmtakaan yaarö pötök lupmer utpet yewas.” ¹² Pël maan ten pim ruurö së piin epël mëëaut. “Ni ngön pipot yemaan Parisi omnarö këëpöt kön yawi pöten ni ëwat wëen ma?” ¹³ Maan epël ya. “Këra pout nem Pep kutömweri wëaupök pim ya lupöök nangëntën ëa pipot ti moolapnaat. ¹⁴ Ar Parisi omnaröen kön selap ëëngan. Pit omën it il tëauröa ök yaë. It il tëa naar nampnamp mësak yesem kanö wiaan saarëak parë orööpnaat.” ¹⁵ Pël niaan Pitaak epël yema. “Watepang ngön pipta songönte ök nia.” ¹⁶ Maan Yesuuk epël ya. “E, arta om köpël wëan ma? ¹⁷ Arim omnant këmtak yen pötök utpet naniwaspan, yaatak sëen ya yaar pöten ar köpël ma? ¹⁸ Ën këmtakaan yaarö pipotökëër lupmeriaan yaarö. Pipotök lupmer utpet yewas. ¹⁹ Omën lupmeriaan utpet epot yaarö. Kön utpet, yamëngka, öngre omp wëwëet kom yaaö, öngre omp nga yaaö, këkain, kaar, neneren utpet wesak yaaö, ²⁰ pipot lupmeriaan oröak lupmer utpet wasëpnaat. Mor i nairën kaömp yen pötak omnampë lupmer utpet newaspan.”

Kanan yangerakaan öng nampök Yesuun kön wi kosang wesa
(Maak 7:24-30)

²¹ Yesu pi ten pim ruuröaring Kenesaret yang pör sëp wesak Taiaare Saiton ka pöörar wieëa yang pörekël saut. ²² Pël ëen Kanan yangerakaan ngönën köpël öng namp yang pörek wëaupök wais merëkre ngön ëak Yesuun epël yema. “O Aköp, Tewitë ëap, Anutuu Yaö Mëëaup, urmer namp nem koontupë lupmeri wëen këlangön kaö panë kat yawi. Pötaan ni neen yaköm elnë.” ²³ Pël maan pi kangiir nemaan ëen ten pim ruurö pim naë së ke urak epël mëëaut. “Pi tiarim ënem yewaisem merëkre ngön yaarek wes momëen sëp.” ²⁴ Pël maan Yesuuk kangiir Kanan öng pöpön epël yema. “Anutuuk ne Israel pol sëpsëpöröa ök ëak repak sauröaan pëen wes nemëaup.” ²⁵ Pël maan pi pim naë wais rar rë wesirak epël yema. “Aköp, kaamök elnë.” ²⁶ Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Rungaaröa kaömpöt wa ëp ëak kentörö nemangkën ë yaë pöl ni maimap kaamök naalniingan.” ²⁷ Pël maan pi kangiir epël ök yema. “Aköp, yaap yaan. Pël ëaap kentörö pit peparö kaömp yenaurek yenën lupöt ti ngentiin na yaë pöl ni kaamök elnë.” ²⁸ Maan epël yema. “Öng epop, ni kön wi kosang kaö panë yenewasën. Pötaanök nim kent kön yawiin pöt orö nirëepnaat.” Pël yemaan tapëtakëër koontup ompyaö sa.

Yesuuk yauman omnarö kësang ompyaö mowesa

²⁹Yesu ten pim ruuröaring yang pör sêp wesak kaalak Kalili i kaökökël sê oröak ë kankan rosiraöök sê wel aisëaan ³⁰omën selap pan pim naë oröa. Omën ingöt kël wê, it il tē, kos korar sê, ngön won sê, yauman ke nentere nent yaaurö wak wais Yesuu naë rongan ë moulmëen ompyaö mowesaut. ³¹Pël ëen omën ngön won saurö ngön aö, kos korar saurö wotpil sê, ing kël waurö kan ing ë, it il tēaurö it nga sê, pël yaëen omën kësang pörö itenak yaan sak Israel omnaröa Anutuun yaya yema.

Yesuuk omën 4000 pörö kaömp mena

(Maak 8:1-10)

³²Yesu pi ten pim ruuröen ngön niaan pim naë sêen epël niaut. “Ne omën kësang eporöen yaköm kön yawi. Pit neering wê kaömp nanën wëen kêt nentepar nent ëak yes. Pötaanök ne pit kēen wes mëen kan kourak yesem utpet ëëpanëak ya ngës yaë.” ³³Pël niaan ten epël mëëaut. “Tiar omën wonrek wê omën kësang eporöa kaömp mangkën pangk nēmpna pöt tarëkaan öpen?” ³⁴Pël maan Yesuuk, “Arim naë kaömp tolël ëak wia?” pël niaan tenök, “Kaömp 7, ën i kaö imën kopët naar,” pël mëëaut. ³⁵Maan Yesuuk omnaröen yangerak wel aisapën mëak ³⁶kaömp 7 pötring i kaö imënaar wak Anutuun yowe mëak pelak ten pim ruurö ningkën omnarö menaut. ³⁷Pël ëen omën pourö nak kep wesak kaut olaan ten wak kër 7 pötë waulön peö yaë. ³⁸Omën kaömp na pörö selap pan, ompörö 4000, ën öngre yokoturö pöt sangk nekelën. ³⁹Pörö Yesuuk wes mëen yesën tenring wangaöök ilëak Makatan yangerakël saut.

Parisiire Satusi omnaröak retëng it ngolöp nent nent itaampënëak

Yesuun mëëa

(Maak 8:11-13; Luk 12:54-56)

16 ¹Parisiire Satusi ngönën omën narö Yesuu naë wais piin morök elmëak epël yema. “Ni maan retëng it ngolöp nent oröön Anutuu naëaan waisan pöt ëwat sënaan.” ²Pël maan pitën epël yema. “Ar wiap kanötë itaangkën yanget sapiire waö yamëen itenak, ‘Wangam kanök këtëp mapënëak yaë,’ pël ë yeë. ³Ën wangam kanötë itaangkën yanget mëëtmëet yaëen pöt, ‘Kopi pelëpënëak yaë,’ pël ë yeë. Ar mopöök uröamre kepilötön itenak ëwat yaauröak peene Anutuu yaalni epëta songönten köpël yeë. ⁴Omën peene akun eptak wê eporö ar utpet ëak Anutuun kön wi kosang newasën yaaurö. Ar ya retëngöt yamëngka pöten ke urak yenëak. Pötaanök ne ya retëng nent naëngan, om ngaan tektek ngön yaaö omën Sona pi i kaö imënëpë öngpök wëen Anutu pim elmëa pöta ököt pëen pet elniin itaampunëët.” Pël mëak pit sêp wesak saut.

Parisiire Satusi omnaröak irikor elmëëpanëak pepanöm mëä
(*Maak 8:14-21*)

⁵Ten Yesuu ruurö kaömpöt kat kol wiak piiring i kaöökë engk komuntakël sê oröak kön wiaut. ⁶Pël yaëen Yesuuk epël yenia. “Ar Parisiire Satusi omnaröa yisötön ngarangk këëkë ëën.” ⁷Pël niaan ten neneren epël mëëaut. “Tiar kaömp peretöt wak newaisën ëautaan epël yenia.” ⁸Tenimënt neneren yemaan kat men ëak epël yenia. “Arim kön wi kosang yewesaut këlok pan yaaurö, aë. Ar tol ëënak kaömp won pöten yak? ⁹Ar om neen köpël wë ma? Ne kaömp mor nas wak ulöl wesak omën 5000 pörö mangkën nëen pangk ëaut pöt ar kat kola ma? Pit kep wasën ar kaömp kaut kër tolël ëak waulön peö ëa? ¹⁰Ën ne kaömp 7 pöteparök wak ulöl wesak omën 4000 pörö mangkën nëen pangk ëaut pöteta ar kat kola ma? Pit kep wasën ar kaömp kaut kër tolël ëak waulön peö ëa? ¹¹Ar tol ëënak nem ngönten kön nawiin yeë? Ne kaömp peret pöten neniaan. Ar Parisiire Satusi omnaröa yisötön ngarangk këëkë ëën.” ¹²Pël niaan ten pim niia pöta songönten kön wiaut. Pi yis kaömp peretötë yamëa pöten neniaan, Parisiire Satusi omnaröa ngön kaaröt tenim yaapta öngpök ilapanëak niia.

Pitaak Yesuun pi Kristo pöt war wes ök mëä
(*Maak 8:27-30; Luk 9:18-21*)

¹³Yesu pi tenring Sisaria Pilipai kak naë sê oröak tenën epël pëel yenia. “Omnarö pit Omën Këëp neen talëp aim?” ¹⁴Pël niaan epël mëëaut. “Naröak niin, ‘Son i yamëaup,’ pël yaan naröak, ‘Elia,’ naröak, ‘Seremaia ma tektek ngön yaaö namp wes,’ pël aim.” ¹⁵Pël maan epël yenia. “Ën arimtok pöt neen talëp aim?” ¹⁶Pël niaan Saimon Pitaak epël yema. “Ni Kristo, Anutuuk Yaö Niiaup. Ni Anutu wëwëetaringëpë Ruup.” ¹⁷Pël maan Yesuuk epël yema. “Saimon, Sona pim ruup, ni ërëpërëp ëëmëëp. Yang omën nampök ngön pipët ök neniaan, nem Pep kutömweri wëaupök yenia. ¹⁸Pötaanök ne niamaan kat wi. Nim yapinte Pita, pöt kël kosangö. Ën nim nem songönte tekeri yewasën pipëteta kël kosangöökë ököt. Nook maan nem ingre mor saurö kël kosang pöökë rangk tauaan Setenë weëre kosangtak il naniwaspan. ¹⁹Ne Anutuuk wa ngaöök yanimë pötak yeilëauta kiet nimpaat. Pël ëën yangerak omnant yaautön, ‘Pël ëëngan,’ mamë pöt kutömweriita pël naën ëëpnaat. Ën yangerak omnant yaautön, ‘Pël ë,’ mamë pöt kutömweriita pël ëëpnaat.” ²⁰Pël mëak tenën kosang wesak epël yenia. “Ar ne Kristo, Anutuu Yaö Neeaup, pöt omnaröen ök manganok,” pël niiaut.

Yesuuk pi weletakaan wal ëëpnaap pöt ök mëä
(*Maak 8:31–9:1; Luk 9:22-27*)

²¹Akun pötak Yesuuk ngës rëak ten pim ruuröen omnant ënëm pim naë orööpnaatë ngönöt war wesak epël yenia. “Ne Yerusalem kak sëën

ngarangkre kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröak këlängön kësang kat newiak nemëngkën kët nentepar nent won sëen kaalak weletakaan wal ëëmaap,” ngön pöt ök yenia. ²²Pël niaan Pitaak pëentakël koirak së epël mëak nga yema. “Anutuuk ngarangk elniaan omën ke pipot orö nanirëen ëëp.” ²³Maan Yesuuk kaip tiak epël yema. “Seten, ni sëp newesak së kan newariangan. Nim ngön yaan pipët Anutuu ngönte won, omën ngönte.”

²⁴Pël mëak Yesuuk ten pim ruuröen epël niaut. “Omën namp pi nem ënem elnëëpënëak pöt pimtë könöökë kentöt këëpöt weseë, ‘Ne Yesu pimëen wel wiima pöt pangk ëëmaap,’ pël wesak pim këra yetapër waalak nem ënem ëëp. ²⁵Namp pim wëwëet keimön ëak öpna pöt pim wëwëet kö sëpnaat. Ën namp nemëen yak wëwëet këëpöt wasëpna pöt pim wëwëet ompyaö orö morëëpnaat.” ²⁶Ën namp yangerakë omnant pout kent ëak weim wëen pötök pim wëwë ompyaut utpet mowasën won sëen omën pötök tolëël kaamök elmëëpën? Pël naëpan. Ma namp pim wëwë ompyaut kaalak öpënëak pöt oröpöt kangiir mampën? ²⁷Omën Këëp nem Pepapë ëwaö nem rangk wiaan nem enselörö koirak waisumaap. Pël ëak omën pourö neenem wëwëatë kangut mempaap. ²⁸Ne yaap pan niamaan. E taua eporö arëkaan narö wel nawiin wëen Omën Këëp ne omp ak sak yewaisën itaampun sa.”

Yesu pim möönre koröp maim wa
(Maak 9:2-13; Luk 9:28-36)

17 ¹Kët 6 ëak won sëen Yesu pi Pitaare Semsre pim nangap Son porö koirak rosir wali naöök së pitëmënt wakaima. ²Pël ëak pi pitëm ëöetak möönre koröp maim wa. Ën pim këëre wot kante këtëpë ök ëwa ëen ulpëënëpta kölam panë tëa. ³Pël äaan pit itaangkën Mosesre Elia piarip oröak Yesuring ngönaak yeëa. ⁴Pël ëen Pita pi Yesuun epël ök mëëa. “Aköp ten eprek wëen ompyaö yaë. Ni kent yaëen pöt ne ka kot nentepar nent ök remaan. Nent nimëen, nent Mosesëen, nent Eliaëen pël ëak ök remaan.” ⁵Pël yemaan tapët pöt uröam kölam ëwa nempel irë kaka elmëen Anutuuk uröamta öngpökaan epël mëëa. “Epop nem Ruup. Ne piin ya kë sak kent pan yaalmë. Ar pim ngönte kat wiin.”

⁶Ruurö pit ngön pöt kat wiak kas panë ëen yangerak së ngentiak wot nön ëak wieëa. ⁷Pël ëen Yesu pi së pitën ngëen elmëak epël ök mëëa. “Wal ëëë. Kas ëëngan.” ⁸Pël maan pit we riak itaangkën muntaar won, Yesu pimënt wëa.

⁹Pit rosiraöökään yeirëem Yesuuk pitën pepanöm epël mëëa. “Arim omën it köpëlöt ityaangk pöten omnaröen peene ök mangan. Ënemak Omën Këëp ne weletakaan wal ëënak omnaröen ök man.” ¹⁰Pël maan pim ruuröak epël mëak pëël mëëa. “Ngön kosangötë ngarangkörö pit tol ëënak Elia wet réak oröönak Anutuu yaö mëëaup ënem orööpnaat pël

aim?” ¹¹Maan pi epël mëä. “Yaap, Elia pi wet rëak oröak Anutuu yaö neeaup nemëen omnant kopëta wasëpënëak äaut. ¹²Pël wiaap ne epël niamaan. Elia pi yok oröak wëen omnarö piin këëkë ewat nasën wë pitëm könök utpet mowesaut. Pötaanök Omën Këep neenta tapël elnëepnaat.” ¹³Pël maan pit epël kön wia. “Pipët Son i yamëaupön ya.”

Yesuuk yokot nampë lupmeriaan urmer namp waö ë mëä
(*Maak 9:14-29; Luk 9:37-43*)

¹⁴Omën kësang pan wa top ëak wëen pit wais oröön omën namp Yesuu naë wais rar rë mowesirak epël yema. ¹⁵“Kaöp, ni nem yokotupön yaköm kön wi. Pi it ngengën yeem imeri ilaöre es kotö pël yaë. ¹⁶Pël yaëen nim ruuröa naë wak wais ompyaö wasëpënëak maan poprak äaut.” ¹⁷Pël maan Yesuuk epël yema. “O kön wi kosang yewesaut wonörö, aë. Ar lup kosarö. Ar neen kön wi kosang nenewasën yeem ar kön wiin akun tolëël arring wë arim könömöt weim öm?” Pël mëak epël yema. “Yokotup wak wais.” ¹⁸Pël maan wak waisën Yesuuk urmerapön nga maan kas oröak yes. Pël ëen akun tapëtakëer ompyaö saut. ¹⁹Pël ëen ten pëentak së Yesuun, “Ten tol ëënak urmerap waö ë momëënëak poprak ëan?” pöten pëël mëäaut. ²⁰Pël maan epël niiaut. “Arim kön wi kosang yewesaut këlok yaë pötaan poprak ëan. Ne yaap niamaan. Ar kön wi kosang kot panë nent wieëan talte rosir epöön, ‘Ni tiak eprekaan ëngkrek së orö,’ pël maan yok pangk pël ëëpën. Ar kön wi kosang kaö newasënë pöt omnant pout pangk ëënëët. ²¹[Urmer ke pilörö weëre kosangring wë. Pötaanök pit waö ë momëënë pöt kan munt naö won, om Anutuun kimang manëak kaömp ngës olëak önë kopët pötakëer waö ë momëënëët.]”

Yesuuk pimtë wel wiak wal ëëpnaata ngönte ök maan akun nentepar ëä
(*Maak 9:30-32; Luk 9:44-45*)

²²Ënëmak Yesuuk ten pim ruurö wa top ë niulëak epël niiaut. “Omnaröak Omën Këep ne ngaaröa moresi neulëepnaat. ²³Pël ëen pit nemëngkën kët nentepar nent won sëen kaalak weletakaan wal ë neulëepnaap.” Pël niaan ten yaköm panë kön wiaut.

Yesuuk ngönën tup kaöeta takis mena

²⁴Ënëmak ten Yesu piiring Kapaneam kak së oröön omën Anutuu ngönën tup kaöetaan takis yewa pörö Pitaë naë wais epël mëak pëël yema. “Arim rë yanuulaup ngönën tup kaöetaan takis nawiin yeëa ma?” ²⁵Pël maan Pitaak, “Won, yawiaup,” pël mëak Yesuu kaatak së ilëak ök nemaan wëen pimtök epël mëak pëël yema. “Saimon, ni kön tolëël yawiin? Yang omp akörö pit talöröa naëaan takis yewa? Pitëmtë omnaröa naëaan ma maimaröa naëaan yewa?” ²⁶Pël maan Pitaak, “Maimaröa naëaan,” pël

yemaan Yesuuk epël mëäaut. “Pël yaëen yang omp aköröa karurö pangk takis nemangkën ë yaë. ²⁷Pël äaap tepër nemangkën ëen pit kön wiin utpet ëëpanok i kaöök së tatë olëak i kaö imën wet rëak ömë pöp këm nga äak itaangkën sum nent wiaan pöt wak së tepërim könkön takis mamp.”

Yesuu ruuröak piin talëpök wotöök sak wë pöten pëël mëäa
(*Maak 9:33-37; Luk 9:46-48*)

18 ¹Yesuuk Pitaan pël yemaan akun tapëtak ten pim ruurö naë së epël mëak pëël mëäaut. “Anutuu wa ngaöök yanimë eporö tenëkaan talëpök wotöök wë?” ²Pël maan pi runga nampön ngön maan waisën tenim tekarak tau ulmëak ³epël yenia. “Ne yaap niamaan. Ar kön kur kaip tiak arimtën kön wiin iraan rungaaröa ök nasën ëënë pöt Anutuuk wa ngaöök nanimëëpan. ⁴Namp pi pimtën kön wiin iraan runga epopë ök sak öpna pöp omën Anutuu wa ngaöök yamëautak wëauröa wotöök sak öpnaap. ⁵Omën nemëen yak runga kot ke epëlëp sant elmëëpna pipon ne sant elnëëpnaap.”

Utpetatëen këk nemaan ëëpenaat
(*Maak 9:42-48; Luk 17:1-2*)

⁶“Ën omën nampök kot ke epëlöröakaan namp neen kön wi kosang yewesaupön këk maan pim kön wi kosang yewesaut sëp wasëpënëak yaëen pöt pël ëëpanëen naröak wet rëak kël kësangö pim mesetak öngö moutak i kaöök moolaan i nak wel wiipna pöt pangk ëëpnaat. Pöt omën pöpök maan kot ke epëlöröa namp pim kön wi kosang yewesaut sëp wasën pöt kangiir utpet kaö panëet pim naë orööpnaat. ⁷Yaköm. Morök ke nentere nent yaaröön omnarö saun yokoir. Yaap, morök ke nentere nent oröön omnarö saun koirëpnaat. Pël äaap omën morök elmëen omnarö saun koirëpna pöp tol ëëpën? ⁸Nim moresök ma ingesök utpet nent koirën pöt il olam. Mor kopëtasring ma ing kopëtasring wëwë kosangtak ömë pöt ompyaö. Pouwesiarring wëen Anutuuk es kosangwesi nuulaan pangk naën ëëpnaat. ⁹Ën omën nim itöök itaampëetak weru nuulaan utpet eëmëak yeem pöt it pö ur olam. It kopët naööring wëwë kosangtak ömë pöt ompyaö. Pourarring wëen Anutuuk es parëaöök wa nuulaan pangk naën ëëpnaat.”

Sëpsëp kö saupë watëpang ngönte
(*Luk 15:3-7*)

¹⁰“Ar ngarangk këëkë ëen. Runga neen kön wi kosang yewesa kot eporöen kön wiin irepan. Ne yaap niamaan. Ensel pitën ngarangk yaaurö ket ëlötë nem Pep kutömweri wëaupë ëöetak wë pitëmëen ya yamëngk. ¹¹[Omën Këëp ne omën utpet äak kö sëpënëak yaaurö koirak ompyaö wasumëak waisaup.]

12 “Ar kön tolëel yawi? Omën namp pim pol sêpsêp 100 äak wëauröak kopët namp kö sêen pöt pi tol ëëpën? Pi 99 ompyaö wëa pörö rosiräöök moulmëak kö sak sa pöpön ngaöl ëëpnaat. 13 Ne yaap niamaan. Pi ngaöl ë sê koirak 99 kö nasën ëa pöröaan ya kē nasëpan, ngaöl äak koira pöpönökëer ya kē panë sëpnaat. 14 Pötaanök nem Pep kutömweri wëaupë kentöök pim omën runga kot eporöa ök sak wëauröakaan kopët namp kö sëpnaaten kaaö yaë.”

Kar nampök utpet elniin wotpil wasëpenaata ngönte

15 “Nim kar nampök utpet elniin pöt ni pim naë sê arpimënt wë utpet pöta ngönte an. Pël ëën pi nim ngönte kat wiak ënëm ëën pöt arip lup kopëtemer sak önëët. 16 Ën nim ngönte kat nawiin ëën pöt ni omën kopët namp ma naar koirak pim naë sën. Pël äak ar naar ma naar namp pöröak pim ngönte äak wotpil wasën. 17 Ën pi arim ngönte wa olaan pöt sê ingre moröröen ök man. Pël ëën pitëm ngönteta wa olaan pöt piin, ‘Ngönën wonöröere utpet yaauröa ököp,’ pël mëak waö ë mëën.

18 “Ne yaap niamaan. Ar yangerak wë omnant yaautön, ‘Pël ëëngan,’ manë pöt Anutu kutömweri wëaupökta tapël apnaat. Ën yangerak wë omnant yaautön, ‘Pël ë,’ manë pöt Anutu kutömweri wëaupökta tapël apnaat.

19 “Ën nenteta epël niamaan. Arim naëaan omën naar omën nentaan Anutuun kimang manëak lup kopëtemer sak kimang manë pöt nem Pep kutömweri wëaup yok pangk kat wiipnaat. 20 Ar omën naar ma naar nampök nem yapintakël kimang manë pöt ne arim tekarak wë kaamök elniimaat.”

Inëen ru utpetapë watepang ngönte

21 Yesuuk pël niaan Pitaak naë sê epël yema. “Aköp, nem karip utpet yaalnëen ne akun tolël äak pim utpet pöt ent ë moolam? Akun 7 äak pël ëën pangk ëëpën ma?” 22 Pël maan Yesuuk epël yema. “Ne akun 7 äak pël neniaan, sangk naalngan, om pël ëeim ömëëten yeniak.

23 “Pöta watepang ngön nent epël niamaan. Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt ne yang omp ak nampë pim inëen ruurö sumat mangkën kangut mampënëak yas mëëa pötakël ök ëëmaan. 24 Pi nampön yas maan waisa. Pöp 10 milion kina pël mangkën kangut nemangkën ëa. 25 Pi sum kësang pöta kangiir mon öröpöt mampënëak ap yewasën omp aköpök pimëntre pim öngre ruure omnant pout omnarö menak sum öpënëak mëëa. 26 Pël maan inëen ru pöp omp aköpë naë sê rar rë wesirak wiap sësë mëak epël mëëa. ‘Kaöap, ni yaköm kön newi. Pël ëën ne sapsap nimpö sê pet irumaan.’ 27 Pël maan omp aköpök pim kang kësang pöt sêp wesak sëpënëak mëëa. 28 Pël ëën inëen ru pöp kaatakaan öröak sê kan kourak inëen ru pim kar namp koira. Pim kar pöp puuk 100 kina

pël mangkën kangut nemangkën äaup. Pöp koirak ngerngeröök moröak, 'Nem kangut peene nan,' pël mäak kék mëäa. ²⁹Pël maan pim karip rar rë wesirak wiap sësë mäak epël mëäa. 'Ni yaköm kön newi. Pël äen ne kangut sapsap nimpö së pet irumaan.' ³⁰Pël maan pi kat nemowiin wii kaatak moulmëak epël mëäa. 'Nem kangut pout pet irakök oröömëep.' ³¹Pël äen inëen ru pim karuröak pim äa pöten itenak ya këlangön panë äen së omp aköpön ök mëäa. ³²Pël äen inëen ru mon kësang mena pöpön kaalak yas maan waisën epël mëäa. 'Ni inëen ru utpetemor. Nem sum kësangötë kangut ni wiap sësë yenëaan yaköm äen pout sëp wesaut. ³³Nem niin yaköm elnian pöl tol äenak nim karipön naën äaup?' ³⁴Pël mäak omp aköpök ya sangën äen wii kaatak moulmëak epël mëäa. 'Nem kangut pout pet irakök oröömëep.' "

³⁵Yesu pi watepang ngön pöt ök ë pet irak tenën epël niaut. "Arim karuröa utpet elniaut yaap ent ë nemoolaan äënë pöt nem Pep kutömweri wëaupök tapël elniipnaat."

Öng wes yamëauta ngönte
(Maak 10:1-12; Luk 16:18)

19 ¹Yesu pi ngön pöt ök ni pet irak ten pim ruuröaring Kalili yanger sëp wesak Yotan olëak ëngk komuntakël Yutia yangera kautakël saut. ²Pël äak wëen omën kësang ënëm wais pörek oröön yauman onnarö ompyaö mowesaut.

³Pël yaëen Parisi ngönën omën narö wais piin morök elmëak epël yema. "Omën namp pim öngöp omën nant äen yok pangk wes mëepën ma?" ⁴Maan epël yema. "Ar ngönëntak epël wia pöt sangk kelak kat nawiin yaaurö ma? Anutu pi ngaan omën ket ëepënëak öngre omp pouwaar ket äa. ⁵Pël äak Anutu pi epël äa. 'Ne ompöpë kosaöökaan öngöp ket äaut. Pötaanök omp namp pim ëlre pepaar sëp wesak öngöpring erën äen piarip pouwaarök möönre koröp kopëtaö sëpnaat.' ⁶Anutuuk pël äa pötaanök piarip naarök erën äen möönre koröp kopëtaö yes. Anutuuk erën elmëa. Pötaanök onnaröak yok pangk kom naën ëëpenaat." ⁷Pël maan pit piin epël yema. "Moses pi tol äenak epël äa? 'Namp pim öngöp wes mëepënëak pöt kaöaröa naëaan pep kosangwer wa öngöp menakök wes mëepnaat,' pël äa." ⁸Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. "Moses pim ngön kosangtak arim lup kosangtaanök öng wes mëenëëtaan kuure mak niia. Pël äaatak ngön pöt won wiaan ngaan panëer Anutu pim öngre omp ket äa pötak pël äenëak neniaan. ⁹Ën nook pöt epël niamaan kat wieë. Namp pi pim öngöp öngre omp wëwëet utpet newasën wëen wes mäak öng muntap koirëpna pöp pi öngre omp wëwëet utpet wesak saun koirëpnaap."

¹⁰Pël yemaan ten epël mëäaut. "Pil wiaan pöt öng naön öpën seäa."

¹¹Pël maan epël niaut. "Omën pourö arim ngön pöta ënëm pangk

naëpan. Om Anutuuk öng naön eëpënëak mapna pörö pëen arim ngön pöta ënëm ëak öng naön eëpnaat. ¹²Omnaaröa öng naön yaaö pöta songön nentere nent wia. Narö pitëm ëlöröak mos wilën öng naön eëpnaat. Narö omën naröak öp ilën öng naön eëpnaat. Narö Anutuu yaat mëmpënëak kön wiak öng naön eëpnaat. Omën nem ngön epët kat wiak Anutuu yaat mëmpënëak tek öpna pörö yok pangk pël eëpnaarö.”

Yesuuk rungaarö welaköt elmëa
(*Maak 10:13-16; Luk 18:15-17*)

¹³Akun nentak omën narö pitëm rungaarö Yesu pim moresiar pitëm rangk mowiak Anutuun kimang mapënëak wak waisa. Pël yaëen tenök nga yemaan ¹⁴Yesuuk epël niaut. “Nga mangan. Wes mëen nem naë waisëp. Ke pilörö Anutuuk wa ngaöök mëepënëak yaö yema pötaanök.” ¹⁵Pël niak pim moresiar pitëm rangk mowiak wes mëak yang pör sëp wesak nal saut.

Omp ulwas omnant kësang wieëaupë ngönte
(*Maak 10:17-31; Luk 18:18-30*)

¹⁶Akun nentak omp ulwas namp Yesuu naë wais epël yema. “Rë yanuulaup, ne ya ompyaö tol nent mënak wëwë kosangta yaö sum?” ¹⁷Pël maan Yesuuk epël yema. “Ni tol ëënak ya ompyauten pëël yenëaan? Anutu kopëtäpökëer ompyaup. Ni wëwë kosangtak ömëak pöt Anutuu ngön kosangöt ngaarëk öm.” ¹⁸Maan “Ngön kosang tal nent ngaarëk öm?” pëël yema. Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Ni omën mëngkanok. Ni öngre omp wëwëet kom eënganok. Ni këkain eënganok. Ni omën muntaröen kaar manganok. ¹⁹Ni nim ëlre pepaarë ngön ngar öm. Nimtëen lup sant yaën tapël muntaröen elmëem.” ²⁰Pël maan omën pöpök epël yema. “Pipot nem kotuukaan ë waiseimautöp wëwë kosangtak ömaan munt tal nent eëm?” ²¹Maan Yesuuk epël yema. “Ni ompyaö sumëak pöt së nim omnant pout menak sumat wak omën omnant wonörö mamp. Pël eëmë pöt kutömweri omën ompyaut orö nirëepnaat. Pötaanök pël ëak wais nem ënëm elnëem.” ²²Pël maan omnamp pi pöt kat wiak ya këlangön kön wiak sa. Pöt pi urömere kaar es kësang wieëa pötaanök.

²³Omën pöp yesën Yesuuk ten pim ruuröen epël niaut. “Ne yaap niamaan. Omën omnant kësang wieëaurö Anutuu wa ngaöök yamëa pöta öngpök ilapnaataan poprak ë yaë. ²⁴Pöta nokoli nent epël niamaan. Pol kamel namp yok pangk wap poë koröp korir yamë pöökë kanöök ilapna pöt kengkënte. Ën omën monere uröm selap wieëauröak Anutuu wa ngaöök yamë pötak ilapna pöt könöm panëet.” ²⁵Pël niaan ten kat wiak weëre kosang won sëen epël mëëaut. “Omën ke pilörö Anutuu wa ngaöök yamëautak neilaan eëpna pöt omën tolëëlöpök yok pangk wëwë

kosangtak öpën?” ²⁶Maan Yesuuk tenën it kos ëëë epël yenia. “Omnaröak Anutuu wa ngaöök yamëautak ilanë pöt pangk naën ënëetak Anutuuk yok pangk kanö koir nimpnaat. Pöt pi weëre kosangringëpök omnant pout pangk yaaup.” ²⁷Pël niaan Pitaak kangiir epël yema. “Kat wi. Ten omnant pout sëp wesak nim ënëm elniaut. Pöta kangiir ten ënëmak oröpöt orö nirëëpën?” ²⁸Maan Yesuuk epël yenia. “Ne yaap niamaan. Ënëmak omnant pout ngolöp wasën ompyaö sëpna pötak Anutuuk Omën Këëp ne weëre kosang nangkën nem ur kësangtak wel aisëaan ar nem ënëm elnëeimauroeta kaö sak ur kësang 12 pötë wel aisëak neering Israel kur 12 pötë ngön ë pet irëpen sa. ²⁹Omën namp nemëen yak pim kaare yang, öngre ru, sasre nan, ëlre pep, ëmre ya sëp wasëpna pöp Anutuuk kangiir omën ke pilöt kësang pan tekeri wes mangkën wëwë kosangët pep sëpnaap. ³⁰Wetëëröakaan selap ënëm rapnaat. Ën ënëmaröakaan selap wetë rapnaat.”

Wain yaaweri ya mëmpënëak wes mëauta watepang ngönte

20 ¹Akun nentak Yesuuk watepang ngön nent epël niiaut. “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt wain yaawer wieëa nampök pim ya pöweri omnarö ya mëmpënëak wes mëen sa pötakël ök ëëmaan. ²Omën pöp pi kët kopët nentaan 2 kina mampna pöten maan pit kat wiin pangk ëën yaakë wes momëen sa. ³Pël ëën këtëp kosang yesën pi së itaangkën narö pit ka tomök tauwal ëeim wëen epël ök mëëa. ⁴Arta nem yaak së ya mëngkën ne sum ompyaö nimpnaan.’ ⁵Pël ëën këtëp luptak wëen së tapël ök mëak kaalak këtëp tingk yewasën tapël ëa. ⁶Pël ëäk wiap kan kaalak së itaangkën munt narö ka tomök tauwal yaëen pitta koirak epël mëak pëël mëëa. ‘Ar tol ëënak kët ël epöök ya namëngkën wisën eprek wakaim?’ ⁷Pël maan pit epël mëëa. ‘Ten omën nampök ya ngön nent neniaan.’ Maan, ‘Arta nem yaak së ya mëmpunëen së,’ pël mëëa.

⁸“Koö yoolaan ya pepap pimënt së pim ya ngarangkëpön epël ök mëëa. ‘Ya omnaröen ngön maan waisën pitëm sumat man. Wet reak ënëm waisa puorö pitëm sumat man. Pël ëäk pitëm rakörö tapël tapël mampö së wetëërö ënëm man.’ ⁹Pël maan omën wiap kan oröak ya mëna pörö waisën 2 kina 2 kina mena. ¹⁰Pël ëäk mampö yesën wet reak ya mëna pörö pit sum isak öpnaat wesa pöt om 2 kina tapël mena. ¹¹Pël ëën pitëm sum mena pötaan ya pepapön kaaö ngön mëak epël mëëa. ¹²‘Ënëm ya ngës rëaö eporö pit akun kot nent ya mëna. Ën ten kët ël epöök kët nga köpël ya mëneimauro. Pël ëauröak tenim yaningkën tapël pit yemangkën. Pöten kaaö.’ ¹³Pël maan pi kangiir pitëm tekrakaan nampön epël mëëa. ‘Ngöntöp, ne niin utpet naalniin. Ne 2 kina nimpa pöten niaan ni kuure mak neeaup. ¹⁴Pötaanök nim sumet wak së. Nim yanking tapël ënëm waisa eporöeta mampëak kön yawi. ¹⁵Sumat nemotöp nem kön wiaul

naalmëengan ma? Ni tol ëen nem kësangënten kön wiin utpet yaë?’ ”
 16 Watepang ngön pöt niak epël yenia. “Pöta ök ënem Anutuu naë
 waisauröakaan selap wotöök moulmëepnaat. Ën wet rëak waisauröakaan
 selap tapël ënem moulmëepnaat.”

**Yesuuk pim wel wiak kaalak wal ëëpnaata ngönte ök maan akun
 nentepar nent ëa**

(Maak 10:32-34; Luk 18:31-34)

17 Yesuuk ten pim ru 12 pöröaring Yerusalem kakë yesem tenën pëen
 wesak epël niaut. 18 “Kat wieë. Tiar peene Yerusalem kakë yewais. Pörek
 sëen Omën Këëp ne omnarök kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë
 ngarangköröa naë neulëen pit ngön yaatak ne wel wiimëak neak 19 ngönën
 köpëlöröa naë wes nemëen pitök ökre was neak pës nemök këra yetaparak
 nemöön wel wiak akun nentepar nent won sëen kaalak wal ëëmaap.”

Semsre Son piarip wotöök sëpënëak mëea

(Maak 10:35-45)

20 Pël niaan Sepeti pim öngöpök pim yokot Semsre Son pöaar Yesuu
 naë wak së rar rë wesirak omën nentaan kimang yema. 21 Pël ëen Yesuuk,
 “Ni öröptaan kent yaë?” pël maan epël yema. “Ënemak nim omën poutë
 kaö sak ömë akunetak nem ru epaar, nim kopirarë, namp yaapköel namp
 katnëel, wel aisëak wë niiring ngarangk ëëpnaan kosang wes mamëak
 yeniak.” 22 Pël maan Yesuuk epël yema. “Arim yenëak pöta songönte ar
 köpël wë. Ne kelöntak i kakam yaaut yen pöl këlangön kësang kat wiimaap.
 Pöt arip pangk ëënëëwaar ma?” Pël maan piaripök, “Pangk ëënaawaar,”
 pël yema. 23 Maan epël yema. “I kakam pöt pangk nënëët. Pël ëënëëtak
 nem kopirarë yaapköëlaan katnëel wel aisapnaata ngönte nook naëngan.
 Nem Pepapök wel aisapënëak yaö mëea pörökëer wel aisapnaat.” 24 Pël
 yemaan ten ru 10 pörö Sepeti pim ruarëen mëea pöt kat wiak ya sangën
 äaut. 25 Pël ëen Yesuuk tenën ngön niaan pim naë sëen epël niaut. “Yang
 nantë omp akörö pitëm omnarö nga ëak ngarangk yaalmë. Pël yeem
 pitëm ikanöök ngarangk narö moulmëen pitta tapël omnarö ngarangk
 yaalmë. 26 Ar pël ëëngan. Arim naëaan namp kaö sak öpënëak pöt pi ar
 pouröa inëen elniip. 27 Ën namp wotöök sëpënëak pöt pi kot panë sak ar
 pouröa inëen panë elniip. 28 Pi nem yeë epël ëëp. Omën Këëp ne omnarök
 inëen elnëëpënëak newaisën. Nook arim inëen elniak omnarö utpetatë
 öngpökaan kama niömaan arim kangiir wel wiimëak waisaup.”

Yesuuk omën it il tëa naar ompyaö mowesa

(Maak 10:46-52; Luk 18:35-43)

29 Ten Yeriko kakaan yesën omën kësang pan Yesuu ënem waisa. 30 Pël
 yaëen omën it il tëa naar kan ëöök wel aisëë Yesuu yesa ngön pöt kat

wiak ngön äak epël yema. “Aköp, Tewitë äap, Anutuu Yaö Niiaup, ni tenipön yaköm kön niwi.” ³¹Pël yemaan omnaröak leng ëepën mëak nga yemaan piarip pöten kat nemowiin ke urak kaalak ngön äak epël yema. “Aköp, ni Tewitë äapök tenipön yaköm kön niwi.” ³²Pël maan Yesu pi leng äak kamtaöök taueë ngön maan waisën piaripön epël pëël yema. “Arip tol elniimëak yak?” ³³Maan piaripök epël yema. “Aköp, ni aan tenip it nga sën.” ³⁴Pël maan Yesuuk piaripön yaköm ëen pim moresiar piarpim itöörarë rangk mowiin tapëtakëer ompyaö sak Yesuu ënëm saut.

Yesu pol tongkiipë rangk isak Yerusalem kakë sa
(Maak 11:1-11; Luk 19:28-40; Son 12:12-19)

21 ¹Ten Yesuring Yerusalem kak temanöm yesem Petepasi ka Olip tomök wieëa pöök oröak Yesuuk pim ru naar epël mëak wes yamë. ²“Arip ka ëngköök së oröak itaangkën pol tongki ruupring namp këraamentëk wii ngan ë ulmëen öpnaat. Pipaar tapëtakëer wilak mësak waisën. ³Pël yaëën omën nampök pëël yeniaan pöt epël man. ‘Aköpök epaarën ya.’ Pël maan kat wiak tapëtakëer pëël niaan mësak waisënëët.” ⁴Pël yaëën tektek ngön yaaö nampë ngaan ngön ök ëa nent kë oröa. Ngön pöt epët.

⁵“Omën Saion kak wëauröen epël man.

‘Kat wieë. Arim omën omp aköp arim naë yewais.

Pi pimtën kön wiin nawis, ya wiapring pol tongkiipë rangk yewais.

Yaap, pi pol tongki ruupë rangk wel aisëak yewais.’ ”

⁶Maan ru pöaar së Yesu pim ök mëëa pöl ëa. ⁷Piarip pol tongkiipre ruup mësak wais piarpim ulpëen rangköt përeäk pol tongkiipë rangk mourön Yesu rangk wel aisëa. ⁸Pël äak kan yesën omën kësang pan pitëm ulpëen rangköt përeäk kamtaöök mourö yesën naröak ya lupöök së kewisat ilak këemre kewis elmë yes. ⁹Pël äak omën wet rëak yesauröere ënëm yesa pourö ërëpsawi yeem ngön äak epël yema.

“Tewitë äap, yowe.

Aköpë këm ngöntak yewais epopön yaya mepa.

Anutu ngaarëk wëaup, yowe.”

¹⁰Pël ë së Yerusalem kak yaaröön pörek wëaurö yaan sak epël yema. “E, pipop talëp?” ¹¹Pël yemaan omën Yesuring yesauröak epël yema. “Epop tektek ngön yaaö omnamp, Yesu, Kalili yangerak Nasaret kakaanëp.”

Omën narö ngönën tup kaöetak omnant mampööre sum ë pël ëeim
wëën waö ë mëa

(Maak 11:15-19; Luk 19:45-48; Son 2:13-22)

¹²Yesu pi Anutuu ngönën tup kaöeta kakaati së itaangkën omnarö omnant ngawi yeem wëën itenak pit waö ë momëak omën mon ngawingawi yaauröa urötere omën int ekörö menak sum yewauröa uröt

kaip ti yemoola. ¹³Pël äak pitën epël yema. “Ngönën pepeweri Anutuuk epël äa. ‘Nem tup pipten omnaröak kimang yenëa kaat pël apnaat.’ Ar pipël yaëen këkain yaauröa kaata ök yes.”

¹⁴Omën it il tēaare ing il tēaurö pim naë waisën ngönën tup kaöetak ompyaö mowesaut. ¹⁵Pël yaëen kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröak pim ya retëngöt mëmpööre rungaaröak piin, “Tewitë äap, yowe,” pël maö yaauten itenak pit ya sangën ëën ¹⁶piin epël yema. “Ni pitëm yenia pöten kat wian ma?” Maan Yesuuk epël yema. “Mak, ne yok kat wia. Pël äaap ngön nent ngönëntak wia pöt ar sangk kelak kat nawiin yaaurö ma? Pöt epël. ‘Ni runga kotre kapaatakörö kengkën mowasën pitëm këmötëaan ompyaö wesak yaya yenia.’” ¹⁷Pël mëak pit sêp mowesak Yerusalem kakaan oröak Petani kak sê wê koö olaan ka uraut.

Yesuuk maan këra kemment umön rëa

(Maak 11:12-14, 20-24)

¹⁸Wangam kanök ka kaöaökël kaalak yesem këen äa. ¹⁹Pël ëën këra kem kan ëöök wëa nementën itaangkën ulöpörö nautön, om epöt pëen wëa. Pël ëën pömentën epël yema. “Ni kaalak ulöp utnganok.” Pël maan kem pöment tapëtakëer saap wak umön yarë. ²⁰Pël yaëen ten pim ruurö pöten itenak yaan sak epël mëëaut. “Kem emment tol äak teëntom umön yera?” ²¹Pël maan Yesuuk epël yenia. “Ne yaap niamaan. Ar kön selap äak yok pangk pël ëëpën ma won pël kön nawiin, kön wi kosang wasënë pöt arökta nem kemmentën maan yaë epël ëënëët. Pöt pëen won. Tomön epöonta, ‘Ni tiak i kaöökël sê orö,’ pël maan pangk pël ëëpnaat. ²²Ar kön wi kosang yewesautaring wê Anutuun nem yapintakël omën nenten kimang manë pöt nimpnaat.”

Kaöaröak Yesu ya yamëngkauten pëël mëëa

(Maak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³Yesu pi kaalak ngönën tup kaöetak sê ilëak omnaröen ngönën ök maim wëen kiri ar yaaö kaöaröere ngarangkörö pit pim naë wais epël mëak pëël yema. “Nim eprek ë yaën pipot talëpë këm ngöntak ëeimën? Talëpök pël ëëm niia?” ²⁴Pël maan Yesuuk kangiir epël kaip ti mëëaut. “Nookta arën pëël niamaan. Ar këët ök neaan pöt ne talëpë këmtak omnant yeëan pöt ök niamaan. ²⁵Sonë i mëëima pöt talëpök maan eima? Anutuuk ma pimtök kön wiak eima?” Pël maan pit neneren epël yema. “Tiar tol mapen? ‘Anutuuk,’ pël mepenaatep pi epël niepan. ‘Tol ëënak Sonë ngönten kön wi kosang newasën yeë?’” ²⁶Ën tiar ‘Sonök’ pël mepenaatep omën pouröak piin, “Tektek ngön yaaö namp,’ pël yaaurö yak utpet niwaspan. Pötaan kas yaë.” ²⁷Pël mëak Yesuun kangiir epël yema. “Ten köpël.” Pël maan Yesuuk epël mëëaut. “Nem yeë epotta talëpök neaan yeë pöt ök neniangan.”

Yokot naarë watepang ngönte

²⁸Pël mëak Yesuuk ngön nent epël ök yema. “Ar kön tolël yawi? Omën namp pim yokot naar wëa. Pël ëen wetëëpë naë së epël mëëa. ‘Yokotup, ni peene së nem wain yaöök ya mën.’ ²⁹Pël maan pi, ‘Won, ne pël naengan,’ pël mëak wë ënëmak lup kaip tiak sa. ³⁰Pël yaëen pepap pi pim yokot muntapë naë së tapël ök mëëa. Pël maan pi, ‘Mak, ne sumaaap,’ pël mëak nasën ëa. ³¹Ar kön tolël yawi? Yokot talëpök pepapë ngönte ngaarëk wa?” Pël maan pit, ‘Wetëëp,’ maan Yesuuk epël yema. “Ne yaap niamaan. Takis yewaö utpetere öng omp nga yaaö utpet ke pilöröak ar il niwesak Anutuu wa ngaöök yamëautak ilapnaat. ³²Pöt Son pi wotpil yaauta kanö pet elniipënëak yewaisën ar pim ngönten kön wi kosang newasën yaëen takis yewaö utpetaröere öng omp nga yaaurökëer pim ngönten kön wi kosang wesa. Pit pël yaëen ar itenakök lup kaip tiak tapël naën ëan.”

Wain yaaweri ngarangk utpetaröa watepang ngönte

(Maak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³“Ne watepang ngön munt nent niamaan kat wieë. Omën kaö namp wain ya newer ngëntak ëm ök rëak wain ulöpörö wamp olapna yang öngöpö tèak ngarangk ëëpna ka wali nent ök rëa. Pël ëak ya omnarö ngarangk moulmëak pimënt yang wali nerek së wakaima. ³⁴Wë köp yesa akunet temanöm sëen tööpënëak inëen narö wes mëen sa. ³⁵Së oröön ngarangk moulmëaurö pit inëen namp pës möa, namp mën wel wia, namp kël mö wel wia. ³⁶Pël ëen ya pepapök inëen munt narö kësang wes mëen së oröön tapël elmëa. ³⁷Pël ëen ënëmak pimtë ru panëëpön, ‘Pit nem ruupë ngönte kat wiak ngaarëk öpnaat,’ pël weseë wes momëen sa. ³⁸Pël ëen ngarangkörö piin itenak pitëmënt neneren epël mëëa. ‘Omën epop pim pepapë mor kolut pout öpnaap. Pötaanök tiar mëmpa. Pël ëen yaat tiarimëen sëpnaan.’ ³⁹Pël mëak wain yaaweriaan wa wilëngkëël olëak mëna.”

⁴⁰Yesuuk ngön pöt mëak epël pëel yema. “Ënëmak wain ya pepap wais ngarangkörö tol elmëëpën?” ⁴¹Pël maan pitök epël yema. “Pi yaap omën utpet pörö mënak utpet wesak ngarangk munt köp yesa akunatë ulöpörö pi mampna pörö wain yaaweri moulmëëpnaat.”

⁴²Pël mëak Yesuuk kaalak pitën epël yema. “Ngönën pepeweri epël wia pöt ar sangk kelak kat nawiin yaaurö ma?

‘Wap omën ka ök yarëauröa wël ë moolëaut

Anutuuk ompyaut wesak möör wap wes yewesir.

Anutu pimtök pël yaalmëen ten itaangkën ompyaö panë yaë.’

⁴³Pël wia pötaanök ne ök niamaan kat wieë. Anutuuk pim omën ompyaut ngaan ar nina pöt arim naëaan kama wak omën maimarö mangkën

pit Anutuu könöökë ënëm ëën kë ompyaut pitëm wëwëetak orööpnaat. 44 [Omën namp wap epëtak soë urak kawî ngentiipnaap, pi koröp ilak utpet ëëpnaap. Ën wapëtak pim rangk ngentiipna pöt, omën pöp ilak unön ëäk utpet panë sëpnaap.]”

45 Kiri ar yaaö kaöaröere Parisi omnarö pim watepang ngön pöt kat wiak pi pitëmël ko wesak ya pël wesak 46 wali öpënëak kön wia. Pël ëautak omën pouröak piin, “Tektek ngön yaaö omnamp,” pël yamëëa pötaan kas ëën sëp wesa.

Öngre omp mës mampënëak këere imën yenauta ngönte

(Luk 14:15-24)

22 1 Yesu pi kaalak omnaröen watepang ngöntak epël ök yema. 2 “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamëaut omën omp ak nampë pim ruup öng mës mampënëak këere imën kaö wa pötakël ök ëëmaan. 3 Pi kaömpöt ar ëäk kopëta wes pet irak pim inëen ruurö omën pim wet rëak ngön ök mëëauröa ngësë yas wes mëen sëën pit kat wiak waisëpnaaten kaaö ëa. 4 Pël ëën pi kaalak inëen ru munt naröen epël mëak wes mëa. ‘Omën nem wet rëak ngön ök mëëauröen epël man. “Kaömpöt ar ëäk kopëta wes wiak wë. Purimakaö kaöaröaring ru ompyauröeta möak omnant pout yok kopëta wes pet iraut. Pötaanök peene wais këere imën yenem ërëpsawi ëëpa.”’ 5 Pël maan pit së ök maan kat wiak pitëmötön sa. Namp pim yaakë sa. Namp pim uröm kaatakë sa. 6 Ën narö inëen ruurö wali wak utpet wesak mëna. 7 Pël ëën omën omp aköp pi ya sangën ëën pim nga omnarö wes mëen omën pim inëen ruurö mënaurö mënak pitëm kaaö es kor mëen kot sa. 8 Pël ëën pim inëen ru naröen kaalak epël ök mëëa. ‘Këere imën pöt kopëta wes pet irautak omën nem wet rëak yas mëëauröak utpet ëa. 9 Pötaanök ar kamtatë yesem omën koirënëërö pouröen wais këere imën nëmpnaan ök man.’ 10 Pël maan pim inëen ru pörö kamtatë yesem omën koirauröen ök maan ompyaöre utpet pourö së kaatak ilaan peö ëa.

11 “Omën omp aköp pi omën waisauröen itaampënëak kaata kakaati ilëak itaangkën omën namp wa top ke pötë ulpëen yamëaup namëen wëen itena. 12 Pël ëäk epël mëëa. ‘Ngöntöp, ni tol ëën wa top epta ulpëenëp won wais wel aisëaan? Ni pil yaëen pangk naën yaë.’ Pël maan ngön won sak wëa. 13 Pël ëën omën omp aköpök pim inëen ruuröen epël mëëa. ‘Omën epop ingre morötë wii tëak koö panëetak wa moolan. Pi pörek wë ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaan.’” 14 Yesu pi watepang ngön pöt më pet irak epël yema. “Ne yaap niamaan. Anutuu omën selap yas mëëauröakaan kopët naar waisën wël ë yaulmë.”

Takis yaautaan Yesuun morök elmëa

(Maak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 Pël maan Parisi ngönën omnarö pit së wa top ëäk ngön tol nentak Yesuun nga wiipën pël mëak kopëta wesa. 16 Pël ëäk pitök pitëm ru

naröere Erotë omën narö wes meën wais epël yema. “Rë yanuulaup, ten niin ewat wë. Ni ngön wotpil yaaup, ngön ompyaö Anutuuk ök niiaut pëen omën pourö yaap wesak rë yanuulaup. Ni omën isaare irëaurö omnant möongkraar kangk naalmëen yaaup. ¹⁷Pötaanök ni kön tolëel yawiin? Rom omën omp ak Sisa pöp takis mampen ma Anutu pimënt mampen?” ¹⁸Pël maan Yesuuk pitëm utpet mowasëpënëak yaauten iteneë epël mëëaut. “Kaar, omnarö ar tol ëënak morök yaalnë? ¹⁹Mon kël nent wak wais neneë.” Pël maan pit nent wak wais yemangk. ²⁰Pël ëen Yesuuk pitën epël mëak pëel yema. “Könre yapin epot talëpëët?” ²¹Pël maan pit epël yema. “Sisaëët.” Pël maan puuk epël yema. “Sisaën yaö ëa pipot Sisa mampun. Ën Anutuun yaö ëa pipot Anutu mampun.” ²²Pël maan pit yaan sak sëp wesak saut.

Weletakaan wal yaauta ngönte
(*Maak 12:18-27; Luk 20:27-40*)

²³Kët pötak Satusi ngönën omën narö Yesuu naë waisa. Omën pörö weletakaan wal naengan pël yaurö. Pit wais Yesuun epël mëak pëel yema. ²⁴“Rë yanuulaup, Mosesök epël ëa. ‘Omën namp öng wak ru won wë wel wiin pöt pim nangapök kaalak öng pöp wak wë ru oröön pöt pim nanëpë yaö sëpnaat.’ ²⁵Pël wiaap tenim naë omën nanang narö 7 ëak wakaima. Pël ëaurö nanëpök öng namp wak ru won wë wel wiin nangap öng kapidëp wa. ²⁶Pël ëen pi tapël wel wiin nang muntap öng kapidëp pöp wa. Pël pël ë seim omën nanang 7 pörö öng kopët tapöp wak ru won wë wel wi won sa. ²⁷Pël ëen ënëmak pitëm öng kapidëpta tapël wel wia. ²⁸Pötaanök omën 7 piporö öng kopët tapöp wauröep wë wal ëëpena akunaöök ni kön wiin talëpë öng sëpën?”

²⁹Pël maan Yesuuk pitën epël yema. “Ar ngönëre Anutuu weëre kosangöön engk ma e weseë irikor ngön yak. ³⁰Wal ëënë akunaöök ar omnarö öngre omp naengan. Kutöm enselöröa ök tek önëerö. ³¹Ën weletakaan wal yaaö pöt ngönëntak Anutuuk epël ëa pöt sangk kelak kat nawiin yaurö ma? ³²‘Ne Apramre Aisakre Yakop pitëm Anutu.’ Ngön pöta songönte epët. Omën pörö wel wiaurö öp sak kutömweri wë. Pötaanök Anutu pi wel wiauröaap won, öp wëauröa Anutu.” ³³Pël maan kat wiak pim ngönëntaan yaan sa.

Yesuun ngön kosangötë kaöeten pëel mëëa
(*Maak 12:28-34; Luk 10:25-28*)

³⁴Yesu pi ngön pöt ök maan Satusi omnarö ngön won sa. Pël ëen Parisi omnaröak pöten kat wiak pit pimëen ngön nent kopëta wasëpënëak wa top ëa. ³⁵Pël ëak pitëm naëaan ngön kosangötë ngarangk nampök piin morök elmëak epël pëel yema. ³⁶“Rë yanuulaup, Anutuu ngön kosang tal nentak kaöet?” ³⁷Pël maan epël yema. “Anutu pi nim Aköp. Ni piin lup

sant elmëak nim lupre könre kön yawia pipot pout pimëen pëel elmëem. ³⁸Pipët Anutuu ngön kosangötë kaöet, muntat il yewas. ³⁹Pël ëak pöta kar nenteta wia. Pöt epël. Nimtëen lup sant yaën tapël nim karipön elmëem. ⁴⁰Ngön pipteparök Mosesre tektek ngön yaauröa ngön kosangötë erën ëak wia.”

Yesuuk Parisi omnaröen Kristoë songönten morök elmëa
(Maak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹Parisi omnarö wa top ëak wëen Yesuuk pitën epël mëak pëel yema. ⁴²“Ar Kristo, Anutuu Yaö Mëëaupön talëp aim? Pi talëpë ëap?” Maan pitök, “Tewitë ëap,” pël yema. ⁴³Pël maan Yesuuk epël yema. “Yak tol ëënak Ngëengk Pulöök Tewitën elmëen Kristoon, ‘Nem Aköp’ pël mëëa? Pöt epël.

⁴⁴‘Anutu puuk nem Aköpön epël yema.

“Ni wais nem yaapkëetakël öm.

Pël ëaan nimëen kööre tok yaaö piporö nook nim weëre kosangöökë karök moulmëëmaat.”’

⁴⁵Tewitök piin, ‘Nem Aköp’ pël mëëaupök tol ëënak Tewitë ëap pël yaë?”

⁴⁶Pël maan pit ngön pöta kangit mapnaat pangk naën ëën akun pötak ngës rëak pëel muntat mapnaaten kas ëën sëp yewas.

Yesuuk omnaröen Parisiire ngön kosangötë ngarangköröa utpet yaautë
ënëm ëëpanëak pepanöm mëëa

(Maak 12:38-39; Luk 11:43, 46; 20:45-46)

23 ¹Akun pötak Yesuuk ten pim ruuröere omnaröen epël ök niaut. ²“Ngön kosangötë ngarangköröere Parisi ngönën omnarö pit Mosesë urötak wë ngön kosangötë rë yanuul. ³Pötaanök pitëm ök yenia pöt kat wiak ngaarëk ön. Ën pitëm wëwë wë pötak öngan. Pit rë yanuulem pitëmënt ngaarëk naön yaë pötaanök. ⁴Pit ngön kosang nantta ar ngaarëk önëak pitëm könöokaan rangk ök niaan ar ngaarëk önëak poprak yaëen pitëmënt kaamök kot nent naën yaë. ⁵Pitëm omnant yaaut omnaröak itaangkën ompyaö ëëpnaataan yaaurö. Pit ngön kosang lup nant retëng ëak kör koëak kepön upakötë wii ngan ë utööre moresi tapël ë, ën pitëm ulpëenöröa kautë poë koröp sëtöt ngan ë më pël ëak yaaurö. ⁶Pit këere imën yena akunatë itëkëel kaöaröa urötë wel aisapnaaten kent yeem ngönën tupötë kakaatiita omnaröa itëkëel wel yaisëaurö. ⁷Pël yeem omnaröak wa topöök koirak ërëpsawi ngön maöre ‘Rë yanuulaup,’ maö pël ëëpnaaten kent yaaurö. ⁸Ar pöt omnaröak arën, ‘Rë yanuulaup,’ pël niapnaaten kent ëënganok. Ar ke kopëtalörö, Anutu kopëtap arim Rë Yanuulaup. ⁹Yang omën nampön, ‘Pep,’ manganok. Arim Pep kopëtap kutömweri wë. ¹⁰Omnaröak arën, ‘Wotöököp,’ pël niapnaaten kent ëënganok. Arim wotöök kopëtap Kristo nemënt. ¹¹Arimëen kaö sak

wëaupök ar pouröa inëen elniip. ¹²Omën namp pimtök pimtën kön wiin isëpna pöp Anutuuk wak irapnaap. Ën namp pimtën kön wiin irapna pöp Anutuuk wak isak mapnaap.”

**Yesuuk Parisiire ngön kosangötë ngarangköröen pitëm kaar
yaautaan nga mëäa**

(Maak 12:40; Luk 11:39-42, 44, 52; 20:47)

¹³“Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi ngönën omën kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar omnarö Anutuu wa ngaöök yamëautak ilapënëak yaëen kan yemowariem arimëntta neilaan yaaurö.

¹⁴[“Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi omën kaarörö. Ar öng kapiröröa omnant pout arimëen weimeë morök elmëak omnaröak arën kön wiin isëpënëak Anutuun kimang wali yamëëaurö. Ar kangiir akunetak könöm kësangöt koirënëet.]

¹⁵“Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi ngönën omën kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar omën namp pim ngönënte sëp wesak arim ngönënta ënëm ëëpënëak i kaöök olëak yang kaö poutë yesaurö. Pël yeem arim utpet yaaut pet elmëen pi ënëm panë ëak ar il niwesak arim es parëaöökë sënë pöl piita teëntom së orööpnaat.

¹⁶“Elei, wotöök it il tëaurö, ar Anutuu kanö omnaröen pet yaalmëem arimënt kan pöök nasën yaaurö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar omnaröen ngön kaar epël yamëëaurö. ‘Omën namp ngön nent kosang wasëpënëak Anutuu ngönën tup kaöetakël utak kosang wasën pöt mos ëëpnaat. Ën namp aini kool ngönën tup kaöeta kakaati ë rangia pötëël utak kosang wasën pöt kë ëëpnaat.’ ¹⁷It il tëa kaökaurö aë! Tol nentak kaöet? Ngönën tup kaöetak këet ma aini kool kakaati ë rangia pötök këet? Anutuu ngönën tuptakëer kaöet. ¹⁸Ar tapël ngön kaar epël yamëëaurö’ ‘Omën namp ngön nent kosang wasëpënëak ur Anutuun kiri yawiautakël utak kosang wasën pöt mos ëëpnaat. Ën namp urta rangk kiri wiautëël utak kosang wasën pöt kë ëëpnaat.’ ¹⁹It il tëa kaökaurö aë! Tol nentak kaöet? Ur Anutuun kiri yawiautak këet ma urta rangk kiri wiautak këet? Urtakëer kaöet. ²⁰Pël yaë pötaanök omën namp urtakël utak kosang wesak yemaan pöt urötere kiri wiaut pouteparëël utak kosang wesak yema. ²¹Ën namp Anutuu ngönën tup kaöetakël utak kosang wesak yemaan pöt ngönën tupëtere tuptak wëaupököl utak kosang wesak yema. ²²Ën tapël namp kutömweriil utak kosang wesak yemaan pöt Anutuu ur kësangëtere pötak wel aisëaupököl utak kosang wesak yema.

²³“Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi omën kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar ëwamre kaëkoöre këenre pöt wa top ëak moresiar wesak kom ëak kopët nent Anutuun yaö yaalmë. Ar omën pas pöt yeemak nokoliil wotpil mëmpöore yaköm ëak ompyaö elmëere Anutuun kön wi kosang wasö

ngön kosang kaö pipot ngaarék naön yeë. Poutepar éënë pötaar ompyaö. ²⁴Wotöök it il téaurö, ar Anutuu kanö omnarö pet yaalmëem arimënt kan pöök nasën yaaurö. Omën namp iiste nëmpënëak yaëen iwal namp ilaan pöt nanëmpan, lë olapnaat. Pël ëëpnaatak pol kamal kësangëp ilaan iistaring köntak nëmpnaat. Tapël ar Anutuu ngön kosangötë ënëm ëënëak kot panë nantë ënëm yeem kaöat sëp yewas.

²⁵“Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi omën kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar kelönre söwaröt kasngaëël pëen i yairem öngpök i nairën ëen kewil wia pöl ar koröpöök ompyaö wasën arim lupötë pöt kainre koröpöökë kentöökë ënëm yaaö pöt peö ëak wë.

²⁶Parisi omën it il téaup ni! Wet réak kelönre söwarötë öngpök irën kewil won sëpna pöt kasngaëëlta won wiaapnaat.

²⁷“Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi omën kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar omën yangaöökë ökörö. Tomök pöt omnarök ë rangiin itaangkën ompyaö yaë. Ën öngpök pöt omën kosere söp kampöt wia. ²⁸Ar tapël arim koröpöök omnaröa ëöetak wotpil koröp orök wëen arim lupötë pöt kaar yaaëre utpet yaaut wia.”

Yesuuk Parisiire ngön kosangötë ngarangkörö utpet kangut öpnaat pël mëëa
(Luk 11:47-51)

²⁹“Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi omën kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar tektek ngön yaaö omën ngaanëër wel wiauröa yangaö wa ngölöp weseim wë. Pël yeem wotpil wakaimauröa yangaö ë morangieim wë.

³⁰Pël yeem ar epël aim. “Tenim ëaröa wakaimauuk wakaimanëën pit kaamök ëak tektek ngön yaaö omnarö namëngkën ëan tapön.” ³¹Arim ngön yak piptak ar omën tektek ngön yaaö omnarö mëneimauröa ëarö pöt tekeri yewas.

³²Arim ëaröa mëneima kaut wia pöt arök mën pet irën. ³³Kamal ëlre ruuröa ök utpetarö, arim saunaté kangüir es parëaöök sënë akun temanöm yesën kas tarék së ëlëöp ilan? Pangk pël naëngan. ³⁴Pötaanök ne niamaan kat wieë. Ne tektek ngön yaaö omnaröere ngön ompyaut ëwatöröere ngön ompyaö pöt rë nuulöpnaarö arim naë wes nimëëmaat. Pël ëen arök narö mëmpööre këra yetaprak mö pël ëënëët, narö arim ngönën tupötë pës momöak ka nantëaan nantë waö ë momëënëët. ³⁵Pël ëënë pötak Anutuu omën wotpilörö mënan pöta kangut arim naë orööpnaat. Ngaanëër arim ë nampök ngës réak Apel mënak mëmpö mëmpö ë wais Sekaraia, Perekaiaë ruup, Anutuu ngönën tup kaöetak kiri yawiautere ngëëngk panë tupta ngeröök mënaut. ³⁶Ne yaap niamaan. Omën mënauröa kangut ar peene e wë epöröa naë orööpnaat.”

Yesuuk Yerusalem omnaröen yaköm köm mëëa
(Luk 13:34-35)

³⁷Yesuuk kaalak epël ök yema. “O Yerusalem omnarö, Yerusalem omnarö, yaköm. Ar tektek ngön yaaö omnarö mëmpööre ngönën omën

arim naë wes nimëaurö kël mö wel wi pël yaaurö. Ne kët ël epotë kokor ëlëpë ruurö wereweriarë öngpök wa mëak ngarangk yaalmë pöl ar wa rongan ëak ngarangk elniimëak kent kön wiak pël yaalniin ar kaaö elnëeimauro. ³⁸Pötaanök ne sëp niwasën ar ngarangk won önëët. ³⁹Yaap, ne epël niamaan. Ar neen itnaangkën wakaim akun kaöaöök neen kaalak itenak epël neanëët. ‘Aköpök wes mëen yewais epopön yaya mepa.’ ”

Yesuuk Anutuu ngëenglk tupët utpet sëpnaat ök mëä

(Maak 13:1-2; Luk 21:5-6)

24 ¹Yesu pi ngön pöt ök më pet irak Anutu pim ngönën tup kaöetakaan oröak yesën ten pim ruurö naë së ka yal menmen ë seëautön sös mëak pet elmëaut. ²Pël ëën epël niiaut. “Ne yaap niamaan. Omën ompyaö e wiaan ityaangk epot epël wi naöpan. Ënëmak ngaaröak wais tup epët tööl olaan kël naö naöökë rangk wi naöpan, utpet panë sëpnaat.”

Yesuuk këlangön ke nentere nent orööpnaata ngönte mëä

(Maak 13:3-13; Luk 21:7-19)

³Pël niak Yesu pi Olip tomök së wel aisëaan pim ruurö tenimënt naë së epël mëak pëël mëëaut. “Nim ngönën tupët tööl komun ëëpnaat aan pöt taan pël ëëpën? Ën nim kaalak waisën akun pet irëpna pöt temanöm yesën oröpöt oröön ten itenak ëwat sën?” ⁴Pël maan Yesuuk tenën epël niiaut. “Ar omnaröak lup wa irikor elniipanëën këëkë ngarangk ëën. ⁵Naröak wais nem yapintakël, ‘Ne Kristo,’ pël niak omën selap pitëm lup wa irikor elmëëpnaat. ⁶Ar nga yapinte kat wiak ngarangk ëëë. Kas ëëngan. Akun kaöaö ngolöp yaëën omën pipot wet rëak orööpnaat. ⁷Omën kur nementëkaanöröak kur nementekël nga ëëpnaat. Ën yang omp ak nampë omnaröak munt nampë omnaröaan nga ëëpnaat. Pël yaëën yang nantë kaömp ngöntök oröeim wëën moup selap mööpnaat. ⁸Omën pipot om öng namp ru wilëpënëak lel yailën këlangön kat yawi pöta ök ëëpnaat.

⁹“Akun pötak omnaröak ar wali nuwak naröa naë nuulëën këlangön kat niwiak nimpënaat. Ën yang poutë omnaröak ar nemorö pël weseë arën kööre tok elniipnaat. ¹⁰Omën pöt yaaröön omën selap pitëm kön wi kosang yewesaut sëp wesak pitëm karuröen kup mowiin neneraan kööre tok ëëpnaat. ¹¹Pël yaëën tektek ngön yaaö kaar omën narö selap oröak omën kësang morök elmëën pitëm kaarötë ënëm sëpnaat. ¹²Pël ëën utpet yaautök ulöl sëën omën selap pitëm lup sant yaaut won sëpnaat. ¹³Ën omën weë sak wakaim wel wiipna pöp Anutuuk kama öpnaap. ¹⁴Pël ëën Anutuuk wa ngaöök yanimë pöta ngön ompyaö epët nem omnaröak yang poutë omnaröen ök maan kat wi pet yairën akunet pet irëpnaat.”

Omën utpet panëët orööpnaata ngönte

(Maak 13:14-23; Luk 21:20-24)

¹⁵“Ënëmak omën utpet panëët omnant utpet yewesaut Anutuu ngëenglk tuptak wiaan itaampunëët. Omën pöt tektek ngön yaaö namp Taniel

puuk orööpënëak äaut.” (Ar ngön epët sangk kelënëerö pöten këékë kön wiaan.) ¹⁶“Pël yaëen Yutia yangerak wëaurö kas rosiraöökël sën. ¹⁷Ka tomök öpnaapök kaata kakaati së omnant öpan. ¹⁸Ën yaak öpnaapta kak së ulpëenre omnant öpan. ¹⁹Elei, akun pötak ru kepringre ru kapa yemenaurö tol ëëpën? ²⁰Ar omën kas yaaö pipot kopi akunetakre Anutuu kë yesa ngëëngk akunetak orööpanëen Anutuun kimang man. Akun pötë ar yok pangk kas nasëngan pötaanök. ²¹Akun pötak këlangön kaö panë kat wiipnaat. Ke pil nent kutömre yang oröaurekaan yewaisem e wë eptak naaröön äaut. Ënëmeta naaröön ëëpnaat. ²²Anutu pi akun pöt mënt wasëpënëak kön wia. Pi pël naën ëa talte omën pourö kö sën. Omën pim yaö wesauröaan akun pipët mënt wasëpnaat.

²³⁻²⁴“Akun pötak kaar omën selap oröak naröak pitëmtën, ‘Ne Kristo,’ pël yaan naröak, ‘Ne tektek ngön yaaö omnamp,’ pël niapnaat. Pit omnarö morök elniin pitëm ënëm ëënëak retëng weëre kosangringöt ëëpnaat. Yaap, pit omën Anutuu yaö wesauröeta morök elniak pël ëëpnaat. Pötaanök nampök, ‘Kristo e oröak wë,’ pël yeniaan nampök, ‘Kristo ëngkrek oröak wë,’ pël yeniaan pöt kat mowiinganok. ²⁵Ne omën pöt naaröön wiaan ök yeniak. Pötaanök ënëmak yaaröön ëngk ma e wasnganok. ²⁶Ënëmak naröak, ‘Kristo yang omën wonrek yaaröön itenaut,’ pël niaan pöt sëngan. Ën naröak, ‘Kristo ka eptak ëlëëp wë,’ pël niaan pöteta kat wiingan. ²⁷Omën Këëp ne kent tangarta yamëngk pöl ëëmaap. Kent tangarët kopëter tar elmëen këtëpë yengampiaulaan yeilëaul poutë ëwa ë pet yair. Pipta ök Omën Këëp nem waisuma akunetak tekeri yesën omën pourö neen itaampun sa. ²⁸Omnantë söp kampaöök wer moön tuparö wa top yaë. Pöta ök ënëmak ne wais utpet yaaurö kangut mempaat.”

Omën Këëp orööpnaata ngönte

(Maak 13:24-27; Luk 21:25-28)

²⁹“Akun pötak omnarö këlangön kat wi pet yairën këtëp röök ulöpnaat. Pël ëen ngoonöpta ngaap yesën ariat kutömweriaan tiak yengentiin kutömweri omën weëre kosangringöt këlok sëpnaat. ³⁰Pël ëen Omën Këëp nem tekeri suma retëng kësang nent kutömweri yaaröön yang omën pourö itenak kas ëak merek apnaat. Pël yaëen ne weëre kosangre iere kasir nemotring kutöm kepilötë rangk yaaröön itaampnaat. ³¹Pël ëen Anutuuk kuup kaö yamëngkën nem enselöro wes mëen së nem omën yaö wesaurö yang we naöökaan naöök, oorekaan öngkrek yang poutëaan koirëpnaat.”

Akun kaöaö temanöm yesën omnant orööpnaata ngönte

(Maak 13:28-31; Luk 21:29-33)

³²“Ar këra wasmentë yaë pöten kön wieë. Këra pöment ëp këre sak wil yewatën itenak pöt kopi akunet temanöm yes pël yewas. ³³Pöta ök omën

jeniak epot yaaröön itenak pöt, ‘Pim waisëpna akunet temanöm sëen waisëpënëak yaë,’ pël wasënëët. ³⁴Ne yaap niamaan. Omën e wë epörö wel wi won nasën wiaan omën jeniak epot orööpnaat. ³⁵Kutö mre yang eptepar won sëpnaatepar. Ën nem ngön epët won nasëpan.”

Akun kaöaö orööpna akuneten köpël wë

(Maak 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-36)

³⁶“Omnarö ar omën pötë orööpna akun kë panëëten ewat naön. Ën ensel kutö mweri wëauröere Anutuu Ruup neenta ewat naön. Pep pimtökëer ewat wë. ³⁷Noaë akunetak omnaröa ëa pöl Omën Këëp nem waisuma akunetak tapël ëëpnaat. ³⁸I ngaampel naaröön wiaan pit iire kaömp në, öngre omp ë pël ëeim Anutu kasëng menak wëen Noa wangaöök ilëa. ³⁹Pël yaëen pit köpël wëen i ngaampel oröön omën pourö i nak won sa. Pöta ök Omën Këëp nem waisumaatak omnarö köpël wë pitëm omnant yaaut ëeim wëen waisumaap. ⁴⁰Akun pötak omp naar ya lupöök wëen namp yeweem namp sëp wasumaap. ⁴¹Ën öng naarta kaömp koröp yokoëëm wëen namp yeweem namp sëp wasumaap. ⁴²Ar Aköp nem waisuma akuneten köpël wë. Pötaanök ngaire wa kom ëeim ön. ⁴³Ar epël kön wieë. Ka pepap pi kainëpë rö kan waisëpna akuneten ewat wëanëen itit wë ngarangk ëen kainëp kaat pör menak neilaan ëan tapön. ⁴⁴Omën Këëp nem waisuma akunetak ar kön nenewiin wëen pipël ëëm sa. Pötaanök ko ëak ön.”

Inëen ru ompyaupre utpetapë ngönte

(Luk 12:41-48)

⁴⁵“Ar inëen ru ompyaupë ök sën. Inëen ru namp kön ompyaö wieë ya ompyaö yamëngkën kaöapök muntarö ngarangk ëëë akunatë kaömp mampënëak moulmëak sa. ⁴⁶Ënëmak inëen ruup kaöapë ök mëak sa pöl ëeim wëen kaöap wais itaangkën pöt pi ërëpsawi ëëpnaat. ⁴⁷Ne yaap niamaan. Kaöap pi pim omnant pout ngarangk ëëpënëak moulmëëpnaat. ⁴⁸Ën inëen ru utpet pöp pi, ‘Nem kaöap pi teënt newaispan,’ pël weseë ⁴⁹inëen ru pim karurö tang mööre omën i ngaat nak kön irikor yaauröaring kaömpre i ngawi në pël eim wë ⁵⁰pim kaöapë waisëpna akuneten kön nawiin öpna pötak kaöap kaalak waisëpna pöt ⁵¹pi yokot pöp möak utpet wesak kaar omnaröa naë moulmëëpnaat. Pörek omnarö ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaan.”

Öng ulwas 10 pöröa ngönte

25 ¹“Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt öng ulwas 10 pitëm karip omp koirëpna pöröakël ök ëëmaan. Ong pörö omp namp pim öng yaup koirëpënëak yewaisën pit neenem rampeet wak kan kourak koirëpënëak sa. ²Öng 5 ëak könringörö, 5 ëak wonörö. ³Öng kön won

pörö pit i kön korat naön, rampeet pëen wak sa. ⁴Ën könringöröakëer i kön korat rampeetring wak sa. ⁵Pël äak sê kor wëen omp öng koirëpnaap teënt newaisën ëen kor wê ka kom ëen ka ura. ⁶Pël ëen rööök lupöök ngön nent ngön äak epël mëëa. ‘E, öng koirëpnaap yewaisrek wal äak sê koireë.’ ⁷Pël maan pit yaan sak wal äak rampeet mangia. ⁸Pël yeem kön wonöröak könringöröen epël mëëa. ‘Tenim rampeet yariirek i nant lë nineë.’ ⁹Maan könringöröak epël mëëa. ‘Tol äak pël ëëpen? I epot tiar pourö pangk naalniipan. Arta uröm kaatak sê arimot sum ëëë.’ ¹⁰Pël maan pit yesën omën öng koirëpnaap wais kopëta wesak kor wëaurö koirak sa. Pël äak kak sê oröak kaata kakaati sê ilëak kan wari ulmëak öng koirëpnaapë këere imën neim wëa. ¹¹Pël ëeim wëen öng kön wonörö sê ap wesak ngön äak öng waupön epël mëëa. ‘Kan tē niwi. Kan tē niwi.’ ¹²Maan epël mëëa. ‘Yaap niamaan. Ne arën it köpël yaningëngk.’ ”

¹³Yesu pi watepang ngön pöt niak kaalak tenën epël niiaut. “Nem kaalak waisuma akunet köpël. Pötaanök ngai ëeim ön.”

Omën mon menaurö watepang ngönte

(Luk 19:11-27)

¹⁴Yesuuk kaalak watepang ngön munt nent epël niiaut. “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt omën kaö nampë ëa pötakël ök ëëmaan. Pi yang wali nerakël sêpënëak pim inëen ruuröen yas mëak pim omnant ngarangk ëeim öpënëak kom ë mena. ¹⁵Pi pitëm ya yamëngkauten kön weswes ëëë kom äak namp 5000 kina, namp 2000 kina, namp 1000 kina pël meank sa. ¹⁶Pël ëen inëen ru 5000 kina mena pöpök ya kosang mënak 5000 kina tapël koirak. ¹⁷Ën kar 2000 kina mena pöpök ya kosang mënak 2000 kina tapël koirak. ¹⁸Ën kar 1000 kina mena pöp pim kaöapë monat wak sê yang kel weera.

¹⁹“Akun wali sêen kaöap kaalak wais pim inëen ruurö mon mena pöt öpënëak wa rongan elmëa. ²⁰Pël ëen mon 5000 kina mena pöpök naë wais epël mëëa. ‘Nem kaöap, ni mon 5000 kina nenaup. Pël ëen nook ya mënak 5000 kina tapël koirak.’ ²¹Maan kaöapök epël ök mëëa. ‘Inëen ru ompyaup, ni ya ompyaö mënan. Ni omën pasut ngarangk ompyaö ëeiman. Pötaanök nook omën këeta ngarangk niulëëmaan. Neering wë ërëpsawi ëëpa.’ ²²Pël yemaan inëen ru 2000 kina mena pöpökta tapël naë wais epël mëëa. ‘Kaöap, ni mon 2000 kina nenaup. Pël ëen nook ya mënak 2000 kina tapël koirak.’ ²³Maan kaöapök epël ök mëëa. ‘Inëen ru ompyaup, ni ya ompyaö mënan. Ni omën pasut ngarangk ompyaö ëeiman. Pötaanök nook omën këeta ngarangk niulëëmaan. Neering wë ërëpsawi ëëpa.’ ²⁴Pël yemaan inëen ru 1000 kina mena pöpökta tapël naë wais epël mëëa. ‘Kaöap, ne nim songönte ewat wë. Ni nga yaaup yak omnant omën muntaröak ngëntën yewetaup. Ni omnant nangëntën yeem omën naröa ngëntaurekaan këet wak yenaup. ²⁵Pël yaaup yak kas ëen

nim 1000 kina nenan pöt wak sè yang kel weerak wakaimaut. Pötaanök nim monat kaalak yaningk. E.’ 26 Pël maan kaöpök epël mëëa. ‘Inëen ru utpet wisënëp. Ne omnant omën muntarök ngëntën watööre omnant nangëntën wë omën naröa ngëntaurekaan këët wa në pël yaaup pël kön wiaup ma? 27 Ni nem songönten pipël ewat wëak tol ëënak nem monat mon kaatak nawiin ëaup? Pël ëanëen ne wais mon pöt kangitaring wan tapön.’ 28 Pël mëak omën pörek wëauröen epël mëëa. ‘Ar mon 1000 kina epot piikaan wa ëp ëak mon 10,000 kina wa epop meneë. 29 Namp pi omnant menaut ngarangk ëak wëen pöt muntat erën ëak mangkën ulöl wesak wak öpnaat. Ën namp pi menaut ngarangk naën wëen pöt wa ëp ëën om pas öpnaat. 30 Inëen ru utpet epop wak köö panëëtak moolaë. Pël ëën pörek ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaan.’ ”

Yesuuk kom elniipnaat

31 “Wë ënëmak Omën Këëp nem ëwaö wak nem enselöröaring waisumaatak kaö sak nem ur kësangtak wel aisëaam sa. 32 Pël ëen yang omën pourö nem iri wa top ë nuulëen sëpsëp ngarangkëpök sëpsëpörö memeeröa naëaan kom yaë pöl ëen rongan nentepar ëëpnaat. 33 Pël ëen omën ompyaö sëpsëpöröa ökörö nem yaapkëël, utpet memeeröa ökörö katnëël pël ë nuulëëmaat. 34 Pël ëak Omp Ak kësangëp nook yaapkëël öneëroën epël ök niamaap. ‘Nem Pepapök ompyaö niwësaurö, ar wais pim wangaöök nimëëpënëak kutömre yang naaröön wiaan kopëta wes niwia pötak ilaë. 35 Ne këen wëen ar kaömp nenaaurö. Iiten yaëen iit nenaaurö. Maimerakaanëp sant elnëaurö. 36 Ulpëen won wëen nenaaurö. Yauman yaëen ngarangk elnëaurö. Wii kaatak neulëen wëen wais ëö nenaaurö.’ 37 Pël niaan omën wotpilörök neen epël neanëët. ‘Aköp, ni taan këen wëen itenak kaömp ninan? Ën taan iiten yaëen iit ninan? 38 Ma taan maimerakaanëp sant elnian? Ma taan ulpëen won wëen ninan? 39 Ën taan yauman yaëen ngarangk elnian? Ma taan wii kaatak wëen wais ëö ninan?’ 40 Pël neaan nook epël ök niamaat. ‘Ne yaap niamaan. Ar nem kar pas eporö kaamök elmëan pöt neen elnëan pël yaë.’ 41 Pël niak nem katnëël öpnaaröen epël ök memaat. ‘Anutuuk kemp elniaurö ar mop wiak es kosangwesi seë. Es pöwes Anutuuk ngaanëer Setenre pim enselöröaan merauwes. 42 Pöt epël. Ne këen wëen ar kaömp nenangkën ëaurö. Iiten yaëen iit nenangkën ëaurö. 43 Maimerakaanëp sant naalnëen ëaurö. Ulpëen won wëen nenangkën ëaurö. Yauman yaëen ngarangk naalnëen ëaurö. Wii kaatak neulëen wëen wais ëö nenangkën ëaurö.’ 44 Pël maan pit neen epël ök neapnaat. ‘Aköp, ni taan këen wëere iiten ë, maimerakaan waisööre ulpëen won wë, yauman ëere wii kaatak wë, pël yaëen itenak kaamök naalniin ëan?’ 45 Pël neaan pitën epël memaat. ‘Ne yaap niamaan. Ar nem kar pas eporö kaamök naalmëen ëan pöt neen elnëan pël yaë.’ 46 Omën utpet pörö pit kö yesa kak së utpetat ëeim öpnaat. Ën wotpilörö wëwë kosangtak së öneët.”

Omèn kaōarō Yesu mëmpnaata ngönte ëmön ëa
(*Maak 14:1-2; Luk 22:1-2; Son 11:45-53*)

26 ¹Yesuuk ngön pöt ni pet irak kaalak ten pim ruuröen epël ök niaut. ²“Ar ëwat wë. Kët nentepar won sëen Anutuu mait elmëa akunet temanöm sëpnaat. Akun pötak Omèn Këep ne omnaröak kööre toköröa moresi neulëen këra yetaparak nemööpnaat.”

³Akun pötak kiri ar yaaö kaōaröere ngarangkörö pit kiri ar yaaö wotöököp, Kaiapas, pim kaatak së wa top ëak ⁴Yesu ëlëep wali wak mëmpnaata ngönte ëmön ëa. ⁵Pël yeem pit epël mëëa. “Omnarö tiarring nga elpanok akun kësangtak pël naëngan.”

Öng nampök Yesu i nga kampët lë momëa
(*Maak 14:3-9; Son 12:1-8*)

⁶Yesu ten pim ruuröaring Petani kak së oröak kësë omèn namp Saimon pim kaatak së wëa. ⁷Pël ëen öng namp kël kep ompyaö nentak i köp nga kamp sum kësangring nent pim naë wak waisa. Pël ëak Yesu kaömp yenën i pöt pim kepönöök lë yemomë. ⁸Pël yaëen ten pim ruurö itenak öngöpön nga ngön epël ëaut. “Pi tol ëënak i sum kaöaring epët pas köntak lë yemomë? ⁹I piptak mon kësang koirën omèn omnant wonörö mangkën pangk ëëpnaatep.” ¹⁰Pël yaan Yesu pi tenim ngönten kön waswas ëëë epël niaut. “Ar tol ëënak maan pi ya këlangön kön yawi? Pi neen ompyaö pan yaalnë. ¹¹Omèn omnant wonörö pit akun wali arring wëen ompyaö elmëëneëak pöt yok pangk pël ëëneët. Èn ne pöt akun wali arring naön ëëmaap. Pötaanök pim ompyaö yaalnë epët yok pangk yaalnë. ¹²Ne teënt wel wiin yang kel neweerëpnaap. Pötaanök Yuta omnaröa sokutë yaaul nem koröpöön kan yaö elmëak i nga kamp yaaut lë yenemë. ¹³Ne yaap niamaan. Nem ngönte yang ël epotë aö yesem pöt öng epopë yaalnë epëta ngönte aan omnarö kat wiak kön wiipnaat.”

Yutas pi Yesuun kup mowiipënëak sum wa
(*Maak 14:10-11; Luk 22:3-6*)

¹⁴Pël niaan ten ru 12 pöröakaan namp, yapinte Yutas Keriot kakaanëp, pi kiri ar yaaö kaōaröa naë së ¹⁵epël ök mëëa. “Ne Yesu arim moresi niulëen pöt ar mon tolël ëak nampön?” Pël maan pit mon siluwa 30 pöt mena. ¹⁶Pël ëen akun pötak ngës rëak Yesuun kup mowiipënëak kan ap weseima.

Yesu pi pim ruuröaring Anutuu mait kaömpöt na
(*Maak 14:12-21; Luk 22:7-14, 21-23; Son 13:21-30*)

¹⁷Kaömp peret yis namëënot yena akun ngëëngkët temanöm sëen Yesuu ruurö ten pim naë së epël mëak pëël mëëaut. “Ka taltak Anutuu

mait elmëa akunetak kaömp nëmpenaat ar äak kopëta wasënëak kent kön yawiin?” ¹⁸ Pël maan epël niiaut. “Ar Yerusalem kak së oröak omën nem yeniak pöp koirak epël man. ‘Rë yanuulaupök epël yenia. “Nem akun newiaut temanöm yes. Pötaanök Anutuu mait elmëa akunetak nem ruuröaring kaömp ngawi numaat.” ’ ” ¹⁹ Pël niaan ten pim ök niia pöl äak së Anutuu mait elmëa akunetak kaömp nënaat ar äak kopëta wesaut.

²⁰ Koö olaan Yesu ten pim ruuröaring kakaati së kaömp yenautak wel aisëak wëa. ²¹ Pël äak Yesuuk tenën epël niiaut. “Ne yaap niamaan. Arim naëaan nampök nemëën kup mowiipnaat.” ²² Pël niaan ten ya këlangön pan ëën pöppöp piin epël mëak pëël mëëaut. “Aköp, nook ma?” “Aköp, nook ma?” pël maö saut. ²³ Pël ëën puuk epël niiaut. “Neering kaömpöt iistak wariak yen epöpök nemëën kup mowiipnaat. ²⁴ Omën Këëp ne ngönëntak nemëën ëa kan pöök së wel wiimaap. Ën nemëën kup mowiipna pöp, elei, kangut kësang pan öpnaap. Pim ëlëpök nawilën ëanëën ompyaö ëan tapön.” ²⁵ Pël maan kup mowiipnaap, Yutas Keriot kakaanëp, puukta tapël epël mëak pëël yema. “Aköp, nook ma?” Maan, “Ni tapöp,” pël yema.

Yesuuk ruurö kë mena

(Maak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1 Korin 11:23-25)

²⁶ Pël mëak ten kaömp yenem Yesuuk kaömp nent wak Anutuun yowe mëak pel ninak epël yenia. “Epët nem mësëpëtak wa neë.” ²⁷⁻²⁸ Pël niak wain kelön nent wak Anutuun yowe mëak ten ninak epël yenia. “Epët nem iit. Il yoolaan Anutuuk omën selap pitëm saunat won yewasem pim sulöp ngolöpët taë yewas. Pötaanök ar pourö wak neë. ²⁹ Ne niamaan kat wieë. Yangerak eprek wain iit peene nëën pet yair. Arring kaalak nanën wë ënëmak akun kaöaöök nem Pepapë naë wain i maim nent nëmpenen ëa.”

³⁰ Ten kaömp na pet irak ngönën tan nent mëak kakaan oröak Olip tomökël saut.

Yesuuk Pitaë piin yak mowasëpnaaten ök mëëa

(Maak 14:27-31; Luk 22:31-35; Son 13:36-38)

³¹ Kan kourak yesem Yesuuk tenën epël niiaut. “Röök eptak ar pourö ne sëp newesak kas sënëët. Arim pël ëënë pöt ngönëntak ngön nent epël wia. ‘Ne sëpsëp ngarangkëp mëngkën sëpsëpörö repak sëpnaat.’ ³² Ne yaap wel wiin weletekaan wal ë neulëën wet rëak Kalili yangerak së wëen ar ënëm waisënëët.” ³³ Pël niaan Pitaak epël yema. “Eporö sëp niwesak kas sëpën koröp. Ne pöt, pël naëngan pan.” ³⁴ Pël maan Yesuuk epël yema. “Ne yaap niamaan kat wi. Ni röök eptak kokor ngön naën wiaan akun nentepar nent yak newasumëët.” ³⁵ Pël maan Pitaak kaalak epël yema. “Nimënt yanimëngkem ne nempënëak yaan pöteta yak naniwasën ëëmaap.” Pël yemaan ten pourö tapël mëëaut.

Yesu pi Kesemani ngësöök së Anutuun kimang mëä
(Maak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶Pörekaan yesem yang lup nenta yapinte Kesemani pörek së oröak Yesuuk tenën epël yenia. “Ar eprek wëen ne ëngkrek së Anutuun kimang memaan.” ³⁷Pël niak Pitaare Sepeti pim ruaar koirak saut. Yesem ngës rëak ya këlangön kön wiak ya ngës pan ëa. ³⁸Pël yeem epël mëä. “Ne ya këlangön panë yeem wel wiima yangap yaë. Pötaanök kosang newesak neering itiit öpa.” ³⁹Pël mëak kot nent ëngkël së ë kosaö yangerak wesirak wë Anutuun kimang ngöntak epël mëä. “Pep, ni kön wiin pangk ëen pöt këlangön nem naë orööpënëak yaë epot mop wasum. Nem könöök won, nim könöökë wiaul ëëm.” ⁴⁰Pël më pet irak pim ru naar namp pöröa naë së itaangkën ka uraan Pitaan epël ök mëä. “Ar neering kot nent itiit naongan ma? ⁴¹Moröktak wiap sënganëen lup itiit wë Anutuun kimang maë. Arim lupöt kengkën yeëetak koröpöt könöm yaalni.” ⁴²Pël mëak kaalak së Anutuun kimang mëak epël mëä. “Pep, këlangön epot ilap neriipënëak kön wiin pangk naën ëen pöt yok pangk kat wiimaat. Nim könöökë wiaul ëëm.” ⁴³Pël më pet irak kaalak pim ru naar namp pöröa naë së itaangkën pitëm itöt könöm yaëen ka ureim wëen itena. ⁴⁴Pël ëak kaalak së kimang maan akun nentepar nent ëa. Ngön wet rëak kimang ngöntak ök mëä tapët kaalak mëä. ⁴⁵Kimang më pet irak ru naar namp pöröa naë së epël mëä. “Ar om ka kënkön ureim wë ma? Peene epët nemëen kup mowiiipna akunet temanöm yes. Omën Këep nemëen kup mowiak omën utpetaröa moresi neulëepnaat. ⁴⁶Wal ëen sëpa. Omën nemëen kup mowiiipnaap e yaarö.”

Yutasök Yesu kööre toköröa moresi ulmëä
(Maak 14:43-50; Luk 22:47-53; Son 18:3-12)

⁴⁷Yesu pi pël yamëem wëen ten pim ru 12 pöröakaan namp yapinte Yutas pöpring omën kësang pan kiri ar yaaö kaöaröere ngarangköröak maan inre tang wak wais oröaut. ⁴⁸Yutas Yesu kup mowiiipna pöp wet rëak pitën epël mëä. “Ar ëwat sënëen tot numaatak pël yaëen tapöp wesak wali ön.” ⁴⁹Pël mëak pi teëntom Yesuu naë wais, “Aköp, ni e wëen ma?” pël mëak tot yen. ⁵⁰Pël ëen Yesuuk epël yema. “Ngöntöp nim ëëmëak waisan pöl ë.” Pël maan pit wais yeö. ⁵¹Pël yaëen ten Yesuring wëauröakaan nampök pim öpwer yepatuukaan tëak kiri ar yaaö wotöököpë inëen ru namp möak pim katëep per yoola. ⁵²Pël ëen Yesuuk piin epël yema. “Ni öpwer yepatuuk më. Omën öpwerring nga yaë pörö naröak kangiiir öp möön wel wiipnaarö. ⁵³Ne nem Pepapön kimang maan pi teëntom ensel kësang pan rongan 12 pöt wes mëen wais kaamök elnëepna pöt ni köpël ma? ⁵⁴Pël ëëmaatëp ngönëntak utpet nem naë orööpënëak ëa epot tol ëak orööpën?”

⁵⁵Pël niak pi öpënëak waisauröen epël yema. “Ar neen ngaap wesak wali neönëak inre tang wak yewais ma? Ne kët ël epotë ngönën tup kaöetak arring wëaup. Pël ëen ar akun pötë neneön yaaurö. ⁵⁶Pël ëaap omën epot yaaröön tektek ngön yaaö omnaröa ngaanëer retëng ëa pöt kë yaarö.” Pël yemaan ten pim ruurö sëp mowesak kas saut.

Yesu ngön yaatak moulmëa

(Maak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Son 18:13-14, 19-24)

⁵⁷Ngön kosangötë ngarangköröere kaöarö pit kiri ar yaaö wotöököp, Kaiapas pim kaatak wa top ëak wëen omën Yesu wali wa pörö pi pörek mësak së moulmëa. ⁵⁸Pël ëen Pita pi ënëmënëm sa. Pël ëak pi kiri ar yaaö wotöököpë kaatak oröak ëmöökö kakaati së ilëak pit Yesu tol yaalmë pöt itaampënëak ngai omnaröa tektrak wel aisëa. ⁵⁹Pël ëen kiri ar yaaö kaöaröere kansol pourö Yesu mëmpnaan omën naröak kaar rëak pim utpet ëautön mapënëak ap wesa. ⁶⁰Pël yeem pimëen ngön kaar kësang pan koiraap pöt könöm naën ëen om ap weseim wëen ënëmak omën naar pitëm naë së ⁶¹epël mëëa. “Omën epmor epël ëaumor. ‘Ne Anutuu ngëengki tup epët tööl olëak kaalak kët nentepar nent ök remaap,’ pël yaan kat wiaumor.” ⁶²Pël maan kiri ar yaaö wotöököpök wal ëak Yesuun epël ök mëëa. “Pitëm nimëen ngön ya epëten tol yewasën? Ni kangiir nent naëngan ma?” ⁶³Pël maan Yesu ngön nemaan wëen kiri ar yaaö wotöököpök kaalak epël ök mëëa. “Ne Anutu wëwëetaringëp pim ëöetak pëel niamaan kosang wesak am. Ni Anutuu Yaö Niiap, Kristo, Anutuu Ru tapöp ma?” ⁶⁴Pël maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Nimtë yaan pi tapët. Pötaanök ne niamaan kat wieë. Ënëmak Omën Këep ne Anutu weëre kosangëp pim yaapkëel wel aisëak kutöm kepilötë rangk yewasën it nengempun sa.” ⁶⁵Pël maan kiri ar yaaö wotöököp ya utpet pan ëen pimtë ulpëënëp keli olëak pim omnaröen epël ök mëëa. “Pi Anutu il yemowasem utpet wesak ya. Tol ëen omën munt narö piin ngön mapnaaröen kaalak ap weseim öpen? Ar pim Anutuun utpet wesak ya pöt yok kat wia. ⁶⁶Ar tol yak?” Pël maan epël mëëa. “Pi utpet yaarek wel wiip.” ⁶⁷Pël mëak pim këere wot kantak wasöp ngës menak momöa. Ën naröak kerëmteparë mor kaë yemomöem ⁶⁸utpet wesak epël mëëa. “Kristo, omën ni yanimö pöpë yapinte ök a.”

Pitaak Yesuun yak mowesa

(Maak 14:66-72; Luk 22:56-62; Son 18:15-18, 25-27)

⁶⁹Pita pi ka tomök ëmöökö kakaati wel aisëaan inëen koont nampök pim naë së piin epël mëëa. “Namp ni, Yesu Kalili yangerakaanëp piiring wëaup.” ⁷⁰Pël maan pi omnaröa ëöetak yak wesak epël mëëa. “Ne nim yaan pipten ëngk ma e yewas.” ⁷¹Pël mëak ëm kanrak orööpënëak yaëen inëen koont munt nampök itenak omën naë wëauröen epël mëëa. “Omën

epop Yesu Nasaret kakaanëpring wëaakë yaaup.” 72Pël yemaan Pita pi yak weseë kosang wesak epël mëëa. “Anutuu ëöetak ne piin köpël.” 73Pël maan wë ngöpngöp yaëën omën pim naë wëauröak së piin epël mëëa. “Ten nim ngön köngkömööñ kat yawi. Ni yaap pim toktakaanëp.” 74Pël yemaan Pita pi kosang panë wesak ngön köntak epël mëëa. “Ne Anutuu ëöetak omën pöpön köpëlëp.” Pël maöataring kokor ngön ëa. 75Pël ëën Pita pi Yesuu epël mëëa pöt kön wia. “Ni kokor ngön naën wiaan akun nentepar nent yak newasumëëp,” pël mëëa pöten kön wiak yaköm pan ëën së ing kaö ëa.

Omnarö Yesu Pailatë naë wak sa
(Maak 15:1; Luk 23:1-2; Son 18:28-32)

27 1Ëlpam walën kiri ar yaaö kaöaröere ngarangk pourö wa top ëak Yesu mëngkën wel wiipnaata ngönte kosang wesa. 2Pël ëak maan wii tëak mësak së Rom yang ngarangk Pailat pöpë naë moulmëa.

Yutas wel wia
(Ngön 1:18-19)

3Wel wiipënëak kosang wesa pöt Yutas kup mowiaup kat wiak tol ëënak ëan pël kön wiak ya utpet ëën siluwa mon 30 ëak mena pöt wak së kiri ar yaaö kaöaröere ngarangkörö kaip ti menak epël mëëa. 4“Ne utpet ëak saun wonöpön kup niwiin mëmpunëak yeë.” Maan pit epël mëëa. “Tol ëën tenën yeniaan? Pipët nimtëëtep.” 5Pël maan monat Anutuu ngönën tup kaöetak moolëak së kaö töa. 6Pël ëën kiri ar yaaö kaöaröere ngarangkörö siluwa mon pöt wa rongan ëak epël mëëa. “Mon epot kup niwiak waut. Pötaanök ke epëlöt ngönënëën yawiautak wiipenaataan nga wia.” 7Pël mëak pit ngön ë kopëta wesak omën kamaatëaanörö yang kel weerëpënëak omën yang kaap ket yaaupë yang lup nent sum ëa. 8Pël ëa pötaanök yang lup pöta yapinte omën iita yanget pël ya. 9Pël ëën tektek ngön yaaö namp Seremaia pim ngaanëër ngön ëa pöt kë oröa. Ngön pöt epët. “Israel omën naröak siluwa mon 30 pöt omën sum ëëpënëak kosang wiak mena pöt pit kaalak wa. 10Pël ëën aköpë ök neea pöl pit sum pötring omën yang kaap ket yaaupë yang lup nent sum ëa.”

Pailatök Yesuun pëël mëëa
(Maak 15:2-5; Luk 23:3-5; Son 18:33-38)

11Yesu pi Rom yang ngarangkëpë ëöetak tauaan epël mëak pëël mëëa. “Ni Yuta omnaröa omën omp aköp ma?” Maan, “Yok yaan pi tapët,” pël mëëa. 12Pël maan kiri ar yaaö kaöaröere ngarangköröak pimëën ngön ya yamëngkën pi kangiir nemaan ëa. 13Pël yaëën Pailatök epël mëëa. “Omnaröa ngön yaatak nimëën ngön ke nentere nent ya pöt kat nawiin ma?” 14Pël maan Yesu pi ngön kangut nemaan pan yaëën yang ngarangkëp pi yaan sa.

Pailatök Yesu këra yetaparak mööpënëak mëëa
(Maak 15:6-15; Luk 23:13-25; Son 18:39-19:16)

¹⁵Krismakiatë akun kësang pötak yang ngarangkep pi omnaröak omën namp wii kaatakaan wes mëpënëak maan pöt wes më pël yeëa. ¹⁶Akun pötak omën namp yapinte Parapas pöp wii kaatak wë pöt omën pourö ewat wëa. ¹⁷Pötaanök omnarö wa top ëak wëën Pailatök epël mëëa. “Talëp wes nimëëmëak aim? Parapas ma Yesu yapin nent Kristo yemak pöp?” ¹⁸Yuta omën kaöarö Yesuun om pas kaaö kön wieë wii kaatak moulmëa pöt pi ewat wëak pël mëëa.

¹⁹Yang ngarangkep pi ngön pöt më pet irak pim ngön ë pet yaira urtak wel aisëaan pim öngöpök ngön nent epël wes mëa. “Ni omën wotpil puopë ngönte pet irngan. Ne peene wangarëtak piin itenak ya këlangön pan kön yawi.” ²⁰Pël yaëën kiri ar yaaö kaöaröere ngarangköröak omnaröen Parapas wes mëak Yesu mëmpnaan mapënëak këk mëëa. ²¹Pël ëën yang ngarangkep pi kaalak epël mëak pëël mëëa. “Epaarëkaan talëp wes nimëëmëak aim?” Maan pitök, “Parapas,” pël mëëa. ²²Pël maan epël mëëa. “Ën Yesu, yapin nent Kristo pël yemak epop tol ëëm?” Maan epël mëëa. “Pi këra yetaparak möön wel wiip.” ²³Pël maan pi kaalak epël mëëa. “Omën epop utpet oröp nent ëa?” Maan ngön ë olëak epël mëëa. “Këra yetaparak möön wel wiip.”

²⁴Pël maan Pailat pi wiap yemowasem itaangkën pim ngönte kat nemowiin yeem ngön kaëp kësang yaan pi maan iit kol mangkën Yesu mëmpna saunet pim naë won pöt pet elmëepënëak pim moresiar i yairem epël mëëa. “Omën wotpil epopë mëmpnaata saunet nemëën nasën, arimëën yes.” ²⁵Maan pit këm top ëak epël mëëa. “Pim mëmpnaata saunet tenre tenim ëaröaan wiaap.” ²⁶Pël maan Parapas pëël elmëak Yesu pol koröp wapötringöök momöak këra yetaparak mööpënëak ngaaröa ngësë wes momëa.

Nga omnarö Yesuun ökre was elmëa
(Maak 15:16-20; Son 19:2-3)

²⁷Yang ngarangkepë nga naröak Yesu mësak së ngarangkepë kaatak ulmëak maan nga omën pourö pim naë wa rongan ëa. ²⁸Pël ëak pim ulpëënëp përe moolëak ngaaröa ulpëën köp möa namp momëa. ²⁹Pël ëak wii këmampön ulte ket ë mowaëak kalaö naö mangkën mor yaapkëësi sungkör ëak taueëa. Pël ëën pim naë së ököök elmëak rar rë wesirak epël mëëa. “Yowe, Yuta omnaröa omp aköp.” ³⁰Pël mëak waasöp ngës menak sungköröa wa ëp ëak kepönöök momöa. ³¹Ngaaröak ököökre waswas pël elmëak ngaë ulpëënëp përeëak kaalak pimtëëp më moulmëak këra yetaparak mööpënëak mësak sa.

Yesu këra yetaparak möa
(Maak 15:21-32; Luk 23:26-43; Son 19:17-27)

³²Pit kan yesem kamtaöök omën namp Sairini kakaanëp, pim yapinte Saimon, pöp koirak Yesu këra yetapër wak sëpënëak këk maan wak sa.

33 Pël äak pit yang lup nenta yapinte Kolkota, tiarim ngöntak Kepön Kos pël yamëäa pötak sê oröa. 34 Pël äak pit wain iitarang kakam yaaut irikor äak mangkên na pet äak kaaö äa. 35 Pël ëên pit pi këra yetaprak möak pim ulpëênre poë koröpöt wak ngasamtak wiak talëpök öpên pöten itena. 36 Pël äak pörek wel aisëak piin ngarangk äa. 37 Pël äak “Omên epop Yesu, Yuta omnaröa omên omp aköp,” ngön yaatak pimëên ngön pël äa pöt këra welingweri retëng äak kepön löötak mö ulmëa. 38 Pël äak pit ngaare këkain omên naar, namp yaapkëël, namp katnëël mö ulmëa. 39 Pël ëên omnarö sak waisak yeem piin sömre ëlakëër kepön keke elmëak 40 epël mëäa. “Ni, ‘Anutuu ngëëngk tupët tööl olëak kaalak akun nentepar nent ök remaap,’ pël äauppe nimtë koröpö kaamök ë. Ni yaap Anutuu Ruup pöt këra yetaprakaan ent äak ira.” 41 Pël yemaan kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröere kaöarö pit tapël ökre was elmëak epël mëäa. 42 “Pi omên muntarö kaamök yaaupök pimtëên poprak yaë. Pi yaap Israel omnarö tiarim omên omp aköp pöt peene këra yetaprakaan ent äak irap. Pël ëên tiar itenak piin kön wi kosang wasëpenaan. 43 Pi Anutuun kön wi kosang yewasem, ‘Ne Anutuu Ruup’ pël yaaup. Pötaanök Anutuuk kent yaalmëa pöt ent ë moulmëëpnep.” 44 Pël yemaan ngaare këkain omên pöaarökta tapël utpet wesak mëäa.

Yesu wel wia

(Maak 15:33-41; Luk 23:44-49; Son 19:28-30)

45 Këtëp luaptak 12 kilok pötak wëên yanget koö olëak wiaan sê wiap kan 3 kilok oröa. 46 Pël ëên 3 kilok këtëp tingk wesak yengmaan Yesu pi ngön äak epël mëäa. “Eli, eli, lama sapaktani?” Pöt tiarim ngöntak epël. “Nem Anutu, nem Anutu, ni tol ëënak sëp yenewasën?” 47 Pël yemaan omên pörek taueëaurö pit pöten kat wiak epël mëäa. “Kat wieë. Omên epop Eliaan merëk yema.” 48 Pël yemaan pitëkaan namp pöömpö sê i kaö kelwer wak wain i som yaautak wariak këkalëp kautak wa tëak Yesu nëmpënëak mena. 49 Pël yaëên naröak epël mëäa. “Kora, Elia pi wais kaamök elmëëpën ma won pöten itempa.” 50 Pël yemaan Yesu pi kaalak merëk kaö äak pim könöp wes mëak wel wia.

51 Wel yawiin ngönën tup kaöetak poë koröp kësang ngeröök uteëaumpel oorekaan luaptak keliak nempelnempel äa. Pël yaëên yanger moup yamöön kël kësangöt luaptak weling wera. 52 Pël yaëên omên yangatta këm nga ëên Anutuu omên ngaan wel wia narö selap weletakaan wal äa. 53 Pël ëên Yesu wet rëak weletakaan wal ëënak pit omên yangat sëp wasak ka ngëëngk Yerusalem pöök sê oröak wëên omên narö selap pitën itena.

54 Nga omên wotöököpre omên piiring Yesu ngarangk wëa pörö yanger moup yamöön omnant oröa pötön itenak kas kësang pan äak epël mëäa. “Yaap, epop Anutuu Ruup.”

⁵⁵Yesu yamöön öng Kalili yangerakaan pim ënëm yewaisem kaömпре omnant kaamök elmë ima pörö kamaarek wë iteneëa. ⁵⁶Öng pël ëa pöröakaan narö eporö. Maria Matala kakaanëpre Maria muntap Semsre Yosep pöaarë ëlëpre, Sepeti pim ruaarë ëlëp piporö.

Yesu yang kel weera

(Maak 15:42-47; Luk 23:50-55; Son 19:38-42)

⁵⁷Wiap kanök Arimatia kakaan omën uröm kësang wieëa namp yapinte Yosep pöp sa. Pi Yesuu ru namp. ⁵⁸Puuk Pailatë naë së Yesuu sokuren ök mëëa. Pël maan Pailatök pim omnaröen sokur mampënëak ök mëëa. ⁵⁹Pël ëën Yosep pi sokur wak poë koröp kölam ompyaö naöök kör koëak ⁶⁰wak së pimtëën wesak kël öngöp ngolöp tëa naöök wiak kël kaö naö kur kaip tiak kanrak il wari ulmëak sa. ⁶¹Pël ëën Maria Matala kakaanëpre Maria muntap piarip naë wel aisëak ngarangk wëa.

Ngaarö yangaöök ngarangk wakaima

⁶²Kë yesa akun ngëengtakëën omnant kön yaëën ëlpam walën ngëengk akun pöt oröön kiri ar yaaö kaöaröere Parisi ngönën omnarö wa top ëak Pailatë naë së epël mëëa. ⁶³“Kaöap, kaar omnamp pim öp wë epël ëaö pöten ten kön yawi. ‘Ne wel wiak kët nentepar nent won yesën kaalak wal ëëmaap.’ ⁶⁴Pötaanök pim ruuröak së sokur këkain wak së ëlëp wiak kaar ‘Wal ëa’ epanok ni maan nga omnarö pit yangaöök së ngarangk wëën kët nentepar nent won sëp. Pim ngaan kaar, ‘Ne Kristo,’ ëa pöt wiaan kaalak ‘Weletakaan wal ëëmaap,’ ëa epët rangk sëën kaö sëpan. Pötaanök yeniak.” ⁶⁵Pël maan Pailatök epël mëëa. “Ar nga omnarö mësak së moulmëën këëkë ngarangk ëëp.” ⁶⁶Pël maan pit ngaaröaring së këlöökë rangk kë il mowiak ngaarö ngarangk öpënëak moulmëa.

Yesu wal ëa

(Maak 16:1-10; Luk 24:1-12; Son 20:1-10)

28 ¹Kë yesa akunet pet irën Sante wangam kan ëlpam walëpënëak yaëën Maria Matala kakaanëpre Maria muntap piarip itaampënëak yangaöökë sa. ²Yesën moup kësangpel möön Aköpë ensel namp kutömwëriaan irëak këlö wa pëlëër wiak rangk wel aisëëëa. ³Pim möönre koröpö kent tangarötë ököp, ën ulpëënëp kölam panë tëaup. ⁴Pël ëën ngarangk wëaurö pit itenak kas kësang ëak reireë urak it köpköp tiak së ngentiak wieëa. ⁵Pël ëën öngaar së oröön enselëpök epël mëëa. “Arip kas ëëngan. Ne ëwat wë. Arip Yesu këra yetaprak möaupön itaampunëak waisan. ⁶Pël ëanëp eprek won wiaap. Pim ngaan ök niia pöl ëak wal ëa. Wais, ur koseten iteneë. ⁷Pël ëak së pim ruuröen epël ök maë. ‘Yesu pi weletakaan wal ëa. Pël ëak wet rëak Kalili yangerak së wëën ar ënëm së itaampunëët.’ Ngön kot pi tapët ök yeniak.” ⁸Pël maan piarip teëntom

yangaöökāan kaip tiak ērēpsawi kaō ē ruurōen ök mapēnēak sa. ⁹Yesēn Yesu kan kourak koirak, “Yowe” mēēa. Pēl ēēn piarip pim naē sē tok oriak ingesiarē morōak yaya mēēa. ¹⁰Pēl ēēn Yesuuk piaripōn epēl mēēa. “Kas ēēngan. Arip sē nem karurōen Kalili yangerak wais neen itaampnaan ök man.”

Yangaöök ngarangk wakaimaurōa ngōnte

¹¹Öng pōaar yesēn nga omēn yangaöök ngarangk wakaimaurōakaan narō kak sē kiri ar yaaō kaōarōen omnant yangaöök orōōn itena pōtōn ök mēēa. ¹²Pēl ēēn pit ngarangkōrō wa top ē ulmēak ngōn ē kopēta wesak nga omnarō sum kēsang menak ¹³epēl mēēa. “Ar omnarōen epēl man. ‘Rō kan ten ka uraan pim ruurō wais sokur kēkain wak ēlēp wia.’ ¹⁴Ngōn pōt yang ngarangkēp kat wiak nga yaalniin pōt tenök wiap mowasēn nga sēp wasēpnaat.” ¹⁵Pēl maan ngarō pit mon pōt wak sē pitēm mēēa pōl ēa. Pēl ēēn ngōn kaar pōt Yutia yangerak kaō wesak om aim wē.

Yesu pim ruurōen ya ngōn mēēa

(Maak 16:14-18; Luk 24:36-39; Son 20:19-20)

¹⁶Ten ru 11 pōrō Kalili yangerak sē Yesuuk ngaan rosir naō pi koirēnēak ök niia pōökēl saut. ¹⁷Sē piin itenak narō yaya yemaan narō kön selap ēaut. ¹⁸Pēl yaēēn Yesu tenim naē wais epēl yenia. “Kutōmweriire yangerakē weēre kosang pout Anutuuk ne nen pet iraut. ¹⁹Pōtaanök ar yang ēl epotē yesem omēn ke nampre namp pourō nem ingre mor sēpnaan ngōnēn ök maim ön. Pēl yeem Pepere Ruupre Ngēēngk Pulō tenim yapintak i momēēn. ²⁰Pēl ēak nem ngōn ök niiaöre rē niulō pēl elnieim pōt rē moulōn ēnēm ēēp. Ne niamaan kat wieē. Ne kēt ēl epotē arring wēēn akun kaōaō temanōm sēpēn sa.”